

SPRAWOZDANIE

DYREKCYI C. K. GIMNAZYUM IV.
WE LWOWIE ZA ROK SZKOLNY

1914.

TREŚĆ:

- a) KAJSIEWICZ A MICKIEWICZ.
NAPISAŁ MIECZYŚLAW KRUKIEWICZ.
- b) CZĘŚĆ URZĘDOWA.

SPRAWOZDANIE

DYREKCYI C. K. GIMNAZYUM IV.
WE LWOWIE ZA ROK SZKOLNY

1914.

TREŚĆ:

- a) KAJŚIEWICZ A MICKIEWICZ.
NAPISAŁ MIECZYŚLAW KRUKIEWICZ.
- b) CZĘŚĆ URZĘDOWA.

Biblioteka Jagiellońska

1001929726

WE LWOWIE, NAKŁADEM FUNDUSZU NAUKOWEGO. 1914.

401717 II

1914

KAJSIEWICZ A MICKIEWICZ.

Kiedy wśród Emigracyi rozeszła się wieść o skonie Mickiewicza w Konstantynopolu, Z. Krasieński, tknięty nią do żywego, napisał do A. Soltana list¹⁾, w którym, oceniając wśród głębokiego żalu epokowe znaczenie Zmarłego, powiada między innymi: „...my z niego wszyscy“. Słowa te, wypowiedziane przez kongenialnego człowieka, a malujące z niezwykłą dobitnością wyjątkowe stanowisko Mickiewicza w literaturze polskiej, mogą też i powinni wyrzec o sobie przedewszystkiem XX. Zmartwychwstańcy²⁾, a następnie, bezpośrednio czy pośrednio (przez Jańskiego), wszyscy ci, co czyto zaliczali się do „Braci Zjednoczonych“, czy należeli do „Bractwa Służby Narodowej“, czy też byli mieszkańcami „Domku Jańskiego“.

Jak do tego doszło, niechaj uprzytomni następujący krótki rys stosunków, panujących w pierwszych latach wśród naszej Emigracyi w Paryżu i po t. zw. zakładach.

Emigranci polscy, opuszczając ziemię rodzinną, dla miłości której nie żalowali ni mienia ni krwi, nie przypuszczali nawet, iż przyjdzie im niedługo wyrzekać, że się nie „bili do ostatka i raczej nie zginęli“³⁾ na polu chwały. Zahipnotyzowani ślepa ufnością w przychylność Francyi, a rozentuzymowani tryumfalnym pochodem przez Niemcy, „rozłąkę tę brali tylko za chwilowe zawieszenie walki;“³⁾ „pewni blizkich zawikłań i „nowej wojny“ w Europie“³⁾ i pełni niezachwianej wiary w moc i zemstę ludów,

1) Listy Z. Krasieńskiego, Lwów 1883, II, 433. — 2) Przyznaje to po części ks. P. Smolikowski: Hist. Zgromadzenia Zmartw. Pańskiego, Kraków, 1892—96., tom I, str. 120.; cfr. tegoż: Stosunek Adama Mickiewicza do X. X. Zmartwychwst., Kraków 1899, str. 1. — 3) L. Gadoń: Emigracya polska, Kraków 1901—02, t. I. str. 43.

lada dzień niemal spodziewali się wrócić do Polski i rozkuć ją z kajdan niewoli¹⁾. Ale nadzieje okazały się płonnymi, — Francya, owa starsza siostra, nie tylko nie myślała o zbrojnej interwencji, ale nawet przez dyplomacyę nie starała się i nie śmiała uspokoić rozjuszonego niedźwiedzia Północy.

Dla Emigracyi nadszedł czas prawdziwej Gehenny. Zawiedziona w najżywotniejszych nadziejach i uczuciach, rozbita na kilka, a z czasem na kilkadziesiąt „zakładów“, zdana na hańbiący żołd-jałmużnę²⁾, poddana pod wyjątkowe prawo t. zw. orłowskie³⁾ i skazana na zabójczą bezczynność, — zaczęła Emigracya odczuwać swój los na równi z losem zesłańców. Wśród takich warunków obudziła się uśpiona początkowo bezbrzeżna tęsknota za krajem⁴⁾), „ta emigrancka choroba“, — jak ją nazywa J. B. Zaleski⁴⁾ — potęgowana brakiem jakiegokolwiek wieści od swoich lub — co gorsza — elektryzowana straszniejszą nadewszystko wieścią. Pod wpływem niej chorowano i umierano, pod wpływem niej radzono, projektowano różne reformy, pisano adresy i uchwalano formy rządu; ona też, owo nieukożone pragnienie powrotu do ojczyzny, rozbudziła, a raczej zwielokrotniła żal, że tę ojczyznę w powstaniu zgubiono. Nastąpiły więc długie swary i kłótnie, wzajemne rekryminacje i wyklinania się, urozmaicane nierzadko wyzwaniem i często krwawo kończącymi się pojedynkami. Jak wśród tych okoliczności wyglądało uczucie religijne Emigracyi, nie trudno się domyślić; wszystko, począwszy od klęski narodowej, a skończywszy na zawiedzionych srodze nadziejach, zdawało się utwierdzać ją, jeśli nie w zupełnej niewierze, to przynajmniej w religijnym indyferentyzmie;⁵⁾ miarki pod tym względem dopełniło otoczenie francuskie, głoszące zasady antyreligijne⁶⁾, i bulla Grzegorza XVI. do bi-

1) Pięknie mówi Wal. Wielogłowski: Emigracya pol. wobec Boga i narodu, Wrocław 1848, str. 37—8: „Ta myśl budziła każdego emigranta rano, chodziła z nim cały dzień, z nią zasypiał, ona mu się we śnie marzyła i ona w chwili skonu przymarzała mu na ustach, aby po przebudzeniu się w wieczności, pierwsza prośba do Boga była o Polskę“. —

2) Znakomicie charakteryzuje robotę rządu franc. Wielogłowski, l. c. str. 13—35. — 3) Gadon, l. c. I, 154. — 4) Korespondencya J. B. Zaleskiego, Lwów 1900—04, t. I, str. 130; nadto patrz ibd. 108, gdzie mowa o zabójczych skutkach tęsknoty. — 5) Gadon, l. c. t. III, 269. —

6) Ibidem; nadto Smolikowski: Stosunek A. M. do Zmart. str. 8—12 i J. H. Kajsiewicz: Pisma, Kraków 1870—72, tom III, str. 404. —

*) Gadon, l. c. II, 31 i III, 261.

skupów polskich, potępiająca rewolucję polską i uznająca prawowitą władzę (autorité légitime) Mikołaja nad Polakami¹⁾.

W chwili takiego ogólnego zwątpienia i rozbicia Emigracyi przybywa do Paryża Mickiewicz, wydalony przez rząd saski z Drezna. Zjawienie się Mickiewicza wśród Emigracyi było zdarzeniem epokowym ze względu na odrodzenie jej religijne. Wprawdzie znajdowali się w Paryżu i inni, żeby wymienić tylko J. B. Zaleskiego, którzy mieli warunki do rozbudzenia obumarłego życia religijnego, — mimo to jednak jedynie Mickiewicz mógł tego dokonać. Posiadał on bowiem niezbędny w takich razach autorytet, którego właśnie brak było Zaleskiemu, autorytet genialnego poety, opromienionego nadto nimbem cierpienia w murach pobazylińskich i w głębi caratu. Pozatem — pominawszy nawet osobisty urok, jaki musiał obudzać swoją osobą, a szczególnie obliczem, pełnem pogodnego smutku i głębokiej zadumy, co z pewnością nie małą odegrało rolę — był jeszcze i przez to w korzystniejszym od innych położeniu, że stojąc poza nawiasem „niewczesnych żalów, potępieńczych swarów“, mógł je bezstronnie²⁾ ocenić, poznać ich bezowocność, tudzież, miasto nich, cel wskazać właściwy. I robił to istotnie: już to zapomocą druku, przez „Księgi Narodu Polskiego i Pielgrzymstwa Polskiego“, „co się rozleciały po całej Polsce roznosić miłość braterską i żywić wiarę i nadzieję w sprawę narodową“³⁾, już to żywem słowem w gronie swoich przyjaciół i znajomych. Tak pozyskał przedewszystkiem Bogdana Jańskiego, którego — jak pięknie mówi W. Wielogłowski⁴⁾ — „upatrzył, obejrzał, ukochał, objął swemi skrzydły, oderwał od ziemskich ramot i, dawszy mu lot ku niebu, na świeczniku chrześcijańskim w tułactwie stawił“, a który przez dalszą swoją działalność stał się jakby „alter ego“ Mickiewicza⁵⁾; tak też w sferę wpływu swego przemożnego wciągnął i Józefa Hier. Kajsiewicza, przy którym — jak wskazuje tytuł — wypadnie mi się zatrzymać.

Zacznę od rzeczy najogólniejszej.

1) Gadon, l. c. III, 269—270. — 2) Patrz artykuł jego w „Pielgrzymie Polskim“ z 31. maja 1833; takie samo wyrozumiałe stanowisko względem swarów emigracyjnych zajmuje Wielogłowski, l. c. 36—41 w przeciwstawieniu do stronniczego stanowiska Gadona (l. c.). — 3) Aleks. Jełowicki: Moje wspomnienia, Paryż 1839, II, 273. — 4) L. c. str. 114. — 5) „Nawrócony nawracał gorliwie drugich“ — Witwicki: Wieczory pielgrzyma, II, 424; patrz nadto Smolikowski: Hist. Zgrom. I, 24.

W bardzo surowej ocenie „Nunc dimittis Domine“¹⁾, jednego z ostatnich utworów poetyckich Kajsiewicza, ocenie, pomieszczonej, w „Nowej Polsce“²⁾, napisano między innymi, co następuje: „Každy go (Mick.) małpuje i błędy rad nawet jego naśladować, jak owe dworaki, co umyślnie swe karki między ramiona chowali, aby choć w tem byźd (!) podobnemi do dumnego Korsykanina. Gdyby nie było Mickiewicza, nie byłoby i Bractwa Baranka. Onto wiedzie za sobą Kajsiewiczze i inne pobożne autory, jak niewinne owieczki — pierzyna“. Sąd ten, w istocie swej najzupełniej prawdziwy, a mogący się równie dobrze zamknąć w krótszej formie, a to, że gdyby nie było Mickiewicza, nie byłoby też Kajsiewicza, jako poety o danym nastroju religijnym, posiada dla nas wartość tem cenniejszą, że mimo całą tendencyjność jest obiektywnym sądem człowieka, patrzącego na rzecz z bliska. Nie brak jednak i subiektywnych danych, osobistych wynurzeń Kajsiewicza. I tak w liście z d. 30/10 1837.³⁾, usprawiedliwiając swój zamiar dokładnego opisania Włoch i Rzymu, pisze: „Bo Włochy drugą tobie ojczyzną⁴⁾, a tyś mi drugim ojcem⁵⁾, więc się może nie znużysz“. Innym znowu razem, w jednym z wcześniejszych listów do Mickiewicza⁶⁾, nazywa go swoim mistrzem i nauczycielem, na co z całą właściwą sobie skromnością i prostotą nie omieszkał zaprotestować Mickiewicz w liście z d. 16/12 1834⁷⁾.

Już te trzy przytoczenia, zwłaszcza że oświetlają rzecz z dwu stron, a więc wzajemnie się uzupełniają, wystarczą najzupełniej nie tylko do stwierdzenia, ale też do jakościowego scharakteryzowania stosunku, zaznaczonego w trzech wyrazach tytułu. Wobec nich już — żeby pominąć inne — nie ulega najmniejszej wątpliwości ani duchowe ojcostwo Mickiewicza względem Kajsiewicza, ani przeciwnie duchowe synostwo⁸⁾ wybitnego później kaznodziei względem genialnego twórcy „Pana Tadeusza“.

1) Nunc dim. Dom. Powieść z dziejów szkockich z końca XVI. w., Paryż 1836. — 2) str. 478. — 3) Smolikowski: Hist. Zgrom. t. II, str. 30. —

4) Tak nazywa M-cz Rzym w liście do Stattlera z 25/3 1836. — 5) I inni Zmartwychwstańcy tak go nazywali. Semenenko w liście do Zaleskich pisze o M-czu: „Zawsze go mamy za ojca i dobrodzieja...“ Smolikowski l. c. II, 347. — 6) Z Angers z r. 1834. List nieznan, ale o treści jego można wnosić z cytowanego listu M-cza. — 7) Korespondencya A. M., Paryż 1874, t. I, str. 137 et sq. — 8) „Synem dusznym“ M-cza nazywa się Kajsiewicz w „Sonecie na wille ks. Z. Wołkońskiej;“ patrz

Osiągnąwszy w ten sposób niezbędną dla dalszych rozważań podstawę, mogę już bez przeszkody przejść do następnej, właściwej części niniejszej rozprawki, t. j. do rozwiązania pytań: od kiedy się ten tak ścisły stosunek datuje, w jakich zasadniczych rozwijał się kierunkach, jaki był jego przebieg i koniec, przede wszystkim zaś — i to dla poznania doniosłości stwierdzonego stosunku będzie rzeczą najważniejszą —: jaki był ów późniejszy „syn duchowy“, zanim wszedł w sferę wpływów Mickiewicza, czyli innemi słowy, czy i o ile ówczesne jego dyspozycje psychiczne ułatwiały lub też utrudniały oddziaływanie przyszłego z kolei „ojca duchowego“. Chodzi więc o nakreślenie sylwetki duchowej Kajsiwicza od chwili wejścia jego na ziemię francuską, a może nawet od czasów uniwersyteckich w Warszawie aż do pierwszego spotkania się z Mickiewiczem podczas uczty na cześć Dwernickiego (7. sierp. 1832.), a raczej aż do trwałego zbliżenia się doń w jesiennych miesiącach tegoż roku.

Sylwetka ta (nb. chodzi w niej o stronę religijno-uczuciową i polityczno-przekonaniową), o ileby się miała zawrzeć w najkrótszej formie, wyglądałaby wedle własnych słów Kajsiwicza tak: „Kajsiwicz zaniedbał się tylko w praktyce religii, którą mało znał, do której wnętrza nigdy nie przeniknął, ale w gruncie nie stracił wiary i nie cierpiał lekceważenia miejsc i rzeczy świętych“¹⁾. W istocie jednak słowa te, powtórzone przez ks. Smolikowskiego²⁾ i w artykule, pomieszczonym w „Stu latach myśli polskiej“³⁾, nie malują rzeczy w całej prawdzie. Dowodzą zaś tego nie tylko niektóre ustępy listu jego do kolegi szkolnego L. Niedźwiedzkiego⁴⁾, z których występuje o wiele ciemniejsza sylwetka późniejszego księdza, — ale szczególnie fakt, że w „zakładzie“ swoim Besançonie był wybitnym członkiem loży wolnomularskiej⁵⁾, a w Paryżu zacią-

Smolikowski, l. c. II, 101. Wręcz odmiennego przekonania jest prof. Tarnowski, który, przyjąwszy hipotezę, że Kajsiwicz samodzielnie przeobraził się duchowo, tak konkluduje: „Z Jańskim lub bez Jańskiego, z Mickiewiczem lub bez Mickiewicza, Kajsiwicz raz przekonany (nb. samorzutnie) o Bogu i religii, musiał dojść... do ściśle katolickiej wiary i zasad“. Histor. lit. tom V, str. 285. Że jest to mylne, już teraz widzimy. — ¹⁾ Br. Zaleski: Ks. H. Kajsiwicz, Poznań 1878, str. 29. — ²⁾ W „Stosunku A. M. do Zmartw.“ wyraża się odmiennie, a to, że „K. wówczas w nic nie wierzył i do masoneryi przystał“, str. 12. — ³⁾ Tom VI, str. 29. — ⁴⁾ Br. Zaleski, l. c. str. 43—44. — ⁵⁾ Ibd. str. 47. i Gadon l. c. III, 158.

gnął się w szeregi karbonaryuszów. Co zaś najbardziej osłabia wartość słów Kajsiewicza, zapisanych przezeń w „Pamiętniku“, to silny jeszcze niejednokrotnie, choć na ogół przełamujący się już skeptycyzm religijny, tchnący z niektórych „Sonetów“¹⁾, jako też z poprzedzającej je przedmowy²⁾.

Nie mniej „lewicowe“ stanowisko zajmował też w sprawach społecznych i politycznych. Jako człowiek rzutki, znający języki i dobry mówca, zaraz przy pierwszym zorganizowaniu się „zakładu“ w Besançon został obrany sekretarzem Rady. W kilka miesięcy później (w czerwcu 1832.) widzimy go już w Paryżu w charakterze t. zw. korespondenta, mającego dążyć do reorganizacji Komitetu lelewelowskiego. Tutaj wkrótce dostał się pod osobisty wpływ Lelewela, nie myślącego nawet o zreformowaniu swego Komitetu, i brał wybitny udział w hałaśliwych posiedzeniach przy ulicy Taranne, w których z kolei nieraz przewodniczył. Z czasem stał się tak zapalonym stronnikiem Lelewela, że idąc za nim, działał nawet wbrew intencjom swego mandanta — zakładu³⁾.

Taki był Kajsiewicz w chwili poznania się z Mickiewiczem, w roku 1832, na dwa, względnie na pięć lat przedtem, nim go nazwał swoim „nauczycielem“, względnie „drugim ojcem“. Czemże więc tłumaczyć należy ten wpływ, względnie poddanie się pod wpływ Mickiewicza? Czem?... Oto niczem innym, jak właśnie owym tajemniczym urokiem, jakim wielcy ludzie zwykli opanowywać umysły swoich wielbicieli, a nawet przeciwników. Stało się więc z nim to, co w kilka lat później z gronem „kilkudziesięciu innych (Towiańczyków) podbitych — jak sam powiada — jego wyższością i wierzących mu z góry na słowo“⁴⁾. Zresztą nie trzeba zapominać, że Kajsiewicz był poetą, wprawdzie nie wybitnym, ale za to, jak i w czem innym, nadzwyczaj ambitnym⁵⁾ i co więcej człowiekiem, żądnym znajomości i stosunków z ludźmi wielkiego

---

1) Paryż 1833. — 2) Skeptycyzmu w „Sonetach“ byłoby jeszcze więcej, gdyby nie J. Koźmian, na którego „przełożenie — jak sam pisze — Kajsiewicz niejedno sceptyczne wyrażenie przemazał“. Smolikowski, l. c. I, 151. Cfr. nadto Pisma J. Koźmiana, t. III, str. 286. — 3) Gadon, l. c. tom II, 138. — 4) Kajsiewicz: Pisma, t. III, 429. 5) Cfr. Br. Zaleski, l. c. str. 11, nadto 28. („...pochlebiasz mi — pisze do L. Niedźwiedzkiego — jakobym już wysoko podleciał; nie przeczę, że jakkolwiek imię sobie zrobił i w moim wieku nikt dalej nie zaszedł, ale ja wiele pragnę“.

imienia¹⁾, — że więc też ze względu i na te osobiste właściwości mógł pożądać²⁾ zbliżenia się do „wielkiego Wajdeloty z nad Wilił“, jak nazywa Mickiewicza autor wzmiankowanego artykułu w „Nowej Polsce“.

Mimo to do pożądanego zbliżenia się nie przyszło zaraz, przy pierwszym zetknięciu się z Mickiewiczem, choć — jak sam powiada — „o zdanie Mickiewicza najwięcej wtedy mu chodziło“³⁾. Owszem wbrew tajonemu pożądaniu, a zgodnie z psychologią chwili, która go za udatny wiersz okolicznościowy (*Omne trinum perfectum*) wyniosła oklaskami może ponad szczyt jego marzeń, nie zbliżył się; może dumny z powodu nieoczekiwanego tryumfu czekał podobnie, jak i obecny też Słowacki, aby mu mistrz nad mistrze pierwszy podał prawicę. Może... Coś jest w tem z prawdy, skoro w odniesieniu do tej chwili pisze: „...mnie nieśmiałość, a może niewczesna duma, a jeszcze pewniej jedno i drugie wstrzymywały“ od zbliżenia się; „przytem charakter urzędowy, zajęcia polityczne etc. etc.“⁴⁾. Jaki to był charakter urzędowy i jakie zajęcia polityczne, wiemy już z nakreślonej wyżej charakterystyki; na podstawie niej możemy się też domyślić właściwego znaczenia owych „etc.“, kryjących w sobie prawdopodobnie różnicę przekonań religijnych.

Dopiero w kilka miesięcy po owej chwili pierwszego poznania i wrażenia, chwili, która — jak mawiał później — „stanowiła jakby epokę w jego życiu“⁵⁾, zbliżył się do Mickiewicza za pośrednictwem B. Zaleskiego i St. Worcella. Zbliżenie się to już samo przez się świadczyło, że nastąpił już w Kajsiewiczu przełom; reszty dokonało osobiste oddziaływanie Mickiewicza: rozmowy z nim i żywy przykład⁶⁾. A jakie to były rozmowy, jak musiały fascyno-

¹⁾ Po powrocie z Angers robi znajomości z W. Hugo, Lamartinem, Ballanchem, Carnotem i w. i., a i później jeszcze, już jako ksiądz, zawiera znajomości z głośnymi ludźmi n. p. z O' Connelem. Stwierdza to też ks. J. Koźmian, pisząc o nim w „Pismach“ tom III, 285, że „często szukał ludzi znamienitszych zdolności i rozgłośniejszego imienia“. —

²⁾ K. sam to wyznaje w liście do L. Niedźwiedzkiego z 26/5 1836. „Rozumiesz, że miał ochotę go (Mick.) poznać, świat się cały do niego walił“. Vide Bronisław Zaleski, l. c. 45. — ³⁾ *Ibid.* str. 23. —

⁴⁾ *Ibid.* str. 45. — ⁵⁾ Br. Zaleski, l. c. str. 23. — ⁶⁾ Przyznaje to sam K., mówiąc, że kiedy, zaszedłszy raz do poety i nie zastawszy go w domu, usłyszał od odzwiernej, że Mickiewicz zawsze o tej porze w kościele, uderzyło go to i pomyślał: „Jeśli M. chodzi do kościoła, to religia musi być czemś poważnem“. Smolikowski, l. c. tom I, 32.

wać¹⁾ oddanych mu duszą gości, dają wyobrażenie następujące słowa J. B. Zaleskiego: „Adam stał wtedy na swym zenicie, w pełni twórczości poetycznej²⁾ i w ciągłym podniesieniu ducha. W mowach i rozmowach codziennych błyskawicował parabolami, rozświecającymi głębie ducha, sypał jak z rękawa genialne postrzeżenia, cudne myśli, oryginalne dowcipy w oryginalnem wysłowieniu. Schadzki te, a właściwiej mówiąc biesiady patryotyczne, toczyły się w najzupełniejszej swobodzie, o przedmiotach tyjących się Polski, jej bied i prześladowań ówczesnych. Zabierał głos, kto chciał. Czytano listy z Litwy, Ukrainy i zawiązywały się spory. Adam uśmierzał burzliwych cytacyami z Ewangelii, to przysłowiami starego rozumu pobożnych ojców. Niestety dobre jego ziarna głużyła politykomania, czyli jak ją zwał „retoryka polityki“, panująca wtedy na emigracyi“³⁾).

Jakoż stwierdza to, co powiedziano w ostatniem zdaniu, sam Kajsiewicz, który — jak później z żalem wyznaje — był wtedy jeszcze „orotorem karbonarskiej wenty... a zarazem chodził do Adama, katolika! i z nim mówił“⁴⁾. Nadto, jak przedtem, chodził jeszcze wciąż na burzliwe posiedzenia „Taranu“⁵⁾. Wreszcie wpływ Mickiewicza przełamał i to; Kajsiewicz, czyto czując niewłaściwość swojej dwulicowości, czyto doznając przykrości, kiedy widział, iż Adam, „do którego przywiązał się szczerze i nawzajem szczerze zajęcie się wywołał“⁶⁾, — „widocznie smutniał“⁷⁾, ilekroć bezowocna „politykomania“ brała górę, wycofał się z „forum tarańskiego“ i zaczął przekpiwać z karbonarów; w maju zaś r. 1833. mieszkał już zdala od jednego i drugich, w Nogent, gdzie razem z Rettlem, Koźmianem i Worcellem „o katolicyzmie dysputowali i katoliczeli“⁸⁾, gdzie też niekiedy odwiedzał ich Mickiewicz.

Tak wpływ Mickiewicza na Kajsiewicza był na razie rzeczą dokonaną.

Nie był on jednak jeszcze wpływem ostatecznie zadecydowanym. Sprawilo to niespodziewane wymknięcie się Kajsiewicza z pod roztoczonych nad nim skrzydeł opiekuńczych wieszcz. Przy-

7) Cfr. własne słowa Kajsiewicza: „Rozmowy M., jak na innych, tak od początku poznania się wielkie na K. sprawiły wrażenie“ Br. Zaleski, l. c. str. 29. Nadto Kajsiewicz Pisma, t. III, 410. — 2) Pisał właśnie P. Tadeusza. — 3) Korespondencya, t. V, 106. — 4) Br. Zaleski, l. c. 47. — 5) Cfr. cyt. list. J. B. Zaleskiego. — 6) Br. Zaleski, l. c. 29. — 7) Cyt. list J. B. Zaleskiego. — 8) Br. Zaleski, l. c. 47.

czyną zaś tego było wydalenie go przez rząd do Angers, „dokąd był niejako uciekł przed P. Bogiem“¹⁾. Że nie uciekł z własnego postanowienia, lecz został przymusowo wydalony (2. połowa lipca 1833.), — wiemy już ze słów powyższych; że jednak niejako uciekł tam przed Bogiem, nikt lepiej nie mógłby nas o tem zapewnić, jak właśnie autor przytoczonego powiedzenia, Jan Koźmian, który dzięki przyjacielskiej korespondencji²⁾ był wtedy jedynym powiernikiem jego uczuć i myśli i czynów nienaocznym niejako świadkiem. Z niej też istotnie nabiera się takiego przekonania, zwłaszcza zaś z listów, w których opisuje swe życie wśród uciech i zabawy³⁾, lub skarży się ze swoich uczuć i kłopotów miłosnych. Niektóre z nich są bardzo znamienne⁴⁾ dla stopnia ówczesnego jego w tym względzie nastroju, choć były jeszcze znamiennejsze. Można o tem wnosić przedewszystkiem z kilkakrotnego późniejszego domagania się Kajsiewicza, aby Koźmian niektóre listy spalił⁵⁾, a nie mniej też z odpowiedzi Koźmiana, który już 18/10 1834. o rozwiązanie romansu Kajsiewicza nie jest zupełnie spokojny, a 7/2 1835. pisze, że jemu „anachorecie serce dwa razy mocniej bije“, kiedy czyta jego „ogniste opisy“, i konkludując dodaje: „Admirowałbym, gdybyś się zwyciężył, ale choć wysoko tuszę o twoim charakterze, mało się tego spodziewam“⁶⁾. — Na dobitkę odezwała się w nim dawna żyłka do polityki, która go pociągnęła do umieszczenia podpisu na protestacyi przeciw Czartoryskiemu⁷⁾.

Nie dziw, że wśród takich okoliczności „powoli modlić się i do kościoła chodzić przestał“⁸⁾. Co więcej nawet „korespondencya, którą zawiązał z Mickiewiczem i Zaleskim, również przyjacielem swoim, nie potrafiła go podnieść“⁸⁾, nie mówiąc już nawet wobec tego o bezskuteczności wpływu ze strony poznanego tam księdza

1) J. Koźmian, Pisma III, 286. — 2) Udzielił mi jej uprzejmie w rękopisie z Archiwum X. X. Zmartwychwstańców ks. Tadeusz Olejniczak, któremu i na tem miejscu składam serdeczne dzięki. — 3) List z d. 12 7 1834. i z 15/2 1835. — Co dotyczy zabawy i wogóle całego sposobu życia, mówi K. (Br. Zaleski, l. c. 33.), że oddał się im, aby zagłuszyć tak „tęsknicę za krajem, przy przedłużającym się wygnaniu, po zawiedzionych nadziejach“. Na innych ta sama tęsknica wywierała inny skutek; J. B. Zaleskiego — jako sam wyznaje w Koresp. I. 130. — „wbija głęboko pod krzyż Chrystusowy“. — 4) Z 15/2 1835. — 5) Patrz korespondencya Kajs. z Koźm. w Smolikowskiego I. c. t. II. — 6) Cfr. Br. Zaleski, l. c. str. 49 et sq. — Vide list Kajs. z 15/2 1835. — 8) Br. Zaleski, l. c. 49.

i młodzieży katolickiej. Wszelako nie można powiedzieć, jakoby wszystko to było zupełnie bez wpływu na niego; owszem w dalszej części zobaczymy coś wręcz przeciwnego.

Co więcej wpływowi temu, jako też surowej praktyce życia, która domagała się poważniejszego popatrzenia się w przyszłość¹⁾, a wreszcie gniotącym go długom¹⁾ i obawie postradania zasiłków rządowych¹⁾ przypisać należy, że starał się rzucić zasłonę na swój dwuletni pobyt w Angers i, otrzymawszy z trudnością pozwolenie powrotu do Paryża, pośpieszył co prędzej „do swego kochanego Adama“²⁾.

Przybywszy tu po uprzednim odbyciu rekolekcyi w Solesmes, wszedł w grono dawnych znajomych i przyjaciół, a spędziwszy nieco czasu na robieniu znajomości w świecie wybitnych Francuzów, oddał się całej myśli jużto założenia miesięcznika katolickiego³⁾, już też opracowywania z przyjaciółmi rozmaitych dyscyplin w duchu religijnym⁴⁾. Wreszcie, otrzymawszy od ojca wieść o straceniu majątku, wstąpił naprzód do „Domku Jańskiego“, a stąd w kilka miesięcy do seminaryum Stanisława w Paryżu; z końcem zaś r. 1837. był już w Rzymie.

Przebiegłszy głównie zewnętrzne objawy procesu, zwanego wpływem Mickiewicza na Kajsiewicza, objawy, których koroną jest wstąpienie do seminaryum, należy się jeszcze przypatrzeć pokrótce wewnętrznemu, duchowemu jego korelatowi, zakłętemu w słowa utworów literackich Kajsiewicza. Jak ten stosunek będzie się przedstawiał, możnaby przypuścić z góry, przyjmując, że wspomniane utwory są dziełem szczerzego uczucia i przekonania, — lepiej jednakowoż będzie dojść do tego samego na drodze analizy.

Zaczynając od utworu, powstałego w okresie, żeby się tak wyrazić, wcześniemickiewiczowskim, kiedy wpływ Mickiewicza przemagał się z dawnymi przekonaniem Kajsiewicza, t. j. od „Sonetów“, należy w nich obok podniesionego już skeptycyzmu religijnego, podkreślić jeszcze jako cechy charakterystyczne, a odpowiadające ówczesnym jego zapatrywaniom politycznym, nieugaszoną chęć zemsty na wrogu, posuwającą się czasami aż do przesady (son. XI.), niezwykłą rewolucyjność, buńczuczne przedrzeźnianie

¹⁾ Patrz korespondencya w rękopisie. — ²⁾ Br. Zaleski, l. c. str. 51. —

³⁾ Koresp. rękopism. z d. 27/5 1835. — ⁴⁾ Ibd. z d. 12/8 1835.

„spodlonych ludów“ i młodzieńczo-deklamacyjna¹⁾ apoteoza wyrobników paryskich. Pozatem co krok spotyka się z właściwą mu wówczas dumą (szczegół. son. I.), zarozumiałością (szczegół. son. XXI. i XXVI.), pogardą tłumy, samochwalczością, tudzież ironią. Gdy się doda do tego niesmaczne przedrzeźnianie „Sonetów“ Mickiewicza z równoczesnem wywyższeniem swoich, — będzie mniej więcej wszystko, co dla ogólnej charakterystyki „Sonetów“ Kaj-siewicza pod względem treści da się powiedzieć.

Do tego samego okresu czasowo należy też wiersz Kajsiewicza p. t. „Druga rocznica powstania Litwy“, wygłoszony na obchodzie 25. marca 1833, a drukowany 24. kwietnia²⁾ tegoż roku w Pielgrzymie Polskim. W wierszu tym³⁾, mającym na celu przedstawić zasługi powstańców litewskich, nierozumnie wyśmiewanych przez Koroniarzy-żołnierzy, uważających siebie „za wyższy gatunek Polaków“⁴⁾, znać już wyraźne ślady zarówno zwrotu religijnego, jako też zrozumienia bezowocności owej „retoryki polityki“. Wprawdzie kanty jego dumnej natury jeszcze się nie starły, skoro powiada: „Chwalić żywych za dumnym już, albo za szczerym“, ale też — żeby zacząć od stanowiska względem polityki emigracyjnej — potrafi zawołać z wyrzutem:

„Wszystko takie jak było dziś przed dwoma laty,
Lecz dusze nasze insze... zbiegi sromne z kraju,
Nie myślim o powrotu ni śmierci rodzaju —

¹⁾ Że taką wartość ma ów sonet, dowodzą słowa Kajsiewicza, podane przez Br. Zaleskiego, l. c. str. 26: „Krzyczano wtenczas ciągle: lud, lud, mówiłem więc sobie, że trzeba być doprawdy ludem i pracować“. Istotnie wstąpił jako prosty robotnik do fabryki wyrobów żelaznych p. Calas. — ²⁾ Nie marca, jak podaje mylnie Br. Zaleski, l. c. str. 26, a za nim prof. J. Bystrzycki: O poezjach i mowach pogrzeb. ks. H. Kajsiewicza, str. 33. — ³⁾ Jest on prawdopodobnie przeróbką wiersza, wygłoszonego w Besançon 5/4 1832, „na pogodzenie Koroniarzy i Litwinów w otwartej będących wojnie“. Gadon, l. c. III, 159. Cfr. Br. Zaleski, l. c. str. 45. — ⁴⁾ Vide Gadon, l. c. III, 37—8 i 41—2. Wobec tego, co pisze Gadon, a co istotnie było motywem napisania przytoczonego wiersza, musi upaść jako bezpodstawne twierdzenie prof. Bystrzyckiego, l. c. 33, że „wiersz ten traci nieco prowincjonalnym patryotyzmem“. Mniemanie takie powstało zdaje się stąd, że prof. B. osądził całość na podstawie jednej zwrotki, przytoczonej u Br. Zaleskiego. Cfr. nadto wyżej uwaga 2. i Księgi Pielgrzymstwa XII.

Niegdyś dłoń pracowała, dziś robią języki
I zamiast godeł zemsty śmieszne słyhać krzyki“.

Podobnie i do Boga umie się zwrócić inaczej niż w „Sonetach“, jak to wskazują odnoszące się do Niego wyrażenia we wierszach:

„Lecz nie wszystkim tu Kapua — przez Boga są męże¹⁾
i „Przyszłość to nam pokaże, Bóg wielki rozstrzygnie“.
Co zaś najbardziej świadczy za stanowczym już wówczas przełomem pod oboma wymienionymi względami, to słowa ostatniej strofki, którą w całości godzi się tu przytoczyć:

„I my ocknąć musim — już pomiędzy tłumy
Widzę oblicze pełne i zgrozy i dumy —
O! Bracia, kto dla Polski, świata, szczęścia żyje,
W kim jeszcze przebudzone serce silnie bije,
Kto chce powitać żonę, kochankę, czy dziatki,
Wyrwać braci z min, zimnic lub katorskiej jatki,
Ostrzem pisane w piersiach w ruskiej obmyć jusze...
Niechaj! wciąż niechaj!! lecz nie, o! jeszcze za
[wcześnie,
Zamilczę — niech nie zdradzą mię za szczere pieśni
I tak myśl, choć gorąca z mej piersi się leje,
W lodzie słów stygnie, i dusz waszych nie rozgrzeje
Lepiej stróny (!) potargam, innych chcę wawrzynów,
Bodaj już rzucić słowa, a wrócić do czynów“.

Przełom ten, o ile chodzi o nastrój religijno-uczuciowy, widzę w czterowierszu, zaczynającym się od dwukrotnego wezwania: „niechaj“, o ile zaś dotyczy stanowiska politycznego, to w ostatnich dwu wierszach, tak żywo przypominających²⁾ znane słowa Krasieńskiego z „Przedświtu“:

„Zgińcie me pieśni, wstańcie czyny moje!“

Oba przełomy są widoczne, różnica tkwi tylko w stopniu otwartości przyznania się do nich; do pierwszego nie miał jeszcze odwagi przyznać się otwarcie wobec ludzi, których „opinie nie pozwoliły

¹⁾ Mężami tymi, sławionymi w dalszych wierszach zwrotki, są zapewne uczestnicy wyprawy Zaliwskiego. — ²⁾ Zauważył to już prof. Bystrzycki, l. c. str. 34.

mu zbliżyć się do wieszcz¹⁾ zaraz za pierwszym poznaniem go, a raczej może był jeszcze zbyt pewny, że „dusz ich nie rozgrzeje“, a na śmiech się z pewnością narazi; — fakt sam jednak przeobrażenia się duchowego zdaje się na podstawie tych słów nie ulegać wątpliwości.

Tak jest już z pewnością w najbliższej dat²⁾ „Modlitwie do Boga żołnierzy polskich, zaprzężniętych do taczek po fortecach pruskich“³⁾ i następującej zaraz po niej „Modlitwie do Boga za moich prześladowców i możnych tej ziemi“⁴⁾. Wskazuje to już nie tylko treść, ale i forma, która stanie się odtąd dla niego tak ulubioną, że jeszcze kilka następnych utworów w nią przyoblecze. Co zaś dotyczy wymienionych, to obie odznaczają się niewidzianem dotąd u Kajsiowicza podniesieniem ducha, pokorą i jakąś dziwną rzewnością i rezygnacją, tak, że prawie się wierzyć nie chce, żeby je pisał autor wydanych przed kilku miesiącami „Sonetów“. Tak..., ale dopóki się nie wie, jak kolosalny wpływ potrafił wywierać na ludzi ten, na którego widok — jak powiada Górski w Monsalwacie — prosty lud klękał na ulicach Konstantynopola...

Jegoto jest dziełem, że Kajsiowicz, co w sonecie I. powiada sam o sobie, iż „może do młodych pierzy ma(m) za wiele dumy“, w pierwszej z „Modlitw“ tak się odzywa do Boga:

„Boże! przed carem niezgięte kolana,
Z twarzą na ziemi, przed Tobą schylamy;
Chociaż Cię z cierpień i skarg tylko znamy,
Mówimy wicznie: Błogosławmy Pana.
Z pętem przerosłem w ciało musim chodzić,
Nie dźwigną miecza potargane dłonie,
Opasz żelazem tem katów na tronie,
Lub w grot przekutem daj nam w nich uderzyć!

1) Br. Zaleski, l. c. str. 23. — 2) Drukowany w Pielgrzymie Polskim d. 2/7 1833. Wobec tego upada przypuszczenie prof. Bystrz., l. c. 73, że został „napisany zdaje się równocześnie“ z „Modlitwą do Boga za moich prześladowców“, gdyż ta jest drukowana dopiero 31/8 1833., a napisana w Angers d. 20/7 1833. z dopiskiem „z powodu wygnania mojego z Paryża“. — 3) Ma być „pruskich“ a nie „ruskich“, jak podaje prof. Bystrzycki, l. c. str. 73, a za nim „Sto lat myśli polskiej“ VI, 29. — 4) Patrz wyżej przypisek 2.

A wszak w tem, jak i w rzeczy wszelkiej Panie,
Niech się Twa wola, a nie nasza stanie“.

W takim modlitewnym tonie pisze jeszcze 4 dalsze zwrotki, a po każdej z nich powtarza ten sam dwuwierszowy refren, będący sam przez się najwybitniejszym dokumentem zupełnego podania się Bogu.

Takim samym nastrojem religijnym, a (*posito*, że jest szczery) może nawet wyższym, jeśli się uwzględni, że jest to modlitwa za „prześladowców“ poety, — niższym natomiast polotem poetyckim odznacza się drugi z wymienionych utworów, opatrzony również w podnoszący wrażenie refren. Jeśli zaś tu i ówdzie ton podniosły się załamuje, a odzywa się struna bardziej osobista, przypominająca niektóre sonety¹⁾, struna, której w poprzedniej modlitwie nie było ani śladu, to trzeba policzyć to na karb wzburzenia uczuć pod wpływem dotkliwego ciosu wygnania.

Dalsze utwory, którym należałoby się jeszcze przyjrzeć, pochodzą z czasu pobytu w Angers, tudzież w Paryżu po powrocie z wygnania, a przed wejściem do seminaryum Stanisława. O kilku sonetach, napisanych podczas studyów teologicznych w Rzymie, nie wspominam, gdyż duch ich — jak łatwo się domyślić — samym faktem jest już przesądzony. Z pozostałych największe zaciekawienie mogą obudzić utwory, powstałe na wygnaniu, jako że w nich będzie można śledzić zmaganie się nastroju, który przed chwilą starałem się przedstawić, z wpływami życia światowego, o którym na swoim miejscu mówiłem. Z góry zaznaczę, że to, co tu przytoczę z dziedziny utworów religijnych, jest zaledwie cząstką owych 500 wierszy, o których wspomina w liście do Koźmiana z d. 12/7 1834; przedewszystkiem zaś wielkim znakiem pytania należy zaopatrzyć to, czy dane mi wiersze z dziedziny wrzuseń „nie-religijnych“ wyczerpują wszystko, co napisał. Dodam jeszcze, iż z wyjątkiem jednego, drukowanego w „Roczniku Emigracyi polskiej“²⁾, a nieznanego biografom Kajsiewicza, wszystkie inne miałem w rękopisie Archiwum X. X. Zmartwychwstańców³⁾.

Wracając do rzeczy, wymienię je w porządku chronologicznym, co przy zaznaczeniu daty przy każdym (prócz jednego),

1) Cfr. Bystrzycki, l. c. str. 70. — 2) Str. 35. — 3) Cfr. wyżej str. 11, przyp. 2.

nie nastęrcza żadnej trudności. Najwcześniejsze z pomiędzy nich są znane już ze wzmianki: „Modły do Boga za cierpiącą ludzkość“ napisane dn. 9., 10., 11. kwietn. 1834. podczas rzezi ługduńskiej“, najbliższymi zaś czasowo są: „Modlitwa“ z 20/5 1834., „Duma o Stefanie Garczyńskim“ z 27/6 1834., „Modlitwa wygnańców o powrót do ojczyznej ziemi“ z 14/7 t. r., „Do A. Sowińskiego i Maciejowskiego“¹⁾ z datą 9/1 1835., tudzież wiersz „Pociecha“²⁾ z maja 1835. Pozostaje jeszcze 9 sonetów „Do ***“, nieopatrzonych żadną datą. Jednak mając terminus ad quem, t. j. datę 12. lipca 1834., pod którą donosi Koźmianowi³⁾, że „po powrocie z Paryża (z sześciotygodniowego „urlopu“) do poematu się nie wziął(em), ale(m) napisał 19 Sonetów, żeby skompletować kopę, i zaprzysiągł(em) więcej ich nie pisać“, z drugiej zaś strony wiedząc, że powrót ten nastąpił w kwietniu⁴⁾ tegoż roku, a dalej, że dopiero po nim „nowe spotkało (go) nieszczęście, to jest, miłość“⁵⁾, będąca źródłem omawianych sonetów miłosnych, — możemy na razie datę ich napisania zamknąć między kwietniem a 12. lipca.

Mając tak ugrupowany materiał, przystąpię do najogólniejszego jego omówienia.

Najwcześniejsza z przytoczonych rzeczy, „Modlitwa do Boga za cierpiącą ludzkość“, składa się z 7 części, złożonych znowu z różnej ilości zwrotek 4-wierszowych. Utwór ten, mimo swoją nazwę, nie jest właściwie modlitwą w całej swej rozciągłości; wyrażając bowiem tylko w kilku zwrotekach prośbę do Boga o „zmiłowanie“ nad cierpiącym ludem, jest zresztą bądźto sarkazmu i żalu pełnem oskarżeniem możliwych tego świata, którzy, gdy „Lud-Łazarz, brat młodszy“ błaga chleba, rzucają mu „kawał kości“ lub karmią „ołowiem“ kul, a gdy „prosi o mieszkanie“ i „ogrzanie“, „na mieszkanie nowe turmy stawia i grzbiet grzeją różgami“; bądźto rzuca groźbę pod adresem „królów, starców okrutnych“, oświadczając im, że próżno „wymyślają coraz nowe męczarnie“, gdyż „lud długo gnębiony“ wytrąci im „ręką wichru“ berło z prawicy i zrzuci koronę z głowy. Poza tymi motywami, przypomina-

¹⁾ W niewydanym liście Kajs. do Koźm. z dnia 15/2 1835. —

²⁾ Taki tytuł daje autor wyjątkowi, przerobionemu z całości, znajdującej się w liście do Koźm. z 27/5 1835., a nie mającej żadnego napisu. —

³⁾ Listy rękopism. — ⁴⁾ Ibd. Daty dnia brak. — ⁵⁾ Br. Zaleski, l. c. str. 49.

jącymi sonet „Do wyrobników paryskich“, tudzież 4. i 5. strofkę „Modlitwy za prześladowców“, występują jeszcze inne, dotąd u niego niespotykane, mianowicie gorzkie pytanie, zwrócone do „głów Kościoła, ludzi małej wiary“, czemu „trony wzięły za krzyża filary“, a płynące z tęsknoty za czasami, „gdy Pasterska laska gięła króle“, kończące się zaś zrodzoną w tej tęsknocie modlitwą:

„Zmiłuj się Panie, zmiłuj nad Piotra stolicą,
Ziemijskich ona mocarzów dzisiaj niewolnicą,
Natchnij ją, dźwignij, podnieś, niech wskrzeszona cudem,
Święte dłonie rozepnie nad skruszonym ludem“.

Wreszcie wspomnieć jeszcze wypada, że i wygnańcom polskim poświęca jeden wiersz, w którym po prośbie, żeby Bóg powrócił „wygnańce Ojczyznom“, pisze następujące słowa pełne prawdy:

„Los jak wichur nas miota, bośmy zbyt kochali,
Lubieżnicy wolności, i w Tobie ufali“.

Kończy się ten cykl wierszem, w którym skarży się¹⁾, że „Moloch rządzi, a Moloch kruszcu tylko szuka“, że „Molocha aż na tronach biskupich sadowią“, a którego początek, usprawiedliwiający, że jeśli błaga za ludem, to nie żeby sądził:

„Że on jest wolny złego, błądzi on i błądził —
Ale lud ciemny, Panie, ci, co rządzą rzeszą,
Serc ni głów ich oświecić wcale się nie śpieszą“,

przywołuje na myśl owe gromkie słowa „Chorału“:

„Ale, o Panie! oni niewinni,
Choć naszą przyszłość cofnęli wstecz,
Inni szatani byli tam czynni;
O! rękę karaj, nie ślepy miecz!“

Jeśli teraz rzucimy okiem jeszcze raz na całość i porównamy z poprzednimi „Modlitwami“, to wypadnie nam stwierdzić znaczny odskok od pierwszej z nich, nie znającej takich ostrych tonów, dalszy natomiast stopień ewolucyi w porównaniu z drugą. Skąd ta różnica, jest rzeczą jasną: pierwszą pisał jeszcze w No-

¹⁾ Podobne skargi spotyka się u Krasińskiego i w „Księgach Pielgrzymstwa“ Mickiewicza.

gent, przed wygnaniem do Angers, czując się wewnętrznie zharmo-
nizowanym w gronie przyjaciół, — następne powstały wśród wzbu-
rzenia, jakie w nim obudzała świadomość, że jest wygnańcem; nadto
ostatniejtowarzyszył ból i oburzenie z powodu rzezi ludu w Lugdunie.

Odmiennego znów pokroju jest „Modlitwa“ z maja i „Mo-
dlitwa wygnańców o powrót do ojczyźnej ziemi“ z lipca 1834.
W pierwszej, odbiegającej równie, jak tamta, od pojęcia modlitwy
we właściwym jej znaczeniu, dźwięczy skarga na „nikczemny wiek
dzisiejszy“, który wyśmiewa tego, „kto w świątyni Pańskiej modli
się w pokorze“, podejrzewając go o obłudę, a obok niej brzmi z je-
dnej strony pokorne wyznanie, że będzie chwalić Boga, choćby
On dał nad nim tryumf szydercom, z drugiej zaś pełna tryumfu
pobudka, że ich „czas wyszedł“, skoro:

„Ludzie głowy(?) bogatej¹⁾ w Nieb stanęli sprawie,
Hymn zwycięstwa śpiewając po każdej rozprawie,
Bezbożność stawiają w szranki...“

Tak samo druga, zrodzona w patryotycznym bólu i nieuko-
nionej tęsknocie za ziemią rodzinną, nie ma nic wspólnego z owym
pełnym mocy i dumy i ironią zaprawnym tonem „Modlitwy za
cierpiącą ludzkość“, ani nawet z pewnym siebie miejscami tonem
omówionej dopiero co „Modlitwy“. Owszem nad całą „Modlitwą
wygnańców“ unosi się podobnie, jak nad „Modlitwą żołnierzy pol-
skich“ dziwnie smutny spokój i rzewna rezygnacja; zwrotka za
zwrotką płynie spokojnie, jak polny strumyczek pośród traw.
A przecież wypowiada się w nich wszystko, co może zatargać
duszą Polaka, boć jest tam i skarga, że „już trzy pokolenia wal-
czą i giną“, a Bóg je „jak plewy rzuca na obce łąny“, — i ból, że
zdala od ojczyzny „młodzież się w starce, starce w dzieci mienia“, —
i wstyd, „że głód jeźdźce stare mieni na żeglarzy“ — i złorzeczenie
wreszcie losowi, że w legionach cudzoziemskich „zmusił człeka
wolnego walczyć wolne ludzie“. Beznadziejnemu żalowi niema
końca, więc też, jak i on, beznadziejnie brzmi prośba, powtarzana
po każdej zwrotce:

„Panie! zlej w całość rozszarpane plemię,
Tęsknym wygnańcom oddaj Ojców ziemię“.

1) Odnosi się to niewątpliwie do Mickiewicza. Nowa wskazówka,
że Mickiewicza i w Angers miał przed oczyma.

Najbliższy z kolei wiersz p. t. „Duma o Stefanie Garczyńskim“ jest wierszowanym wspomnieniem pośmiertnym, złożonym na grobie nieznanego sobie osobiście autora „Wacława Dziejów“, a równocześnie hołdem dla przyjaciela jego i swego, A. Mickiewicza, jako też prawdziwego anioła-stróża Emigracyi, Klaudyi Potockiej. Z „Dumy“ tej, tchnącej pod koniec panegiryzmem¹⁾ względem Adama i Klaudyi, zasługują na uwagę wiersze, w których daje wyraz stwierdzonej już prawdzie o zasadniczym na siebie wpływie Mickiewicza:

„Samotny jak ty²⁾ wyrosłem — nóciłem (!) w ukryciu,
Bez odwagi, nadziei — aż Bóg męża z darzył,
Który swą siłę z naszą słabością skojarzył —
Jego rady ojcowskie, braterskie pochwały³⁾
Sprawiły, że nam lutnie wyższy dźwięk wydały“⁴⁾

Resumując teraz to wszystko, co powiedziano o utworach Kajsiewicza, pisanych w Angers, należy stwierdzić, że był on w zasadzie taki sam, jakim go widzieliśmy w Paryżu w czasie pisania „Modlitwy żołnierzy pol.“, a więc pod bezpośrednim jeszcze wpływem Mickiewicza. Mocy i trwałości tego wpływu, jak nie mniej ówczesnym listom Mickiewicza, które Kajsiewicz nazywa nieocenionymi*), a które, zgodnie z naszym⁵⁾, a wbrew odmiennemu⁶⁾ twierdzeniu jego, nie mogły nie oddziaływać⁶⁾, — należy to przypisać. Tak przynajmniej musiało być do chwili napisania ostatniego z omówionych wierszy, t. j. do końca czerwca 1834., chyba że się (do czego niema podstawy) posądzi autora o nie-

1) Wytknął to już towarzysz wygnania L. Rettel, a Mickiewicz zaakceptował w liście do Kajs. z 27/7 1834. — 2) Garczyński. — 3) Patrz w tym względzie korespond. A. Mickiewicza, listy z 16/12 1833., 27/7 1834., 31/10 1835., nadto artykuł w „Pielgrzymie Polskim“ z 16/5 1833. — 4) Prócz tego ciekawy jest wiersz: „Że grób zamkiem do życia, klamką szczęśliwości“, będący jakby głuchą zapowiedzią wiersza Krasińskiego: „Wszędzie kolebki, nigdzie niema trumny“. Cfr. nadto refren „Hymn do Polski“ De La Mennais'go: „Zasypiaj, o Polsko moja, zasypiaj spokojnie: oni mówią, żeś ty w grobie złożona, ja wiem, że to nie grób twój, ale kolebka“. — 5) Patrz wyżej str. 11 od słów: „Nie dziw“ do „przeciwnego“. — 6) Nie można więc twierdzić, jak to zrobiono w „Stu latach myśli polskiej“ str. 29., że „rozkaz rządu, przeznaczający mu jako nowe miejsce pobytu Angers, przerwał na razie zmianę, dokonywającą się w duszy Kajsiewicza.“ — *) Br. Zaleski, l. c. 49, „Mam nieocenione listy M., w których on większy niż w poezyach swoich“.

szczerłość. Merytorycznie rzecz zdaje się załatwiona; formalnie zaś można ją załatwić, albo przyjąwszy, że omawiane wyrażenie¹⁾, użyte w spowiedniczym liście do L. Niedźwiedzkiego, jest rozmyślnie przesadne, aby się tem ciężiej oskarżyć i upokorzyć, albo — co bliższe prawdy — odnosi się li do zaniedbania praktyk religijnych¹⁾, co jeszcze wcale nie równa się powrotowi do dawnej niereligijności.

Inaczej się rzecz ma z jego nastrojem religijnym w chwili pisanania sonetów miłosnych. Miało to miejsce — jak stwierdzono²⁾ — w czasie między kwietniem a 12. lipca 1834., a zważywszy to, co przed chwilą powiedziano, jako też fakt, że dopiero późno, bo 8.³⁾ wrześn. t. r. zwierza się ze swoich kłopotów miłosnych Koźmianowi-przyjacielowi, a dopiero 25. t. m. posyła mu odpis wzmiankowanych sonetów, — można śmiało datę napisania ich posunąć, jeśli nie między 27. czerwca a 12. lipca, to w każdym razie na czerwiec⁴⁾.

Data ta jest dla nas o tyle ważna, że z przybliżoną dokładnością pozwala określić czas większego wyłamania się z pod ciągłego na nim i w Angers wpływu Mickiewicza. Jednakowoż sonety same, podając uczucia, z natury rzeczy nieco stylizowane, nie rozświełają należycie tej „powrotnej fali“ w życiu Kajsiewicza; spełnia to w stopniu o wiele większym scharakteryzowana pokrótce korespondencya jego z Koźmianem i do niej też należy się zwracać po wymowniejsze szczegóły. Wychodząc więc z tego założenia, a zwłaszcza licząc się ze szczupłością miejsca, rozprawce niniejszej wyznaczonego, zaznaczę tylko, że sonety owe odnoszą się do pewnej Francuzki, której Kajsiewicz, mimo przychylności jej rodziców i jej samej, nie poślubił, spodziewając się, że „lada dzień może wyjść na plac publiczny i najędzniej zginąć“⁵⁾, a która, wyszedłszy za mąż za bogatego adwokata, nie przestała darzyć Kajsiewicza swemi uczuciami. Takie jest tło owych 9 sonetów i korespondencyi z przyjacielem.

Taki stan rzeczy nie trwał długo, skoro się zważy, że w rok⁶⁾

1) Patrz wyżej str. 11 od słów: „Nie dziw“ do „przeciwnego“. —

2) Patrz wyżej str. 17. — 3) Cfr. Br. Zaleski, l. c. str. 30. Listu tego brak w rękopisie. — 4) Jest to zresztą uzasadnione i psychologicznie tem, że aby dojść do takiego stadyum uczucia miłości, jakie widzimy w omawianych „Sonetach“, musiało upłynąć przynajmniej kilka tygodni. —

5) Patrz Br. Zaleski, l. c. str. 32. — 6) Patrz wyżej str. 17.

po powrocie z Paryża, a więc i po możliwym najwcześniejszem poznaniu owej opiewanej, potrafi napisać do Koźmiana w liście z 12. kwietn. 1835., że „robi(ę) wysilenia rozpaczne do wydobycia się z Angers“. Słowa te, tak dziwnie brzmiące w ustach człowieka, co jeszcze niespełna dwa miesiące temu (17/2 1835.) pisał, że wiele chwil bardzo słodko spędza w Angers“ i unosił się nad tem, „jaka to przyjemność kochać i być kochanym“, świadczą aż nadto wymownie, że mu Angers wraz z jego umiłowaną mieszkanką, jeśli nie obrzydło, to przynajmniej zupełnie zobojętniało. Co było tego faktu przyczyną istotną, nie wiadomo; że nie było nią rozporządzenie ministra, zniżające emigrantom, a więc i jemu, żółd do połowy (Kajs. 30 fr.)¹⁾ — o czem bezpośrednio po owych słowach mówi — ani nawet listy Koźmiana²⁾, starające się go zatrzymać na pochyłej drodze, — nie ulega wątpliwości. Bądź co bądź fakt samego przełomu jest rzeczą niezaprzeczoną.

Niedługo też widzimy jego owoce. Oto w liście z 27. maja 1835., donoszącym Koźmianowi o wyjeździe do Paryża w dniu 10. czerw., zaprzątnięty jest już myślą „wydawania miesięcznika katolickiego dla Emigracyi“, a co więcej posyła mu 10 zwrotek swojej „modlitwy“, której 6 nieco zmienionych drukuje tego samego miesiąca w „Roczniku Emigracyi polskiej“³⁾ p. t. „Pociecha“⁴⁾. Już samo motto, wzięte z psalmu 126, a opiewające, że po łzach następuje radość, zapowiada nastrój autora. Istotnie też wiersz ten wyraża pokorną prośbę, żeby Bóg nie karał go, kiedy ból wydrze mu z piersi skargę na niedolę narodu, tudzież nie dał mu bluźnić winie przodków razem z samolubami, co biorą ich „iściznę (chwałę), długów (win) nie spłacają“, gdyż on chce „dźwigać krzyż“, zesłany przez Boga. Charakterystyczna dla wiersza jest pierwsza i ostatnia zwrotka ze względu na poddańczy dwuwiersz:

„O! karz nas, karz nas, lecz tylko w godzinie
Lepszymi powróć nas rodnej krainie“.

przypominający podobny refren w „Modlitwie żołnierzy...“

Po tym wierszu „przełomowym“ nie spotykamy się już z żadną niespodzianką; owszem wszystko, co wyjdzie z pod pióra

1) Cfr. list do Koźmiana z 17/3 1835. — 2) Patrz listy rękopism. z 18/10 1834. i 7/2 1835. Nie da się atoli zaprzeczyć, że rady przyjacielskie musiały również współdziałać. — 3) Str. 35. — 4) Ją też tylko omawiam. — Wiersz „Do Sowińskiego i Maciejowskiego“ jako obojętny pomijam.

Kajsiewicza, czyto będzie „Podniesienie ducha“¹⁾, napisane podczas rekolekcyi w Solesmes, czyto „Rzecz do braci na wygnaniu zbłąkanej, z powodu piątej rocznicy listopadowej“²⁾, będące „pierwszem publicznem odezwaniam się nowego Kajsiewicza“, czy też wreszcie „Nunc dimittis Domine“, — jest coraz wyższym tonem tej samej barwy.

* * *

Tak się przedstawia sprawa wpływu Mickiewicza na religijne, a częściowo na polityczne przekonania Kajsiewicza. Słowa Kraśńskiego Kajsiewicz mógł całkowicie do siebie zastosować. Ale słowa te mają też ważność, o ile chodzi o wpływ Mickiewicza na Kajsiewicza pod względem literackim. Przyznaje to również sam Kajsiewicz, kiedy, mówiąc w cytowanym³⁾ już liście do L. Niedźwiedzkiego, że Mickiewicz nie chce, aby lada co drukował, kończy słowami: „ma rację: zanadto my wszyscy jeszcze pod wpływem jego“. Widzi się to najlepiej na „Sonetach“, nad którymi jakby się unosiło widmo poezyi nieśmiertelnego twórcy „Dziadów“⁴⁾. Wszelako, jak tam, tak i tu nie poddał się Kajsiewicz wpływowi jego odrazu; owszem zajmował pierwotnie stanowisko opozycyjne, jak to widać z tego samego listu do przyjaciela, w którym, oceniając rzecz ze stanowiska listowi współczesnego, z wdzięcznością pisze: „Pamiętam, żeś ty mnie nawracał do Mickiewicza, mnie, zbuntowanego rozprawą Śniadeckiego⁵⁾. Bóg ci zapłać“. A więc w Warszawie trzeba go było do Mickiewicza nawracać, — czy jednak został nawrócony, można wątpić wobec faktu, że był słuchaczem kursów zapalonego klasyka L. Osińskiego, od którego spotkała go nawet pochwała, „że może tworzyć dobre rymy“⁶⁾ i zachęta do dalszej pracy. Czy z drugiej strony nie ulegał już tam wpływowi literackiemu Mickiewicza, którego dzieła znał niewątpliwie, nie mogłem stwierdzić, nie mając jego ówczesnych utworów pod ręką.

Że w zasadzie jest to możliwe, dowodem jego stanowisko

---

1) Podaje Br. Zaleski, l. c. str. 35 sq. — 2) Paryż 1835 — wyjątki u Bystrzyckiego l. c. — 3) Cfr. wyżej str. 9. przypisek 2. — 4) Tak samo sądzi Bystrzycki, l. c. 48. — 5) Wobec tych słów upada mniemanie prof. Bystrzyckiego l. c. str. 17, motywujące zapal Kajsiewicza do studyów literatury polskiej między innemi i tem, że był to „czas namiętnego czytania i zachwycania się nad uwieńczonym już wówczas twórcą Grażyny, K. Wallenroda, Sonetów Krymskich“. — 6) Patrz Br. Zaleski, l. c. str. 13.

w „Sonetach“, pozwalające mu z jednej strony zapewniać czytelnika ¹⁾ o swojej samodzielności ²⁾ wogóle, a względem „Sonetów“ Mickiewicza w szczególności, tudzież natrzęsać się z jego „Sonetów“, „czczych marzeń i miłosnych trelów“ ³⁾, jak nie mniej z niego samego w sonecie XIII, — z drugiej zaś być naśladowcą tegoż nie tylko w poszczególnych wyrażeniach i obrazach, ale nawet w pomysłach, a co więcej w rok potem pisać również wyklęte sonety miłosne i bywać u niego gościem. Tyle wystarczy dla ogólnej charakterystyki Kajsiwicza w okresie pisania „Sonetów“, a więc w czasie, w którym walczyła jeszcze w nim jego natura dumna, pewna siebie i nie znosząca wędzideł z corazto wzmagającym się wpływem Mickiewicza.

Co dotyczy samego wpływu literackiego Mickiewicza na „Sonety“, to przebija się on przedewszystkiem w samym ich tonie. Mam tu na myśli ów ton ich twardy, ognisty, pełen zemsty i jakby szczęku oręża, a z pewnością sankcyonowany owym ustępem z Wallenroda, w którym Konrad żąda nie pieśni miłosnej, ale dzikiej, ponurej, morderczej, a który autor „Sonetów“ nie bez celu wybiera jako ich motto. Na tem tle dopiero występują reminiscencye poszczególnych wyrażeń i obrazów, oraz przejście pomysłów Mickiewicza. Najwidoczniejsze z nich wskazał już prof. Bystrzycki ⁴⁾, tak, że mnie wypadnie dopełnić ich liczby, a następnie przejść do innych. Do pierwszych należy przedewszystkiem sonet „Do Ojca Polaka“, będący nie tylko w samym pomysle, ale też w niektórych szczegółach naśladownictwem mickiewiczowskiego wiersza „Do Matki Polki“, a dalej takie bliższe lub dalsze reminiscencye, jak wiersz: „jak oddycham szeroko, jak mi lubo, błogo“ (son. IX.), przypominający słowa Farysa: „Jak tu mile oddychać pierściami całemi! | Oddycham pełno, szeroko!“ (w 152—3), lub dwuwiersz: „Lecz i bez tego bodźca... | Gdy w dumaniach wyteżę uczuć moich strony, | Wierzę, że moją wiarą świat byłby zbawiony“ (son. XXVIII.), wzorowany prawdopodobnie na trójwierszu Improwizacyi: „Lecz czuję w sobie, że gdybym mą wolę, | Ścisnął, natężył i razem wyświecił, | Możebym sto gwiazd zgasił, a drugie sto wzniecił“ ⁵⁾ (w. 174—7.), nie mówiąc już o cy-

1) W przedmowie p. t. „Do czytelnika“. — 2) Ibid. str. 7. w. 6—7. i str. 12. w. 18. — 3) Ibid. str. 13. w. 9—10. — 4) L. c. str. 47—9. — 5) Przy bliższem rozejrzeniu się możnaby nawet całą pierwszą zwrotkę omawianego sonetu uważać za odpowiednio odbite echo wierszy 166—173 Improwizacyi.

tacy całego wiersza: „Bo Konrad na to płakał, ażeby mordował“ (K. Wallenrod)¹⁾.

Obok tych danych, świadczących, że Mickiewicz jako poeta istotnie był dlań w okresie pisania „Sonetów“ „Milcyadem snów“ jego i stał mu zawsze „w oczach, w myśli, w duszy“²⁾, są jeszcze inne, stwierdzające to samo i później. Widzi się to nie tylko w poezji, ale też, co jest znamiennejsze, w prozie. W pierwszej przebija się wpływ Mickiewicza w messyanistycznym motywie, zawartym w wierszach: „Ludzkość wisi na krzyżu — i nogi i dłonie | Mnogim gwoździem przybite w cierniowej koronie | Poją ją zółcią, octem i, gdy na twarz plują...“³⁾, a przejętym z „Dziadów“ cz. III, sceny V, w. 5 sq.⁴⁾, dalej zaś w dwuwierszu z sonetu z r. 1834: „...tylko twego ciała | Mąż właściciel — mnie dusza ślubem się dostała“, wzorowanym widocznie na dwuwierszu: „Niech ślub ziemski innego darzy ręką twoją, | Tylko wyznaj, że Bóg mi poślubił twą duszę“, zamykającym sonet mickiewiczowski „Do Laury“, oraz w wyrażeniu: „...do świątyni pięknych serca pamiątek“ (sonet z r. 1834.), naśladowaniem z K. Wallenroda, cz. IV. w. 184.

Jeszcze wymowniejszym dowodem przejęcia się poetyckim wpływem autora „Dziadów“ są liczne reminiscencye z niego w „Kazaniach“ i „Mowach“. Reminiscencye te, z wyjątkiem słów „Ody do młodości“ „rozumni szalem“⁵⁾, nigdy nie mają charakteru cy-

1) Inne reminiscencye dla braku miejsca pomijam. — 2) Sonet XX. „Do A. M.“. — 3) „Modlitwa za cierpiącą ludzkość“, część II, która w dalszym ciągu wykazuje jeszcze inne analogie z ukrzyżowaniem Chrystusa (Barabasze, Pilat, Piotr zapierający się i t. d.). Podobny motyw występuje też w cz. III. tej „Modlitwy“, gdzie tak pisze: „Dziś się nowa Chrystusa spełnia obietnica, | Ludy w imię Braterstwa przybliżają lica — | Nie myż do tak świętego wezwani obrządku, | Zakładniki nowego w ludzkości porządku...“ — 4) W przejęciu się messyanizmem Mickiewicza należy szukać genezy wyrażen: „Polska, ten Hiob narodów“ Pisma, I, 326., „Ludu mój, Hiobie ludów“, Ludu mój, ludu siedmiu boleści, Hiobie narodów“, Pisma, I, 21, tudzież powiedzenia: „Naciągnął Pan naród mój na krzyż, jak stronę (!) na lutnię — on boski lutnista, naród mój najmłodszy z katolickich, Benjaminka narodów, i stroi go do Boskiej swej harmonii“. Pisma I, str. 69. Wszystkie one, jak i wiele innych, które bliższe są Krasińskiemu, biorą początek w mickiewiczowskiej „chrystusowości“ Polski. Miały one jednak u Kajsiewicza tylko znaczenie pięknych zwrotów. Cfr. w tym względzie Bystrzyckiego „Krasiński a Kajsiewicz“ w Sprawozdaniu II. Szkoły realnej w Krakowie za rok 1912, str. 95—96. — 5) Kajsiewicz, Pisma tom II,

tacy w ścisłym słowa znaczeniu, ale — co świadczy, że cytował tylko z pamięci — są albo w szczegółach zmienione, albo wypowiadają się we własnych słowach Kajsiewicza. Do pierwszych należą znane słowa z Improwizacji w powiedzeniach: „...kto temu przeczy, siebie i innych oszukuje, usta kłamią sercu, słowo kłamie myśli“¹⁾ i „...już słowo kłamie myśli, ...ale czyn więcej jeszcze i myśli i słowu kłamie“²⁾, następnie zaś metafory: „w popiele niepamięci“³⁾ (cfr. Graż. w. 431. „w niepamięci piasku“), „do wielkiej katakomby narodowych pamiątek“⁴⁾, i wreszcie: „jak ptaszyna wypłoszona ze spalonego domu“⁵⁾, przywodząca na myśl w. 194. IV. cz. Konr. Wallenroda: „Tak słowik z ogniem zajętego gmachu | Wyleci...“ Reminiscencye drugiego rodzaju zawierają się już to w przeciwstawieniach Kajsiewicza: „Czytaliście, jak muzułmanin pomścił się nad zwycięzcą, wszczepiając węń zarazę zatrutemi usty, i konał w boleściach piekła, ciesząc się nadzieją, że takiż los wkrótce i wroga czeka; a my cieszymy się zemstą polską i chrześcijańską“⁶⁾ i „...tam (w Rosyi) sumienia niema. Mickiewicz jeszcze nie wiedział, kto na tej karcie nie białej, jedno pustej, pisać będzie“⁷⁾, już też w treści słów: „Cała miłość, którą mamy dla nas samych, dla naszych rodzin i przyjaciół, skupia się w miłości Ojczyzny, w której szczęściu mieści się szczęście wszystkich. To też niema pokoju, niema wesela dla dobrego obywatela, kiedy Ojczyzna jego jest pogiębiona...“⁸⁾, jakby podyktowanych wierszem „Ody do młodości“: „W szczęściu wszystkiego są wszystkich cele“ i słowami Halbana z „Powieści Wajdeloty“ (w. 418.): „Szczęścia w domu nie znalazł, bo go nie było w ojczyźnie“, a nakoniec w porównaniu: „Duch ten (rewolucyjny), odgrzany w pokoju, jak wąż w zanadru“⁹⁾, zaczerpniętem z bajki „Chłop i żmija“.

Na zakończenie nie od rzeczy będzie wspomnieć, że Kajsie-

347. Tu też należy przenosić: „słońce swobody“, ibd. I, 102, wzięte może z „jutrzenki swobody“ Oda do młod. lub „słońca wolności“ z „Drogi do Rosyi“ w. 93. — ¹⁾ Pisma Kajs. I, 375. — ²⁾ Ibid. II, 430. — ³⁾ Ibid. II, 106. — ⁴⁾ Ibid. — ⁵⁾ Ibid. I, str. 155. — ⁶⁾ Ibid. I, 110. Cfr. Alpuhara. — ⁷⁾ Ibid. II, str. 66, przypisek. Cfr. „Droga do Rosyi“ w. 31—2. — ⁸⁾ Ibid. I, 178. — ⁹⁾ Ibid. I, 186. — Godzi się wspomnieć, że Kajsiewicz wogóle lubił cytować z poetów, jak n. p. z Szymonowicza: „...słońce, to oko świata, dnia oko pięknego“ i Malczewskiego wiersze 259—60 i 668—9.

wicz korzystał też z listów Mickiewicza, pisanych do siebie, jak tego dowodzi list do L. Niedźwiedzkiego, w którym słowa: „Bolesław Śmiały i wszystko, com pisał, poszło w ogień;... powiem ci szczerze, że wszystko było słabe i głupie, a i do tego jeszcze się przywiązał bodzić sławy ludzkiej i mnie niepokoił... bardzo być trzeba surowym w wyborze przedmiotów, a zawsze się spytać wprzód, czy to może kogo zbudować? Jeżeli nie — nie. Moje wierszydła odpowiedziały mi: nie — i rzuciłem w ogień“¹⁾, żywo przypominają owo surowe potępienie²⁾ Mickiewicza, odnoszące się do jego poezji, — nadto zaś podane ze źródłem wyrażenie; „...sumienie narodowe, ta dusza polska“³⁾, będące parafazą powiedzenia Mickiewicza: „Sumienie jest to żołądek duszy“⁴⁾.

*   *

Omówiwszy genezę, przebieg i owoce oddziaływania Mickiewicza na Kajsiewicza, nie podobna nie dorzucić jeszcze kilku słów do tła, na którem owo oddziaływanie do tak okazałych doszło rozmiarów. Mam tu na myśli jeden z najpiękniejszych, choć niezadko poniewieranych, kwiatów, jaki wyrasta na gruncie zgodnego współżycia dwu ludzi, t. j. przyjaźń, łącząca obu mężów w okresie przetwarzania się duchowego Kajsiewicza. Nie tu miejsce na zastanawianie się nad wewnętrznymi warunkami jednego i drugiego, umożliwiającymi tej przyjaźni powstanie i rozrost. Dla naszego celu wystarczy wiedzieć, że była i że była wielka. Dowody jej złożone są we wzajemnem serdecznem odnoszeniu się do siebie, które najlepiej można śledzić w listach ich do siebie i o sobie⁵⁾. Kajsiewicz odnosi się w nich do Mickiewicza ze czcią i szacunkiem, nazywa go swoim nauczycielem, drugim ojcem i jak do ojca zwraca się z całym zaufaniem, posyłając mu do oceny płody swej młodzieńczej muzy. Zarówno w swoich listach, jako też w listach do wspólnych znajomych darzy go szczeremi serdecznościami, podziela jego smutek i troski, cieszy się jego po-

1) Br. Zaleski, l. c. str. 74. — 2) Patrz list do Kajs. z dn. 31/10 1835. — 3) Kajsiewicz, Pisma, I, 302. — 4) List Mick. z 16/12 1833. — Nadto por. passus w liście Kajs. do Jańskiego z 9,3 1838, Smolikowski II, 88.: „Nie idzie stąd jednak, by jeden chciał być Pawłowy, drugi Apolowy, nie daj Boże, wszyscy Chrystusowi“ — jest natchniony z pewnością prawie identycznym passusem Mick. w tymże liście. — 5) Zebrał to Smolikowski w rozpr.: „Stosunek A. M. do Zmartw.“ str. 18—21.

wodzeniem, a oburza się na wieść, że „Adam bardzo smutno stoi w interesach“, pisząc, że byłoby to „zgorzenie(m), wołające(m) o pomstę do nieba, gdyby temu człowiekowi zbywało na kawale chleba“¹⁾). Przyjaźń ta wreszcie każe mu częściej pisywać do Mickiewicza, niż do przełożonego swego Jańskiego, co tłumaczy tem, że żył z nim „wprzód niż (ich) wszystkich P. Jezus zgromadził“²⁾).

Tak samo Mickiewicz, lubo o 14 lat starszy, a sławą geniuszu nieporównany, odnosił się doń z przyjaźnią kolegi i rówieśnika. Przykuwszy go do siebie magnetycznym wpływem swojej poezyi i osoby i ceniąc w nim materyał na niepośledniej miary człowieka³⁾, służy mu radą i zachętą, z przedziwną wyrozumiałością chwali jego mierne zresztą poezye zarówno w listach⁴⁾, jako też publicznie⁵⁾, a co więcej, wierny zasadzie, że „kiedy ma grosz, to każdy z przyjaciół może wziąć z niego trzy czwarte“⁶⁾, wspomagał go materyalnie⁷⁾, samemu sobie od ust odejmując. Słowem zakwitła między nimi przyjaźń, jeśli nie piladesowa, to w każdym razie głęboka i serdeczna.

Ale nie było jej dane pozostać równie trwałą. Drogi i środki zbawienia Ojczyzny, za którą jeden walczył z bronią w rękę na polu chwały, a drugi stoczył zwycięski bój w napowietrznej krainie ducha orężem uczucia i myśli, tudzież cierpiał za „miliony“, rozdzieliły ich. Przyszło do tego, kiedy między nimi stanął Towiański, a Mickiewicz opowiedział się za jego nauką i stał się natchnionym jej głosicielem. Wtedy Kajsiwicz ruszył z Rzymu na „kampanię paryską“, ale kampanii tej wcale nie stoczył. Skończyło się tylko na prywatnych rozmowach, w których Kajsiwicz starał się przekonać Mickiewicza o mylności jego zasad. Daremne jednak były wszelkie perswazye i prośby; Mickiewicz bowiem zbyt silnie wierzył w prawdziwość nowej nauki, ażeby mógł im uledeć. Zaczęły się więc wzajemne rekryminacye: dawny „ojciec duchowy“, zawiedziony w swoich nadziejach co do Zmartwychwstańców i rozgoryczony na nich „nazywał ich faryzeuszami, synagogą i krzyżownikami

1) W liście do Jańskiego z 17/3 1837, Smolikowski, Hist. Zgrom. II, 92. — 2) List do Jańskiego z 9/3 1838. Patrz Smolikowski, l. c. II, 88. — 3) Cfr. słowa o nim w liście do Odyńca z 20/9 1835. — 4) i 5) Cfr. wyżej str. 20, przypisek 3. — 6) List do Czeczota i Zana z dnia 5/1 1827. — 7) Vide list Mick. do Kajs. z października 1833, i list Duńskiego z 8/11 1837. w Smolikowskim, l. c. 42.

Chrystusa“*), — dawny zaś „syn duszny“ poety — jak się sam nazywa w sonecie „Na willę ks. Z. Wołkońskiej¹⁾ — z ironią nieraz odzywa się o swym mistrzu²⁾, nazywając go n. p. samozwańcem³⁾, fałszywym prorokiem⁴⁾ lub obłąkanym geniuszem⁵⁾.

Wśród takich okoliczności o dalszej przyjaźni nie mogło być ani mowy. Miejsce jej zajął z jednej strony trwały żal, — z drugiej corazto bardziej rosnące z latami zapomnienie o błogosławionych ongiś zasługach i niechęć. Wreszcie doszło do tego, że pograżając swego uwielbianego mistrza coraz bardziej „w niepamięci piasku“, nie znalazł dlań ani słowa wspomnienia po jego skonie, lubo innym, często tylko z majątku rozgłośnym, całe mowy poświęcał nad grobem.

Sic fata tulere...

---

*) Smolikowski: „Stosunek A. M. do Zmartwych.“ str. 28. —

¹⁾ Vide Smolikowski, Hist. Zgrom. II, 101. — ²⁾ Nigdy nie wymienia go wprost, ale że o nim myśli, łatwo się domyślić z kontekstu. — ³⁾ Kajsiewicz, Pisma I, str. 2. — ⁴⁾ Ibid. I, str. 40, przypisek. — ⁵⁾ Ibid. 166. — Inne przykłady u Bystrzyckiego: Krasiński a Kajsiewicz, str. 69.

I.

SKŁAD GRONA NAUCZYCIELSKIEGO

W ROKU SZKOLNYM 1913/14.

Śmiałek Wincenty, dr. filozofii, dyrektor.

Bojarski Władysław, profesor w VII. randze, uczył w 1. półroczu jęz. łacińskiego w V a, jęz. greckiego w VII a, VIII a, — w 15. godzinach tygodniowo, w 2. półroczu jęz. greckiego w VII a, VIII a, — tygodniowo 9 godzin

Ks. Dziurzyński Kazimierz, profesor, zawiadowca biblioteki dla ubogich uczniów, uczył religii rzym.-kat. I e, II e, III a, III e, IV d, V d, VI d, VII d, VIII d, — tygodniowo 8 godzin.

Eminowicz Ludwik, profesor, przydzielony z filii c. k. Gimnazjum VII. we Lwowie, uczył jęz. polskiego w III a, V a, VI a, VII d, VIII a, — tygodniowo 16 godzin.

Friedberg Wilhelm, dr. filozofii, profesor w VIII. randze, zawiadowca gabinetu historii naturalnej, uczył matem. w I e, hist. nat. w I e, II e, V a, VI d, fizyki w III e, IV d, — tygodniowo 17 godzin.

Fuliński Benedykt, dr. filozofii, profesor, przydzielony z c. k. Gimnazjum w Tłumaczu, uczył matem. w III a, hist. nat. w I a, II a, V d, VI a, fizyki w III a, III f, IV a, — tygodniowo 19 godzin.

Hrycak Michał, profesor w VIII. randze, uczył matem. w V d, VII a, VII d, — tygodniowo 9 godzin.

Kobzdaj Kazimierz, dr. filozofii, profesor, gospodarz V a, uczył jęz. polskiego w VIII d, jęz. niem. w V a, V d, VII a, — tygodniowo 16 godzin.

- Krzysztofowicz Krzysztof**, rzeczywisty nauczyciel, przydzielony z c. k. Gimnazyum w Dębicy, zawiadowca biblioteki polskiej dla uczniów klas wyższych, uczył jęz. łacińskiego w II e, jęz. polskiego w II a, VI d, VII a, — tygodniowo 16 godzin.
- Kucharski Władysław**, profesor w VIII. randze, gospodarz VII d, uczył hist. i geogr. w IV d, V a, VII a, VII d, — tygodniowo 16 godzin.
- Latoszyński Władysław**, c. k. Radca szkolny, profesor w VII. randze, zawiadowca biblioteki nauczycielskiej, uczył jęz. łacińskiego w VIII a, jęz. greckiego w VI d, VII d, — tygodniowo 14 godzin.
- Łukasiewicz Antoni**, profesor, gospodarz VIII d, uczył historyi i geogr. w VIII a i VIII d, — tygodniowo 6 godzin.
- Mordawski Szymon**, profesor, zawiadowca biblioteki niemieckiej dla uczniów, gospodarz VIII a, uczył jęz. niemieckiego w II e, VII d, VIII a, VIII d, — tygodniowo 16 godzin.
- Oziębły Franciszek**, profesor, przydzielony do służby w c. k. Gimnazyum I. z pol. jęz. wykładowym w Tarnopolu.
- Paluch Stanisław**, profesor, przydzielony z c. k. Gimnazyum w Gródku Jag., gospodarz I e, uczył jęz. łacińskiego w I e, jęz. polskiego w I e, II e, V d, — tygodniowo 16 godzin.
- Piasecki Eugeniusz**, dr. wszech nauk lekarskich, docent Uniwersytetu, nauczyciel gimnastyki, — bawił na urlopie.
- Pilch Stanisław**, rzeczywisty nauczyciel, gospodarz VII a, uczył jęz. łacińskiego w III a, VII a, jęz. greckiego w VI a, prop. filoz. w VII a, — tygodniowo 17 godzin.
- Strutyński Kazimierz**, profesor, zawiadowca gabinetu fizyki, uczył matematyki w II e, VIII a, VIII d, fizyki w VII d, VIII a, VIII d, — tygodniowo 17 godzin.
- Strycharski Ignacy**, profesor, gospodarz VI d, uczył jęz. łacińskiego w VI d, VII d, VIII d, — tygodniowo 16 godzin.
- Szczepański Jan**, profesor w VIII. randze, zawiadowca gabinetu archeologicznego, gospodarz VI a, uczył w 1. półr. języka łacińskiego w VI a, jęz. greckiego w V a, VIII d, — tygodniowo 16 godzin; w 2. półr. jęz. łacińskiego w VI a, jęz. greckiego w VIII d, — tygodniowo 11 godzin.
- Waltenberger Antoni**, rzeczywisty nauczyciel, zawiadowca zbiorów do nauki rysunku, uczył rysunków w I—IV, — tygodniowo 18 godzin.

- Brandes Zalkie**, egzam. zastępca nauczyciela, uczył religii mojżeszowej w I—VIII, — tygodniowo 16 godzin.
- Grużewski Władysław**, egzam. zastępca nauczyciela, gospodarz V d, uczył w 1. półr. jęz. łacińskiego w IV a, V d, jęz. greckiego w IV d, — tygodniowo 16 godzin; w 2. półr. jęz. łacińskiego w IV a, V a, V d, jęz. greckiego w IV d, — tygodniowo 22 godzin.
- Ks. Gurguła Włodzimierz**, egzam. zastępca nauczyciela, uczył w 2. półr. religii gr.-kat. w I—VIII, — tygodniowo 16 godzin.
- Hlibowicki Jarosław**, zastępca nauczyciela, bawił na urlopie, pełniąc obowiązki w pryw. gimnazyum w Jaworowie.
- Józefik Andrzej**, egzam. zastępca nauczyciela, gospodarz III a, uczył jęz. niemieckiego w I e, III a, III e, VI d, — tygodniowo 17 godzin.
- Kaczorowski Stanisław**, dr. filozofii, egzam. zastępca nauczyciela, uczył matem. w II a, III f, IV a, IV d, V a, propedeutyki filoz. w VII d, VIII a, VIII d, — tygodniowo 20 godzin.
- Koczwarą Jan**, egzam. zastępca nauczyciela, w 2. półr. gospodarz I a, uczył w 1. półr. jęz. niemieckiego w III f, IV a, — tygodniowo 8 godzin, w 2. półr. jęz. greckiego w V a, jęz. niemieckiego w I a, III f, IV a, — tygodniowo 18 godzin.
- Krukiewicz Mieczysław**, egzam. zastępca nauczyciela, gospodarz IV a, uczył jęz. łacińskiego w I a, jęz. greckiego w IV a, jęz. polskiego w III e, IV a, kaligrafii w I a, I e, — tygodniowo 18 godzin.
- Krzyżanowski Szczęsny**, egzam. zastępca nauczyciela, bawił na urlopie, pełniąc obowiązki w zakładach pryw. Towarzystwa Szkoły Ludowej w Białej.
- Lichtenberg Władysław**, egzam. zastępca nauczyciela, uczył matematyki w I a, III e, VI a, VI d, fizyki w VII a, — tygodniowo 16 godzin.
- Mejbaum Waclaw**, dr. filozofii, egzam. zastępca nauczyciela, w 1. półr. gospodarz II a, uczył hist. i geogr. w II a, III a, III f, IV a, V d, — tygodniowo 20 godzin; w 2. półr. bawił na urlopie.
- Polański Orest**, egzam. zastępca nauczyciela, w 1. półr. gospodarz I a, uczył w 1. półr. jęz. niemieckiego w I a, hist. i geogr. w I a, gimnastyki w I a, I e, II a, II e, III a, III e, III f, — tygodniowo 23 godzin, w 2. półr. hist. i geogr. w I a, gimnastyki w I a, I e, II a, II e, III a, — tygodniowo 14 godzin.

- Ross Michał**, zastępca nauczyciela, bawił na urlopie.
- Seidel Mieczysław**, zastępca nauczyciela, pomocnik kancelaryjny Dyrektora, gospodarz III f, uczył jęz. greckiego w III f, jęz. niemieckiego w II a, IV d, VI a, — tygodniowo 17 godzin.
- Silnicki Tadeusz**, egzam. zastępca nauczyciela, w 2. półr. gospodarz II a, uczył hist. i geogr. w II a, III a, III f, IV a, V d, — tygodniowo 20 godzin.
- Ks. Skorny Tadeusz**, egzam. zastępca nauczyciela, uczył religii rzym.-katol. w I a, II a, III f, IV a, V a, VI a, VII a, VIII a, — tygodniowo 16 godzin.
- Tarnawski Aleksander**, egzam. zastępca nauczyciela, zawiadowca zbiorów geograficznych i biblioteki polskiej dla uczniów niższego gimnazjum, gospodarz II e, uczył hist. i geogr. w I e, II e, III e, VI a, VI d, — tygodniowo 20 godzin.
- Ujejski Alfred**, egzam. zastępca nauczyciela, gospodarz III e, uczył jęz. łacińskiego w III e, jęz. greckiego w III a, jęz. polskiego w I a, III f, — tygodniowo 17 godzin.
- Wilk Stanisław**, egzam. zastępca nauczyciela, uczył gimnastyki w VI a, VI d, VII a, VII d, VIII a, VIII d, — tygodniowo 12 godzin.
- Zawadzki Alfred**, zastępca nauczyciela, uczył jęz. łacińskiego w III f, jęz. greckiego w III e, V d, — tygodniowo 16 godzin.
- Żurawski Zygmunt**, egzam. zastępca nauczyciela, gospodarz IV d, uczył w 1. półr. jęz. łacińskiego w II a, IV d, jęz. polskiego w IV d, gimnastyki w IV a, IV d, V a, V d, — tygodniowo 23 godzin; w 2. półr. jęz. łacińskiego w II a, IV d, jęz. pol. w IV d, gimnastyki w III e, III f, IV a, IV d, V a, V d, — tygodniowo 27 godzin.

DO PRZEDMIOTÓW NADOBOWIĄZKOWYCH.

- Bojarski Władysław**, j. w., uczył stenografii w 4 godzinach tygodniowo.
- Latoszyński Władysław**, j. w., uczył języka ruskiego w 6 godzinach tygodniowo.
- Łukasiewicz Antoni**, j. w., uczył w 1. półr. dziejów ojczystych w VIII a i VIII d w 2 godzinach tygodniowo.

- Ryniewicz Antoni**, dr. filozofii, profesor c. k. II. Szkoły realnej, uczył jęz. francuskiego w 6 godzinach tygodniowo.
- Waltenberger Antoni**, j. w., uczył rusynków w 2 godzinach tygodniowo.
- Krukiewicz Mieczysław**, j. w., uczył jęz. ruskiego w 2 godzinach tygodniowo.
- Szumski Emil**, zastępca nauczyciela w oddziałach równorzędnych c. k. Gimnazyum IV., uczył języka francuskiego w 4 godzinach tygodniowo.
- Domiszewski Franciszek**, nauczyciel nadetatowy, uczył śpiewu w 6 godzinach tygodniowo.

II.

ZMIANY W SKŁADZIE GRONA NAUCZYCIELSKIEGO

W CIĄGU ROKU SZKOLNEGO 1913/14.

C. k. Rada Szkolna Krajowa *a)* nadała posady nauczycielskie w tutejszym Zakładzie: rzeczywistemu nauczycielowi w c. k. Gimnazyum w Brodach Antoniemu Waltenbergerowi (12/8 1913 l. 13.568), zastępcy nauczyciela w tutejszych Oddziałach równorzędnych Ludwikowi Jussowi (13/7 1913 l. 11.084) z pozostawieniem go w dotychczasowym miejscu służby (4/9 1913 l. 15.178), profesorowi w c. k. Gimnazyum I. z jęz. wykładowym polskim w Tarnopolu Franciszkowi Oziębłemu (18/2 1914 l. 3.170) z pozostawieniem go na dotychczasowym stanowisku służbowym do końca roku szkolnego (18/3 1914 l. 5.087); *b)* przydzieliła na przeciąg dalszego roku rzeczywistego nauczyciela c. k. Gimnazyum w Dębicy Krzysztofa Krzysztofowicza (21/7 1913 l. 12.091).

C. k. Rada Szkolna Krajowa zamianowała profesora Franciszka Paczose, przydzielonego do służby w c. k. Radzie Szkolnej okręgowej miejskiej, inspektorem szkolnym okręgowym we Lwowie (27/12 1913 l. 2.903).

C. k. Rada Szkolna Krajowa nadała posady nauczycielskie członkom tutejszego Grona: zastępcy nauczyciela Andrzejowi Kusowi w c. k. Gimnazyum I. z jęz. wykładowym polskim w Stanisławowie (22/7 1913 l. 11.476), rzeczywistemu nauczycielowi w c. k. Gimnazyum I. w Rzeszowie, przydzielonemu do służby

w tutejszym Zakładzie, Tadeuszowi Witwickiemu, w c. k. I. Szkole realnej we Lwowie (12/8 1913 l. 13.501).

C. k. Rada Szkolna Krajowa przeniosła w tym samym charakterze *a)* do tutejszego Zakładu: zastępcę nauczyciela w tutejszych Oddziałach równorzędnych Oresta Polańskiego (26/7 1913 l. 13.415), *b)* z tutejszego Zakładu: zastępców nauczycieli Dr. Zygmunta Łempickiego do c. k. Gimnazjum VI. we Lwowie (26/7 1913 l. 13.422), Stanisława Żurawskiego do c. k. II. Szkoły realnej we Lwowie (21/8 1913 l. 12.923), Michała Kosta do c. k. Gimnazjum w Żółkwi (26/7 1913 l. 13.423).

C. k. Rada Szkolna Krajowa zamianowała zastępcami nauczycieli w tutejszym Zakładzie kandydatów stanu nauczycielskiego: Tadeusza Silnickiego (4/2 1914 l. 10.090 ex 1913, zaprzys. 14/2 1914), ks. Włodzimierza Gurgułę (9/2 1914 l. 2163, zaprzys. 14/2 1914).

C. k. Rada Szkolna Krajowa *a)* udzieliła urlopu *α)* dla celów naukowych: zast. naucz. Dr. Wacławowi Mejbaumowi na przeciąg 2. półrocza 1913/14 (11/2 1914 l. 2561), *β)* dla poratowania zdrowia: zastępcy nauczyciela Michałowi Rossowi na cały rok szkolny (12/9 1913 l. 16.101; 21/1 1914 l. 550), *γ)* dla umożliwienia wykonywania innych czynności: nauczycielowi gimnastyki Dr. Eugeniuszowi Piaseckiemu (18/7 1913 l. 11.867; 15/1 1914 l. 23.321 ex 1913), zastępcom nauczycieli Szczęsnemu Krzyżanowskiemu (19/7 1913 l. 11.066 i 25/8 1913 l. 12.997), Jarosławowi Hlibowickiemu (22/7 1913 l. 11.596) — wszystkim trzem na rok, *b)* zezwoliła na zmniejszenie liczby godzin: profesorom Antoniemu Łukasiewiczowi (3/10 1913 l. 17.184) i Michałowi Hrycakowi (16/7 1913 l. 12.090), oraz zastępcy nauczyciela Stanisławowi Wilkowi (18/7 1913 l. 12.255 i 14/1 1914 l. 119) na rok, zastępcy nauczyciela Janowi Koczwarze (18/7 1913 l. 12.255) na przeciąg 1. półrocza 1913/14, profesorom Janowi Szczepańskiemu (14/1 1914 l. 488) i Władysławowi Bojarskiemu (5/4 1914 l. 6227), zastępcy nauczyciela Orestowi Polańskiemu (11/2 1914 l. 1024) na przeciąg 2. półrocza 1913/14.

Ze składu Grona i z zawodu nauczycielskiego wystąpił zastępca nauczyciela Dr. Wiktor Strusiński (21/7 1913 l. 343/pr.).

III.

WAŻNIEJSZE ROZPORZĄDZENIA WŁADZ
SZKOLNYCH.

C. k. Ministerstwo Wyznań i Oświaty rozporządzeniem z dnia 16. czerwca 1913 l. 24153 (intym. reskr. c. k. Rady Szk. Kraj. z 27/81 913 l. 10533/IV) poleca uczniów, zamierzających przejść do szkół wojskowych, klasyfikować z taką samą ścisłością, jak uczniów, którzy pragną kontynuować szkołę średnią.

C. k. Rada Szkolna Krajowa, okólnikiem z dnia 27. czerwca 1913 l. 10774/IV studia uczniów szkół średnich w Wolnej Akademii sztuki we Lwowie uczyniła zależnemi od zgody domu rodzicielskiego i pozwolenia Dyrekcyi właściwego zakładu naukowego.

C. k. Rada Szkolna Krajowa, okólnikiem z dnia 20. lipca 1913 l. 13426/IV obwieściła, że w prywatnych szkołach średnich, o ile mają zamiar starać się o przyznanie im praw szkół publicznych, począwszy od 1. września 1915 r. nauka winna być powierzana wyłącznie osobom, posiadającym pełną kwalifikację nauczycielską dla danych przedmiotów.

C. k. Rada Szkolna Krajowa, okólnikiem z dnia 20. lipca 1913 l. 10086/IV wprowadziła nowy plan nauki języka polskiego, zatwierdzony reskryptem c. k. Ministerstwa W. i O. z dnia 4/6 1913 l. 2598. Najważniejsze różnice między nowym a dawnym planem są następujące: 1. Wprowadzenie ćwiczeń w mówieniu we wszystkich klasach. 2. Wprowadzenie obowiązkowej lektury (szkolnej i domowej) całych, obszerniejszych arcydzieł literackich, tudzież nauki poetyki i stylistyki już od kl. IV. 3. Rozszerzenie systematycznej nauki gramatyki także na klasę V (głosownia i etymologia). Inny rozkład materiału historyczno-literackiego, a mianowicie: w kl. VI od początków piśmiennictwa do wystąpienia Mickiewicza, w kl. VII od wystąpienia Mickiewicza do połowy XIX w., w kl. VIII w l. półroczu od połowy XIX w. do doby bieżącej, w drugim półroczu przegląd ogólny i uzupełnienie.

C. k. Rada Szkolna Krajowa, okólnikiem z dnia 26. sierpnia 1913 l. 9742/IV (po myśli rozp. c. k. Minist. W. i O. z d. 1/6 1913 l. 2460) zarządziła, by stopnia „na ogół uzdolniony“ nie przyznawano 1. uczniom, którzy już w roku poprzednim przeszli

do klasy wyższej ze stopniem: „na ogół uzdolniony“, 2. repeten-
tom, 3. uczniom, którzy w ciągu roku szkolnego na wszystkich
konferencyach okresowych mieli z trzech lub więcej przedmiotów
notę niedostateczną, 4. uczniom, którzy przy klasyfikacji z koń-
cem roku szkolnego otrzymają notę niedostateczną w tym samym
przedmiocie, w którym na III. konferencji okresowej również otrzy-
mali notę niedostateczną.

C. k. Rada Szkolna Krajowa, okólnikami z dnia 27. sierpnia
1913 l. 14857/IV i 3. listopada 1913 l. 19894/IV poleciła ściśle
stosować postanowienia ustawy z dnia 3/6 1887 r. Dz. rozp. min.
str. 170, odnoszącej się do wieku uczniów szkół średnich.

C. k. Rada Szkolna krajowa, okólnikiem z dnia 27. sierpnia
1913 l. 14855/IV przypomniała rozporządzenie z dnia 7/10 1890
l. 17791, że o pozwolenie na kontrakcję studyów należy wnosić
podania do tejże Władzy.

C. k. Rada Szkolna Krajowa, okólnikiem z dnia 9. września
1913 l. 15520 poleca pouczyć młodzież, aby na wycieczkach i prze-
chadzkach poza miastem omijała miejsca obwarowane i objekty
wojskowe.

C. k. Rada Szkolna Krajowa, okólnikiem z dnia 1. paździer-
nika 1913 l. 10916/IV (Dz. u. nr. 22), zmieniając częściowo (po
myśli reskryptu c. k. Minist. W. i O. z dnia 16/6 1913 l. 2444)
obowiązujący plan nauki, zarządziła prowizorycznie, by przy nauce
języka greckiego w kl. VI tłumaczenia z języka wykładowego na
język grecki, dawane uczniom jako zadania szkolne, zastąpiono
tłumaczeniami z języka greckiego na język wykładowy.

C. k. Rada Szkolna Krajowa, okólnikiem z dnia 1. paździer-
nika 1913 l. 1016/IV (Dz. u. nr. 23) poleciła naukę za l. pół-
rocze kończyć w dniu 30. stycznia, a wykazy cenzur, z datą 31.
stycznia, doręczać uczniom w dniu 31. tegoż miesiąca o godzinie
8 rano. W razie gdyby na ten dzień przypadała niedziela, należy
postąpić analogicznie o jeden dzień wcześniej.

C. k. Rada Szkolna Krajowa, okólnikiem z dnia 28. paździer-
nika 1913 l. 19202/IV zaleciła tworzyć gabinety psychologiczne.

C. k. Rada Szkolna Krajowa, okólnikiem z dnia 31. paździer-
nika 1913 l. 10504/III poleciła uczcić w odpowiedni sposób 1600
rocznicę wydania edyktu medyolańskiego.

C. k. Rada Szkolna Krajowa, okólnikiem z dnia 15. listopada

1913 l. 19983/IV (Dz. u. nr. 26) zaleciła zwracać zwiększoną uwagę na ćwiczenia ustne przy nauce szkolnej.

C. k. Rada Szkolna Krajowa, okólnikiem z dnia 1. grudnia 1913 l. 21566/IV przypomniała okólnik z dnia 28/12 1908 l. 65449, zabraniający surowo uczniom szkół średnich urządzania publicznych zabaw tanecznych lub uczestniczenia w takich zabawach.

Prezydyum c. k. Rady Szkolnej Krajowej, okólnikiem z dnia 24. marca 1914 l. 114/pr. podało do wiadomości rozporządzenie c. k. Ministerstwa W. i O. z 11/3 1914 l. 35449 ex 1913, zalecające zwracać uwagę młodzieży na sprawy żeglugi morskiej i usiłowania te poprzeć także zapomocą nauki rysunku, przez odpowiedni dobór okazów.

C. k. Rada Szkolna Krajowa, okólnikiem z dnia 25. marca 1914 l. 4660 IV poleciła nakłaniać uczniów z całym naciskiem do większej staranności w pracach pisemnych i sposobie odpowiadania przy nauce ustnej.

C. k. Rada Szkolna Krajowa, okólnikiem z dnia 31. marca 1914 l. 21567/IV ex 1913 poleciła surowiej niż dotychczas karać wszelkie przekroczenia przepisów szkolnych przez młodzież, tudzież wszelkie wybryki przeciw wymaganiom przyzwoitości towarzyskiej.

IV. PLAN NAUKI.

W Zakładzie obowiązywał plan nauki, przepisany rozporządzeniem c. k. Ministerstwa W. i O. z dn. 20/III 1909 l. 11662 a intymowany reskryptem c. k. Rady Szkolnej krajowej z dn. 2/VIII 1909 l. 44242 z uwzględnieniem późniejszych zmian, które dotyczą rozkładu godzin, przeznaczonych na naukę historii i geografii w kl. V. i VI. (reskr. Minist. W. i O. z dn. 5/I 1912 l. 42833 ex 1911, intymowany reskr. c. k. Rady Szkolnej krajowej z dn. 14/3 1912 l. 1050).

Plan nowy

w przeglądowym rozkładzie przedmiotów wraz z czasem na każdy przedmiot wyznaczonym uwidoczni następująca tabelka:

L. porz.	PRZEDMIOT	K l a s a								Razem
		I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	
1	Nauka religii	2	2	2	2	2	2	2	2	16
2	Język wykładowy	3	4	3	3	3	3	3	4	26
3	Język łaciński	6	6	6	6	6	6	5	5	46
4	Język grecki	—	—	5	4	5	5	4	5	28
5	Język niemiecki	5	4	4	4	4	4	4	4	33
6	Historya	2	2	2	2	I*4 II2	I 2 II4	3	3	20
7	Geografia	2	2	2	2	I— II2	I 2 II—	—	—	
8	Matematyka	3	3	3	3	3	3	3	2	23
9	Nauki przyrodnicze	2	2	—	—	3	2	—	—	9
10	Fizyka i chemia	—	—	2	3					
11	Propedeutyka filozof.	—	—	—	—	—	—	1	2	3
12	Rysunki	2	2	2	2	—	—	—	—	8
13	Kaligrafia	1	—	—	—	—	—	—	—	1
14	Gimnastyka i zabawy	2	2	2	2	2	2	2	2	16

*) I. i II. oznaczają 1. półrocze i 2. półrocze.

LEKTURA SZKOLNA I DOMOWA.

Język polski. Klasa V a. Lekt. szk.: Słowacki, Jan Bielecki; Fredro, Zemsta; Szekspir, Makbet. Lekt. dom.: Sofokles, Antygona; Molier, Mieszczanin szlachcicem; Fredro, Śluby panieńskie; Sienkiewicz, Potop; Prus, Placówka. Nadto 16 uczniów zdało sprawę z utworów Byrona, Korzeniowskiego, Kraszewskiego, Prusa, Romanowskiego, Rzewuskiego, Słowackiego, Szekspira, Tassa, Walter-Scotta.

Klasa V d. Lekt. szk.: Jak w kl. V. a. Lekt. dom.: Byron, Więzień Chillonu; Sienkiewicz, Potop, Pan Wołodyjowski; Molier, Mieszczanin szlachcicem; Korzeniowski, Karpaccy górale. Prywatna lektura: Vide Kółko literackie klasy V d.

Klasa VI a. Lekt. szk.: Rej, Rozprawa; Kochanowski, Satyr, Odprawa posłów greckich, Treny; Szymonowicz, Wybór sielanek; Skarga, Kazania sejmowe I., III., VI., VIII. Lekt. dom.: Pamiętniki Paska i Heidensteina; Krasicki, Przypadki Doświadczyńskiego, Pan Podstoli (w wyjątkach), Satyry (wybór); Zabłocki, Fircyk, Sarmatyzm; Trembecki, Zofiówka. Nadto 9 uczniów zdało sprawę z rozpraw literackich Bernackiego, Brücknera, Chmielowskiego, Chrzanowskiego, Kubali, Plenkiewicza, Tarnowskiego.

Klasa VI d. Lekt. szk.: Rej, Rozprawa; Kochanowski, Odprawa posłów greckich, Treny; Skarga, Kazania Sejmowe I., II., VIII.; Kochowski, Psalmodya polska (w wyjątkach). Lekt. dom.: Pamiętniki Paska i Heidensteina; Kitowicz, Opis zwyczajów; Krasicki, Przypadki Doświadczyńskiego, Podstoli (w wyjątkach), Satyry (wybór); Zabłocki, Fircyk, Sarmatyzm. Prywatna lektura: Vide Kółko literackie klasy VI a.

Klasa VII a. Lekt. szk.: Feliński, Barbara Radziwiłłówna; Brodziński, O klasycyzmie i romantycyzmie (w wyjątkach); Mickiewicz, Ballady i romanse, Dziady I., II., IV., III., Sonety Krymskie, Farys, Księgi pielgrzymstwa. Lekt. dom.: Kitowicz, Opis zwyczajów; Krasicki, Przypadki Doświadczyńskiego, Podstoli (w wyjątkach); Zabłocki, Sarmatyzm, Fircyk; Molier, dwie komedye według wyboru; Niemcewicz, Powrót posła; Mickiewicz, Konrad Wallenrod, Księgi Narodu, wyjątki z wykładów i pism politycznych; Malczewski, Marya. Prywatna lektura: Vide Kółko literackie klasy VII a.

Klasa VII d. Lekt. szk.: Feliński, Barbara Radziwiłłówna; Brodziński, O klasycyzmie i romantyzmie (w całości); Mickiewicz, Ballady i romanse, Dziady I., II., IV., III., Farys, Sonety Krymskie, Księgi narodu i pielgrzymstwa Polskiego. Lekt. dom.: Niemcewicz, Powrót posła; Mickiewicz, Wyjątki z wykładów; Malczewski, Marya; Goszczyński, Zamek Kaniowski i studjum literackie Chmielowskiego: Pan Tadeusz. Nadto 24 uczniów zdawało sprawę z rozpraw literackich Bruchnalskiego, Chmielowskiego, Finkla, Górskiego, Kallenbacha, Kawczyńskiego, Lipinera, Mazanowskich, Mościckiego, Pilata, Sierżputowskiego, Tarnowskiego, Tretiaka, Wojciechowskiego.

Klasa VIII a. Lekt. szk.: Słowacki, Mnich, Hugo, Mindowe, Marya Stuart, Godzina myśli, Lambro, Kordyan, Anhelli, Balladyna, Lilla Weneda, Podróż na Wschód (w wyjątkach), Genезis z Ducha, Król Duch rapsod I., Książę niezłomny; Krasiński, Grób rodziny Reichstałów, Nieboska komedia, Irydyon, Przedświt, Psalm. Lekt. dom.: Korzeniowski, Spekulant, Kollokacya, Karpaccy górale; Rzewuski, Listopad; Kraszewski, Stara baśń; Pol, Mohort; Ujejski, Skargi Jeremiego. Nadto 16 uczniów zdawało sprawę z rozpraw literackich Biegeleisena, Bruchnalskiego, Burgarta, Ćwika, Grabowskiego, Hahna, Kallenbacha, Małeckiego, Matuszewskiego, Miodońskiego, Mana, Piekarskiego, Tarnowskiego Tretiaka.

Klasa VIII d. Lekt. szk.: Słowacki, Arab, Mnich, Bielecki, Marya Stuart, Mindowe, Lambro, Kordyan, W Szwajcaryi, Anhelli, Balladyna, Lilla Weneda, Tak mi Boże dopomóż, Książd Marek, Genезis z ducha (w wyjątkach), Król Duch rapsod I.; Krasiński, Nieboska komedia, Irydyon, Trzy myśli Ligenzy, Przedświt, Psalm, Niedokończony poemat. Lekt. dom.: Fredro, Zemsta, Śluby Panieńskie, Pan Benet; Kraszewski, Stara baśń; Korzeniowski, Kollokacya; Asnyk, Sonety nad głębiami; Sienkiewicz, Quo vadis; Prus, Faraon; Wyspiański, Wesele. Nadto 20 uczniów zdawało sprawę z nieczytanych w szkole utworów Słowackiego, Krasińskiego, Kraszewskiego, Korzeniowskiego, Sienkiewicza, Wyspiańskiego.

Język łaciński. Klasa V a. Lekt. szk.: Ovidius (wyd. Sinki), Metam. ust. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 13, 21; Fasti ust. 3, 4, 6; Tristia ust. 6. — Caesar, Comm. de bello Gall. ks. VI. (cursor). —

Livius ks. I. Nadto 12 uczniów zdawało sprawę z nieczytanych w szkole utworów powyższych autorów.

Klasa V d. Lekt. szk.: Ovidius (wyd. Sinki), *Metam.* ust. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 13, 17, 19; *Fasti* ust. 3, 5, 8; *Tristia* ust. 6. — Caesar i Livius jak w klasie V a. Nadto 15 uczniów zdawało sprawę z nieczytanych w szkole utworów powyższych autorów.

Klasa VI a. Lekt. szk.: Sallustius, *Bell. Jug.*; Cicero, *In Cat.* I.; Vergilius, *Aen.* ks. I., II. (w wyborze), *Ecl.* I. — Lekt. dom.: Cicero, *In Cat.* IV., *Philipp.* I. Nadto 19 uczniów zdawało sprawę z nieczytanych w szkole utworów tych samych autorów.

Klasa VI d. Lekt. szk.: Sallustius, *Bell. Jug.*; Cicero, *In Cat.* I.; Vergilius, *Aen.* ks. I. (1—304), II., *Ecl.* 1., *Georg.* I. (1—42), II. (109—176, 458—540). Nadto 7 uczniów zdawało sprawę z nieczytanych w szkole utworów Sallustiusza i wybranych ód Sarbiewskiego.

Klasa VII a. Lekt. szk.: Cicero, *De imp. Cn. Pomp.*, *Pro Archia.* *De orat.* ks. I. (w wyborze), *Tuscul. disp.* (w wyjątkach), *Epist.* 3, 12, 25, 31, 33, 40 (wyd. Szczepańskiego); Vergilius, *Aen.* ks. VI. i wyjątki z ksiąg VII., VIII., X.; Plinius, *Epist.* 1, 2, 14, 30, 56, 57 (wyd. Nagórzańskiego). Nadto 21 uczniów zdawało sprawę z nieczytanych w szkole utworów tychże autorów.

Klasa VII d. Lekt. szk.: Cicero, *In Verrem* IV., *Pro Archia*; Vergilius, *Aen.* ks. VI.; Plinius, *Epist.* I. 12, V. 6, VI. 16, 20, IX. 33, *Ad Traian.* XCVI. Nadto 10 uczniów zdawało sprawę z nieczytanych w szkole utworów Cyncerona.

Klasa VIII a. Lekt. szk.: Horatius — 30 ód, *Epod.* 2, *Sat.* I. 1. 9, *Egist.* I. 2; Tacitus, *Ann.* wyjątki z ksiąg I., II., III. i XV., *Germ.* 1—27. Nadto 6 uczniów zdawało inne ody Horacego i wybrane pieśni Janickiego, Kochanowskiego, Sarbiewskiego a 19 uczniów nieczytane w szkole utwory Cyncerona.

Klasa VIII d. Lekt. szk.: Horatius — 29 ód, *Epod.* 2, 4, 7, *Sat.* I. 1, 6, 9, *Epist.* I. 2, 4. — Tacitus jak w kl. VIII a. Nadto 7 uczniów zdawało sprawę z nieczytanych w szkole utworów Cezara, Cyncerona, Horacego i Wergilego.

Język grecki. Klasa V a. Lekt. szk.: Ksenofont, *Anab.* ust. 1, 5, 7, 11, 13. 18. *Cyr.* ust. 1, 2, 5, 6; Homer, *Il.* ks. I., III. (kurs.). Nadto 8 uczniów zdawało sprawę z nieczytanych w szkole utworów wymienionych autorów.

Klasa V d. Lekt. szk.: Ksenofont, *Anab.* ust. 1, 2, 5, 6, 8

(kurs.), 13, 16 (kurs.), 17. Cyr. ust. 1, 2; Homer, Il. ks. I. III. Nadto 22 uczniów zdawało sprawę z nieczytanych w szkole utworów Ksenofonta i Homera.

Klasa VI a. Lekt. szk.: Homer, Il. ks. III. VI. IX. (kurs.), XVI. XIX. XXII.; Herodot — wybrane partye z ksiąg V. VI. VII. VIII. (wojny perskie). Nadto 16 uczniów zdawało sprawę z wybranych ustępów Homera i Herodota.

Klasa VI d. Lekt. szk.: Jak w klasie VI a. Nadto 20 uczniów zdawało sprawę z wybranych ustępów Herodota i Homera.

Klasa VII a. Lekt. szk.: Homer, Odys. I. VI. VII. VIII. IX. X. XI. XII.; Demostenes, Ol. I., Fil. III. Nadto 26 uczniów zdawało lekturę prywatną z Odyssei i Demostenesa.

Klasa VII d. Lekt. szk.: Homer, Odys. I. VI. IX. XI. XIII.; Demostenes jak w klasie VII a. Nadto 20 uczniów zdawało prywatną lekturę z tych samych autorów.

Klasa VIII a. Lekt. szk.: Platon, Apol., Kriton, Fedon (w wyjątkach); Homer, Odys. XVI.; Sofokles, Antygona. Nadto 20 uczniów zdawało prywatną lekturę z Homera i Platona.

Klasa VIII d. Lekt. szk.: Platon, Apol., Fedon; Homer, Odys. XXIV; Sofokles, Antygona. Nadto 15 uczniów zdawało sprawę z innych utworów Platona i Sofoklesa.

Język niemiecki. Klasa V a + d. Lekt. szk.: Körner, Zriny; Grimm, Kinder — und Hausmärchen.

Klasa VI a. Lekt. szk.: Goethe, Hermann u. Dorothea; Lessing, Minna v. Barnhelm. Lekt. dom.: Wieland, Oberon; Fouqué, Undine. Nadto 19 uczniów zdawało sprawę z klasycznych utworów literatury niemieckiej i powszechnej.

Klasa VI d. Lekt. szk.: Jak w klasie VI a. Lekt. dom.: Fouqué, Undine. Nadto 31 uczniów zdawało sprawę z klasycznych utworów literatury niemieckiej i powszechnej.

Klasa VII a. Lekt. szk.: Schiller, Jungfrau v. Orleans; Klopstock, Oden. Nadto 15 uczniów zdawało dramaty Schillera jako lekturę prywatną.

Klasa VII d. Lekt. szk.: Schiller, Wilhelm Tell, Jungfrau v. Orleans. Lekt. dom.: Goethe, Hermann u. Dorothea; Schiller, Fiesko, Kabale u. Liebe; Grillparzer, Des Meeres u. der Liebe Wellen.

Klasa VIII a. Lekt. szk.: Goethe, Iphigenie auf Tauris; Grillparzer, Sappho. Lekt. dom.: Goethe, Torquato Tasso; Shakes-

peare, Julius Caesar. Nadto czytano w klasie kursorycznie wybrane pieśni Schillera, Goethego, Lenaua, Heinego.

Klasa VIII d. Lekt. szk.: Schiller, Wallenstein; Goethe, Iphigenie auf Tauris; Shakespeare, Julius Caesar. Lekt. pryw.: Goethe, Torquato Tasso; Grillparzer, Sappho. Lektura kursoryczna jak w klasie VIII a.

Religia mojżeszowa. Klasa I. Historia biblijna od stworzenia świata do śmierci Mojżesza na podstawie podręcznika Szpitzera. Modlitwa poranna i błogosławieństwa (modlitwa stołowa).

Klasa II. Historia biblijna od Jozuego do podziału państwa na podstawie podręcznika Szpitzera. Obowiązki względem Boga według „Kammerlinga“. Modlitwa wieczorna i modlitwa na przywitanie soboty.

Klasa III. Historia biblijna od podziału państwa do upadku państwa judzkiego, na podstawie podręcznika Szpitzera. Nazwy, podział i treść ksiąg pisma św. według „Kammerlinga“. Modliwa na sobotę. Hallel.

Klasa IV. Historia biblijna od upadku państwa do ukończenia Miszny na podstawie podręcznika Szypera. Modlitwa na święta.

Klasa V. Genезis 25 rozdziałów, Exodus 20 rozdziałów i Leviticus 10 rozdz. z objaśnieniem pod względem treści i historii. Tłumaczenie i objaśnienie 13 artykułów wiary według Majmonidesa.

Klasa VI. Księga Jezajasza: 20 rozdziałów. Przypowieści ojców: 3 rozdziały. Psalm: 6 rozdziałów.

Klasa VII. Księgi Jeremiasza: 35 rozdziałów. Przypowieści ojców: 3 rozdziały.

Klasa VIII. Historia Żydów od niewoli babilońskiej do 19. wieku z biografiami najślawniejszych mężów ze szczególnem uwzględnieniem historii Żydów w Polsce na podstawie podręcznika Szypera.

PRZEDMIOTY NADOBOWIĄZKOWE.

Dzieje ojczyste. Nauki udzielano w klasach VIII. a i d w półroczu I. po jednej godzinie tygodniowo. Na podstawie podręcznika Lewickiego przerobiono historię wieku XVIII. i XIX. ze szczególnem uwzględnieniem stosunków wewnętrznych i materiału historyczno-kulturalnego. Powtórzono epokę piastowską, jagiellońską i elekcyjną.

Język ruski. Nauki języka ruskiego udzielano w 3 kursach a 4 oddziałach w 8 godzinach tygodniowo.

W oddziale I a. kursu I. przeczytano z „Wypisów“ Łepkiego 65 ustępów prozaicznych i poetyckich. Podczas lektury zaznajamiano uczniów praktycznie z fleksją imienia i czasownika, a nadto prowadzono ćwiczenia w ortografii. Memorowano 12 ustępów poetyckich. Od listopada pisano co miesiąc jedno zadanie szkolne (dyktat).

W oddziale I b. kursu I. przerobiono wszystkie ustępy prozaiczne i poetyckie z „Wypisów“ Łepkiego. Z gramatyki wzięto najważniejsze prawidła fleksyi i pisowni. Memorowano 4 ustępy poetyckie. Zadania jak w oddziale I a.

Na kursie II. przeczytano większą część ustępów „Wypisów“ Barwińskiego dla I. roku seminaryów naucz. Z gramatyki przerobiono główniejsze prawidła ze składni. Zadań szkolnych 6, domowych 2.

Na kursie III. wzięto trzeci okres literatury podług „Wypisów“ Barwińskiego dla III. i IV. roku seminaryum naucz. Zadań szkolnych 3, domowych 3.

Język francuski. Nauki języka francuskiego udzielano w 3 kursach w 6 godzinach tygodniowo.

Na kursie I., początkującym, rozpoczęto naukę od opisu klasy, części ciała, ubrania, a następnie opisywano obraz w wyd. Hölzla: „L'hiver“. W połowie kwietnia rozpoczęto lekturę i przeczytano 2 powiastki „Contes de fées“ w wyd.: Varsovie, Borkowski „Lectures choisies“. Z gramatyki podano najważniejsze wiadomości o rzeczowniku i zaimku, o konjugacyi regularnej i kilku czasownikach nieregularnych.

Na kursie II. przeczytano 2 nowele Daudeta: „Le siège de Berlin“ i „Le porte — drapeau“ i rozpoczęto czytać: „Tartarin de Tarascon“ tegoż autora w wyd. Gebethnera i Wolfa p. t. „Bibliothèque des écoles“. Z gramatyki powtórzono i uzupełniono wiadomości z kursu I., nadto wzięto reguły pisowni francuskiej.

Na kursie III. przeczytano w całości dramat Victora Hugo: „Hernani“ i omówiono działalność tego poety. Z gramatyki objaśniano głównie składnię francuską.

Język angielski. Nauka jęz. angielskiego odbywała się w 4 godz. tyg. w 2 kursach. Na kursie I. przerobiono według podręcznika Berlitz'a: „First Book of English“ wszystkie lekcye

aż do ustępu „Departure“. Czytano i opowiadano powiastkę G. Borrow'a: „A Russian Tale“. Przerabiano i deklamowano wiersze: „Morning“, „Evening“, „What the clock says“, „The Skipper and his boy“.

Na kursie II. powtórzono odpowiedni materiał z ubiegłego roku szkolnego według metody Berlitz'a. Czytano i objaśniano krótkie ustępy z czytanki „Royal Readers...“ Przerobiono lekturę powiastki „Sindbad the Sailor“.

Nauka stenografii odbywała się w dwóch kursach po 2 godz. tyg. Na kursie I. przerobiono na podstawie podręcznika W. Bojarskiego tworzenie i skracanie wyrazów. Na kursie II. powtórzono materiał kursu I. i przerobiono skracanie zdań. Uczniowie piszą 60 wyrazów na minutę.

Nauka śpiewu odbywała się w 2 kursach w sześciu godzinach tygodniowo. Na kursie niższym uczyła się młodzież najpotrzebniejszych wiadomości z dziedziny śpiewu, oprócz tego ćwiczyła się razem z kursem wyższym w różnych pieśniach unisonowych i pieśniach przeważnie kościelnych na 2 i 4 głosy. Nadto w tym roku wprowadzono śpiew chórally wszystkich uczniów.

Rysunki odręczne. Nauki udzielano uczniom klas V.—VIII. w 2 godzinach tygodniowo. Przedmiotem nauki było rysowanie i malowanie z modeli szkolnych, z martwej natury (studya drzew, domów i t. p. obiektów) i z żywego modelu. W skład nauki wchodziła także kompozycja ornamentalna.

V.

TEMATY WYPRACOWAŃ PISEMNYCH.

I. W JĘZYKU POLSKIM.

Klasa V a. 1. Objaśnić przysłowie: Jaka praca, taka płaca. 2. d. Sulla a Maryusz. 3. Opisać uczucia grona weselnego w „Kołaczach“ Szymonowicza. 4. d. Potop według lektury Owidyusza. 5. d. Dwór szlachcica polskiego (opisać i objaśnić planem). 6. Walka o byt (na podstawie noweli Dygasińskiego). 7. d. Opis głównego dworca kolejowego we Lwowie. 8. Nie czyń drugiemu, co tobie nie miło. 9. d. Rozwój akcji w komedyi Fredry p. t. „Zemsta“. 10. Walka Kuryacyuszów z Horacyuszami (na podstawie Liwiusza).

Klasa V d. 1. d. Dwór w Soplicowie i jego mieszkańcy. 2. Stańczyk na znanych mi obrazach Matejki. 3. Krajobraz pustynny w „Ojcu Zadżumionych“ Słowackiego. 4. d. Do wyboru: *a*) Maryusz a Sulla (charakterystyka porównawcza) *b*) Opis burzy u Mickiewicza a Owidyusza (zestawienie porównawcze). 5. Do wyboru: *a*) Tułaczka Latarnika. *b*) Dziejowe znaczenie Karola Wielkiego. 6. d. Wina i pokuta Andrzeja Kmicica. 7. Jakie myśli rozwija Kochanowski we wierszu p. t. „Sława“? 8. d. Grottgera: Lithuania. (Opis dowolnie obranego obrazu). 9. Rejent Milczek w „Zemście“ Fredry. 10. „Zbrodnia rodzi zbrodnię“ (na podstawie Makbeta).

Klasa VI a. 1. d. Rzym w okresie wędrówki ludów. 2. Chłop w Rejowskiej „Rozprawie między panem, wójtem a plebanem“. 3. d. Jak zginął ks. Józef Poniatowski? 4. Do wyboru: *a*) Co wiem o humanizmie? *b*) Objąsnić wiersz Szarzyńskiego p. t. „Epitaphium Rzymowi“. 5. d. Życie dworskie w Polsce w wieku XVI. (na podstawie autorów czytanych). 6. Satyrycy polscy w wieku XVII. 7. d. Opis jednej z wież lwowskich. 8. Opisać jeden ze znanych obrazów idyllicznych. 9. d. Pospolite ruszenie w Pamiętnikach Paska. 10. O ile literatura Księstwa Warszawskiego jest dalszym ciągiem literatury epoki Stanisławowskiej?

Klasa VI d. 1. d. Odważny nie kłamie. 2. Pierwsi humaniści w Polsce. 3. d. Ideał człowieka poczciwego u Reja. 4. Stanowisko Mordrzewskiego w literaturze polskiej. 5. Jakie znam monety? 6. d. Nobilitas rzymska w epoce Sallustyusza. 7. Mądrość Boska a ludzka w pojęciu Skargi. 8. d. Społeczne znaczenie słów Skargi: „Nie ciśnicie ani kurczcie miłości w swoich domach i pojedynkowych pożytkach; nie zamykajcie jej w komorach i skarbnicach swoich; niech się na lud wszytek z was, gór wysokich, jako rzeka w równe pola wylewa...“. 9. Sarmatyzm szlachecki wieku XVII. 10. d. W zachowaniu się jak w zwierciadle rozpoznasz obraz człowieka.

Klasa VII a. 1. d. Przytomność umysłu. 2. Nasze społeczeństwo wieku oświeconego. 3. d. Do wyboru: *a*) W obronie sztandaru (na podstawie obrazu Grottgera). *b*) Sentymentalizm w literaturze XVIII. w. 4. Akcja a tendencja w „Powrocie posła“. 5. Mickiewicza „Rozmowa wieczorna“. 6. d. Jakie i jak zdobione znam książki? 7. Mowa o znaczeniu poezji (na podstawie „Pro Archia poëta“). 8. d. Wpływ wolnej elekcji na tworzenie się stronnictw w Polsce. 9. Motyw żalu w III. części Dziadów. 10. d. Rozmowa uczniów na temat wrażeń z teatru.

Klasa VII d. 1. Pochwała Hektora (na podstawie Iliady). 2. d. Tematy historyczne Księstwa Warszawskiego w literaturze polskiej. 3. Objaśnić wyraz: romantyzm. 4. d. Kolumny greckie. 5. Objaśnić wiersz A. Mickiewicza p. t. „Upiór“. 6. Tematy wschodnie w poezyi A. Mickiewicza. 7. d. Opis podziemia według VI. ks. Eneidy. 8. Wpływ polityki zagranicznej Wazów na stosunki wewnętrzne w Polsce. 9. d. Dlaczego autora „Maryi“ nazywamy wielkim artystą? 10. Zbrodnia w „Zamku Kaniowskim“ Goszczyńskiego.

Klasa VIII a. 1. d. Znaczenie Aten w dziejach ludzkości. 2. Katastrofa w „Maryi Stuart“ J. Słowackiego. 3. d. Budowle barokowe we Lwowie. 4. Zygmunt Krasiński w utworach J. Słowackiego. 5. d. Stosunek obywatela do państwa na podstawie Kritona. 6. Myśli Z. Krasińskiego o poezyi i o poecie. 7. Społeczeństwo ateńskie w epoce Demostenesa. 8. Idea naczelna „Karpackich górali“ Korzeniowskiego.

Klasa VIII d. 1. Słowackiego autobiograficzny utwór. 2. d. Celem ludzkości — dążenie do nieśmiertelności. 3. Działalność publiczna Sokratesa (na podstawie Apologii). 4. d. Nieszczęścia polityczne bywają często źródłem moralnego odrodzenia narodów. 5. d. Rozwój idei Irydyona. 6. Myśl filozoficzna Krasińskiego w okresie przedświtowym. 7. Jakim przeobrażeniem ulegała literatura polska w 19. wieku do roku 1863? 8. Cywilizacyjne zasługi Rzymian.

II. W JĘZYKU NIEMIECKIM.

Klasa V a. 1. „Es ist nichts so fein gesponnen, Es kommt doch an das Licht der Sonne“. (Nach der Ballade: „Die Kraniche des Ibykus“). 2. d. Das römische Haus (Auf Grund des Schulunterrichtes) 3. Wie sah ein griechisches Theater aus? 4. Der Glaube der Griechen an das Fatum, veranschaulicht an der Sage von Ödipus. 5. Die Heldentat der Johanna Sebus. 6. d. Der Weihnachtsabend. 7. Wie entstand Raffaels Bild: „Madonna della Sedia“. 9. d. Der Investitursturm. Seine Entstehung und Bedeutung. 9. Die Erziehung in der Karlsakademie zu Zeiten Schillers. 10. d. Die Denkmäler in Lemberg. 11. Der Graf von Habsburg und der Priester nach der Darstellung des Sängers. 12. d. Daumerlings Wanderschaft. Nach den Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm. 13. Wie erhielten die Grafen von Limburg das Amt des Erzschenkes des deutschen Reiches. (Nach Uhlands Ballade: „Der Schenk von Limburg“). 14. d. Die Bedeutung des Servius Tullius für Rom.

Klasa V d. 1. Die Macht der Freundschaft. (Nach Schillers Ballade: „Die Bürgschaft“.) 2. d. Die römischen Kampfspiele (Nach dem Roman von Sienkiewicz „Quo vadis“ und nach dem Schulunterrichte). 3. Worin zeigen sich die Unterschiede zwischen dem modernen und dem altrömischen Hause. 4. d. Die Schicksale Agamemnonns. (Nach dem Lesestücke: „Das Geschlecht des Tantalus“). 5. Eine freie Übersetzung aus dem Polnischen. 6. d. Die Bedeutung der Araber in der Entwicklung der Zivilisation. 7. Die Grundidee in Schillers: „Der Taucher“. 8. d. „Jedermann hält sein Los für das schwerste“. Eine freie Erzählung auf Grund des Gedichtes von Chamisso: „Die Kreuzschau“, Seidls: „Der König und der Landmann“, und des Märchens von L. Auerbach: „Der König Bauer“. 9. Gedankengang in Goethes „Hochzeitslied“. 10. d. Der historische Hintergrund in Körners Drama „Zriny“. 11. Wie Gellert einem armen Schuster aus der Not half. 12. d. Das Reisen einst und jetzt. 13. Goethes Vaterhaus. (Nach der Schullektüre). 14. d. Die Lemberger Parkanlagen.

Klasa VI a. 1. Rolands Heldentod. 2. d. Die erste Begegnung Hermanns mit Dorothea. 3. Parzivals Jugendjahre. 4. d. Die Besetzung des Wirtes „zum goldenen Löwen“. 5. Sigurds erstes Abenteuer. 6. d. Der Kampf um Numidiens Thron (Auf Grund der lateinischen Schullektüre). 7. Gudrun in der Gefangenschaft. 8. d. Die Vogelbeize im Mittelalter (auf Grund der Schullektüre). 9. Gedankengang in Goethes Legende vom Hufeisen. 10. d. Was verdankte Goethe seinem Aufenthalte in Strassburg? 11. Der Schenk erzählt den Untergang des Hauses von Edenhall. 12. d. Warum glaubt Tellheim seiner Braut nicht mehr würdig zu sein? 13. Die Herzogin Hadwig von Schwaben in der Klosterschule zu St. Gallen. 14. d. Tellheim und Riccaut.

Klasa VI d. 1. d. Parzivals Jugend. 2. Inhaltsangabe „der Legende vom Hufeisen“ von Goethe. 3. d. Das Schicksal der Vertriebenen und der Anteil der Bürger daran. (Nach „Hermann und Dorothea“ von Goethe). 4. Die Mutterliebe. (Auf Grund des Gedichtes von Vogl: „Das Erkennen“). 5. d. Zur Auswahl: a) Welche Episoden enthält das Epos: „Hermann und Dorothea“ und wie sind sie in jedem einzelnen Falle motiviert. b) Der erste und zweite Bräutigam der Dorothea. 6. Seelenstimmung der Troerinnen beim Abschied von der Heimat. (Nach Schillers: „Siegesfest“). 7. d. Jugurthas Charakteristik. (Sallustius: Bellum Iugurthinum). 8. Die

ersten christlichen Glaubensboten in Deutschland. 9. d. Reinekes Vorladung vor das Gericht. 10. Gedankengang in Uhlands Ballade: „Das Glück von Edenhall“. 11. d. Die Aufgabe der Elementargeister in dem Feenmärchen von Fouqué: „Undine“. 12. Die Verteidigungsrede des Johanniters. (Schiller: „Der Kampf mit dem Drachen“). 13. d. Die Charakteristik des Wirtes in dem Lustspiel: „Minna von Barnhelm“. 14. Die Frauengestalten in „Minna von Barnhelm“.

Klasa VII a. 1. Wie schildert Leonardo da Vinci den Eindruck der Worte Christi auf die Schüler. 2. d. Die Vorgeschichte in Schillers: „Jungfrau von Orleans“. 3. Ein wandernder Sänger des Mittelalters. 4. d. Der Krieg mit Mithridates. (Auf Grund Ciceros Rede: „Für das Imperium Cn. Pompei“). 5. Klopstocks Verdienste um die deutsche Literatur. 6. d. Die Errungenschaften der Technik bei den Alten und in der Gegenwart. 7. Rationalismus und Pietismus, die beiden philosophischen Hauptströmungen im geistigen Leben Deutschlands des XVIII. Jh. 8. Es ist der Gedanke Schillers zu erklären: „Und setzet ihr nicht das Leben ein, Nie wird euch das Leben gewonnen sein“. (Wallensteins Lager.) 9. Goethes italienische Reise. 10. d. Der Einfluss der französischen Revolution auf die Gestaltung der staatlichen Verhältnisse Europas.

Klasa VII d. 1. Die drei Ringe. (Lessing, Nathan der Weise). 2. d. Gunthers Werbung um Brunhild. 3. Welchen Zweck verfolgt Schiller mit den drei Liedern zu Anfang seines Dramas „Wilhelm Tell“. 4. d. Das Rittertum in Deutschland zur Zeit der Kreuzzüge. 5. Schuld und Sühne der Hero nach Grillparzers: „Des Meeres und der Liebe Wellen“. 6. d. Hochmut kommt vor dem Fall. Nachzuweisen an Heines „Belsazar“. 7. Inwiefern ist Schillers „Wilhelm Tell“ ein Freiheitsdrama zu nennen? 8. d. Johannas Berufung. Nach Schillers „Jungfrau v. Orléans“, Prolog. 9. Der Kunstsinn der Abderiten. Nach Wielands „Geschichte der Abderiten“. 10. d. Die Montgomery-Szene in Schillers „Jungfrau von Orléans“.

Klasa VIII a. 1. Die griechische Götterwelt in der Ilias u. Odyssee. 2. d. Sokrates u. die Sophisten. Nach der griech. Schullektüre. 3. Warum weigert sich Iphigenie die Gattin des Thoas zu werden? (Goethe, Iphig. I. 3.) 4. d. Ein unnütz Leben ist ein früher Tod. (Goethe, Iphig. I. 2.) 5. Der Totentanz von Goethe. Gedankengang. 6. d. Was Mozart auf seiner Reise nach Prag begegnete. 7. Sapphos

Heimkehr aus Olympia. Nach Grillparzers „Sappho“. 8. d. Das Göttliche. (Goethe).

Klasa VIII d. 1. Der Tod des älteren Plinius. Nach der lat. Schullektüre. 2. d. Wer den Besten seiner Zeit genug—Getan, der hat gelebt für alle Zeiten. Prolog zu Schillers „Wallenstein“. 3. Dichter und Schauspieler nach dem Prolog zu „Wallenstein“. 4. Lienhards Dorfschmied, das Bild eines charakterfesten Mannes. 5. Reinhardt Werners Jugendgeschichte. Nach Th. Storms „Immensee“. 6. d. Die geschichtliche Bedeutung der Meere. 7. Die letzten Augenblicke des Sokrates. Nach Phaedon. 8. d. Lenaus Polenlieder.

VI.

ZBIORY NAUKOWE.

Biblioteka dla nauczycieli. Z końcem roku szkolnego 1913/14 liczyła biblioteka 3811 dzieł a około 3900 sprawozdań szkół średnich.

Drogą zakupną i darowizny nabyła biblioteka w bieżącym roku szkolnym następujące dzieła:

Aeschines Orationes. Tbner ed. Blass; C. Alfieri: Taschenwörterbuch der ital.-deutschen Sprache. 5 Aufl. Berlin 1906; Antiphontis orationes. Tbner ed. Blass; Arct M.: Słownik wyrazów obcych. Wyd. 6. Warszawa 1913. Arelchi: Die sechzehnte Zentenarfeier des Konstantinischen Ediktes. Wien 1913; Aristoteles: 1. Parva naturalia. — ed. Bichl; 2. De anima. — ed. Bichl; 3. Magna moralia. — ed. Susemihl; 4. Ethica Nicomachea. — ed. Susemihl; 5. De partibus animalium. — ed. Langkavel; 6. De animalium motione. — ed. Jaeger; Aristotelis Πολιτεία Ἀθηναίων. Lipsiae 1903. ed. Blass. (Dar); Isocratis Orationes. 2 tomy. ed. Blass; r. Barwiński Eug.: Sprawozdanie z poszukiwań w Szwecyi. Kraków 1914. (Dar Ak. Umiej.); Baumeister A.: Homerici hymni. Teubner 1910; Baumgarten-Poland-Wagner: Die hellenisch-römische Kultur. Tbner 1913. 2 tomy.; Bergk Th.: Aristophanis Comoediae. Tbner. 2 tomy; Biegeleisen H.: Lirnik Mazowiecki. Gebethner 1913.; Björnstjerne Björnson: Gesammelte Werke. 5 Bde. Berlin; Binet M. René: Traduction des Oeuvres d'Horace. Paris 1816. 2 tomy. (Dar); Breal M.: L'enseignement des langues anciennes. Paris 1891.;

Brieger A.: T. Lucretii Cari: De rerum natura. Lipsiae 1909. (Dar);
 Brückner A.: O literaturze rosyjskiej. 1906.; Buschau G.: Illustrierte
 Völkerkunde. Stuttgart; Chodźko A.: Słownik angielsko-polski. 2 wyd.
 Berlin; M. de Cygne: M. T. Ciceronis Orationes. Venetiis 1739.
 1 tom. (Dar); Dawid: O duszy nauczycielstwa; Demosthenes:
 Rede gegen Leptines. Lpzg. 1860. (Dar); Desprez L.: Q. Horatii
 Flacci Opera (Carmina). Budaë 1817. (Dar); Doering Fr.: Q. Ho-
 ratii Flacci Opera Lipsiae 1827. 2 tomy. (Dar); Das literarische Echo.
 r. 1909—1910. (Dar); Ellendt-Seyffert: Lateinische Grammatik.
 53. Aufl. Berlin 1909. (Dar); Dr. Frankfurter: Hartel Wilh. Sein
 Leben u. Wirken. Wien; Fuss N.: Antiquitates Romanae. Leodii
 1820. (Dar); Alf. Fleckeisen: P. Terentii Comoediae. Lipsiae 1878.
 (Dar); Geiger L.: Frau Rat Goethe, gesammelte Briefe. Lpzg.
 Gercke A.; Norden Ed.: Einleitung in die Altertumswissenschaft.
 3 tomy. Tbner 1912.; Gilbert W.: Martialis, Epigrammaton libri. Tbner
 1912; Gorges M.: Deutsche Heldensage. Paderborn; Górski M.:
 Pisma literackie. Wyd. prof. K. Morawski. Gebethner 1913.; Grimm
 Hermann: Das Leben Raphaels. Berlin 1913; Hahn W.: Juliusz
 Słowacki w poezji polskiej. Lwów 1910. (Dar autora); Halm Car:
 Aesopicae fabulae. Tbner 1911.; Harles Th. Ch.: Introductio in no-
 titiam litteraturae Romanae. Norimbergae. 2 tomy. (Dar); Gerhart
 Hauptmann: Gesammelte Werke. Berlin. 6 Bde; Hele: C. I. Caesaris
 Comment. de bello civ. 3. Aufl. Sulzbach 1854. (Dar); Hirzel:
 Das Erbe der Alten. IV. Band: Plutarch. 1913.; Heyne-Wunder-
 lich: P. Vergilii Maronis Opera Lipsiae 1822. (Dar); Hoffmeister K.:
 Die Weltanschauung des Tacitus. Essen 1831. (Dar); Hohler: C. I.
 Caesaris Comment. de bello civ. Wien 1843. (Dar); Holmes-Ro-
 senberg: Cäsars Feldzüge in Gallien u. Britannien. Lpzg 1913.;
 Jacobitz C.: „Lucianus opera. Tbner 3 tomy; Ibsen Henryk: Sämt-
 liche Werke. Berlin 1913. 5 tomów; Jędrzejowski J.: Wybór z pism
 Platona. Lwów 1912.; Kleiner Jul.: Studya o Słowackim. Lwów
 1910. Th. Kock: Aristophanes: Die Ritter. Berlin 1867. (Dar); Ko-
 tarbiński Józef: Pogrobowiec romantyzmu. Warszawa 1909.; Krum-
 bacher K.: Geschichte der byzantinischen Litteratur. 2 Aufl. Mün-
 chen 1897.; Księga pamiątkowa 500 rocznicy Uniwersytetu Jagiel-
 lońskiego. Lwów 1900. (Dar komitetu redakcyjnego); Kunzfeld A.:
 Naturgemäßer Zeichen u. Kunstunterricht. 5. zesz. Wien 1912.;
 Kutrzeba St.: Historia ustroju Polski w zarysie: Litwa; Merkel
 R.: Ovidii Nasonis. 3 tomy. Lipsiae 1911. Teubner; I. Minellii:

Q. Horatii Opera omnia. Lipsiae 1741. 1 tom. (Dar); Mitscherlich: Qu. Horatii Flacci Opera. Retlingae 1816. (Dar). Moliera dzieła, przeł. Żeleński Tadeusz (Boy). Lwów 1912. 6 tomów; Müller Luc.: Sext. Propertii Elegiae. Lipsiae 1907. (Dar); Nauck A.: Euripidis Tragoediae. Tbner. 3 tomy; Naegelsbach: Anmerkungen zur Ilias. 3. Aufl. v. Autenrieth. Nürnberg 1864. (Dar); Ostermann-Müller: Lateinische Übungsbücher. 6 tom. Lpzg 1910; A. Passendorfer; Słownik ortograficzny. Warszawa 1911; Paulsen Fr.: Pädagogik. Berlin 1912.; Pauly-Wissowa: Real-Encyclopädie der class. Altertumswissensch. 1—8 Band; Fr. Pomey: Pantheum mythicum, seu fabulosa deorum historia. Lipsiae 1758. (Dar); Preisendanz C.: Anacreontea. Tbner 1912.; Przybylski I.: Wergilego Marona Eneidy ksiąg XII. 2 tomy. (Dar); Rogivue Henri: Słownik franc.-niem. Lipsk 1903.; Rotteck K.: Allgemeine Geschichte. Braunschweig 1884. 9 tom. (Dar); Rybarski Roman: Nauka o podmiocie gospodarstwa społecznego. Kraków 1912. (Dar Akad. Umiej.); Rzach Al.: Hesiodi Carmina. Lipsiae 1902. (Dar); Rzach Al.: Hesiodi Carmina. Tbner 1913.; Schanz Martin: Geschichte der römischen Litteratur. 4 vol. München. (Dar); M. Schneider: Isokrates: Ausgewählte Reden. Lpzg 1888. (Dar); Schroeder O.: Pindari Carmina. Lipsiae; Sintenis C.: Plutarchus: Vitae. Tbner 5 tom.; Sittenberger Hans: Das dramatische Schaffen in Österreich. München 1898.; Skalkowski M.: O kokardę legionów. Lwów 1912.; Skibiński M.: Europa a Polska w latach 1740—45. 2 tomy. Kraków 1913. (Dar Akad. Umiejętn.); Śmiałek Wincenty: Jak należałoby unormować stosunek obowiązkowej pracy uczniów do pozaszkolnych zajęć i ćwiczeń fizycznych? Lwów 1913. (Dar autora); Sprawozdanie z 4-tej konferencji dyrektorów szkół średnich. 1912.; Steiner I.: Horaz-Lektüre. Wien 1881. (Dar); Szykowski M.: Myśl J. J. Rousseau w Polsce XVIII. w. Kraków 1913. (Dar); Taine Hipolit: Filozofia sztuki. Przełożył Sygietyński. Lwów 1911. 2 tomy; J. Tretiak: Zaleski B. na tułactwie. Kraków 1913. (Dar Akad. Umiej.); Urbanowicz Z.: Żywoć Szymona Szymonowicza Bendońskiego. Złoczów. (Dar autora); Volkstümliche Naturwissenschaft. Stuttgart. (Dar); Voss I. H.: Tłumaczenie Iliady. 2 tomy; Voss I. H.: Tłumaczenie Vergiliusza 2 tomy. (Dar); Wahl Chr.: M. T. Ciceronis Orationes selectae. (Dar); G. H. Walther: Corn. Taciti Opera minora. Halis Saxonum 1833. (Dar); Wilke Georg: Kulturbeziehungen zwischen Indien, Orient und Europa. Würzburg; Willmann-Roloff: Lexicon

der Pädagogik. Freiburg i. B. 1913; Weber H.-Wellstein I.: Enzyklopädie der Elementar-Mathematik. 2 Aufl. Lpzg 1907; Weissenborn-Müller: T. Livii: Ab urbe condita libri. 6 tom. Tbner 1908; Wohlrab M.: Platonis Dialogi. Tbner 1908. 6 tomów; Wohlrab M.: Die altklassischen Realien im Gymnasium. Tbner; Wóycicki K.: Forma dźwiękowa prozy polskiej i wiersza polskiego. Warszawa 1912; Wüllker R.: Geschichte der engl. Litteratur. 2 tomy. Lpzg 1907; Wyspiański Stanisław: 1) Noc listopadowa. Kraków 1911. 2) Corneila „Cyd“. Kraków 1907; 3) Powrót Odysa. Dramat w trzech aktach. Kraków 1907; 4) Skałka. Kraków 1907; 5) Wiersze. Fragmenty; Zöppnitz-Bludau: Leitfaden der Kartenentwurfslehre. Leipzig; Dr. I. S. Zubrzycki: Utwór kształtu. Kraków 1913.

Czasopisma. W roku szkolnym 1913/14 prenumerował Zakład następujące czasopisma: Biblioteka warszawska, Gazeta lwowska, Kosmos, Kształt i barwa, Kwartalnik historyczny, Lehrproben und Lehrgänge, Literarisches Zentralblatt, Miesięcznik katechetyczny i wychowawczy, Muzeum, Neue Jahrbücher für das klassische Altertum u. für Pädagogik, Der Phönix, illustrierte Zeitschrift für die studierende Jugend, Przegląd filozoficzny, Przegląd polski, Przewodnik naukowy i literacki, Ruch filozoficzny, Wochenschrift für klassische Philologie, Zeitschrift für den physikalischen u. chemischen Unterricht.

Biblioteka polska uczniów wyższego gimnazjum.

a) *Stan Biblioteki.* Biblioteka polska uczniów liczyła z końcem roku szkolnego 1913/14 dzieł 999 w 1547 tomach. W bieżącym roku szkolnym zakupiono lub otrzymano w darze następujące dzieła: Askenazy: Nowe wczasy, Dembiński: Z dziejów narodu, Erckmann: Dzieje rekruta, Gąsiorowski: Czarny generał (3 tomy), Dr. Wiktor Hahn: Juliusz Słowacki w poezji polskiej (2 egz. dar autora), Dr. Korneli Heck: Józef Bartłomiej Zimorowicz (dar WP. Bolesława Ostrowskiego), Kallenbach: Nieznane pisma A. Mickiewicza (drugi egzem.), Kasprowicz: Arcydzieła poez. dram. (2 tomy), Kitowicz: Opis zwyczajów (2 egz.), Dr. J. Kleiner: Zygmunt Krasiński. Dzieje myśli. (2 tomy), Krasicki: M. Doświadczyńskiego Przypadki (2 egz.), Dr. M. Kukiel: Dzieje oręża, Łoziński Wł.: Nowe opowiadania, Łoziński Bronisław: Szkice z historii Galicji, A. Mickiewicz: Dzieła. Wyd. Pini-Reiter (12 tomów), Molier: Dzieła. Tłum. Żeleński (6 tomów), Nowaczyński: Fryderyk Wielki, E. Orzeszkowa: Dzieła.

Serya I. i II. (8 tomów), Piniński: Pod wrażeniem Rozmyślań Marka Aurelego, Prus: Faraon (3 tomy), Sieroszewski: Na daleki Wschód, Ucieczka, Słowacki: Dzieła (2 tomy), Dar WP. B. Ostrowskiego. Staff: Kwiatki św. Franciszka z Assyżu, Tenner: Estetyka żywego słowa, Weyssenhoff: Gromada, Hetmani, Wiek XIX., Sto lat myśli polskiej. Tom VII. i VIII., Wilde: Dyalogi o sztuce, Wyspiański Stanisław: Bolesław Śmiały (fragment), Kazimierz Wielki, Noc listopadowa, Wesele, Zubrzycki: Utwór kształtu (2 tomy), Żeromski: Duma o hetmanie.

b) *Ruch w bibliotece.* Książki wypożyczano 2 razy tygodniowo. W klasie V. wypożyczono książek 628, w klasie VI. 891, w klasie VII. 512, w klasie VIII. 702. Ogólna liczba wypożyczonych książek 2733.

Biblioteka polska uczniów niższego gimnazjum.

a) *Stan biblioteki.* Polska biblioteka uczniów niższego gimnazjum liczyła z końcem roku szkolnego 1913/14 książek 747. W bieżącym roku szkolnym powiększyły ją następujące książki, częścią zakupione, częścią darowane przez uczniów:

Amicis: Serce (dar ucznia III c Wątorka); Anczyc: Przygody prawdziwe żeglarzy i podróżników pośród dzikich ludów kuli ziemskiej; As: Pod jarzmem Cezarów; Benedetti: Uczucie; Bukowiecka: Stefek Luty w Brazylii; Bukowiecka: Żołnierz Dewetta; Chęciński: Robinson Szwajcarski. (dar byłego ucznia Sorga); Chrząszczewska: O tem, co się niegdyś działo; Czermak: Grunwald (3 egz.); Danrit: Człowiek ptak; Danrit: Wojna podmorska; Domańska: Przy kominku; Domańska: Historia żółtej cizemki; Conan Doyle: Świat zaginiony; Dyakowski: Patrol beskidzki; Dyakowski: Nasz las; Ernst: Astronomiła popularna; Gawlik: Dzieje odkryć geograficznych; Gąsiorowski: Dobosz woltyżerów; Gąsiorowski: Rok 1809.; Gliński: Bajki; Gomulicki: Wspomnienia niebieskiego mundurka; Gomulicki: Rok 1812; Sven Hedin: Od bieguna do bieguna; Izdebska: Pamiętnik babuni (dar ucznia I. a Szolina); Jadwiga z Łobzowa: Polacy; Jakubski: W krainach słońca. Jankowski: Puławy (3 egz.); Jerlicz: Wytrwałością a pracą (dar ucznia II. a Sawkowa); Jezierski: Napoleon zdobywca świata; Jezierski: Napoleon zdobywca świata; Jezierski: Zwycięscy bieguna; Jezierski: Cuda wyspy tajemniczej; Jezierski: Wywiadowcy; Kalinowski: Przez raj Palmalu; Kalinowski: Wielki orzeł (dar byłego ucznia Sorga); Kipa: Ks. Hugo Kollątaj; Kipling: Pierwsza księga dżungli (2 egz.); Kipling:

Druga księga dżungli (2 egz.); Kraków: Branka tatarska; Kraszewski: Kordecki (dar byłego ucznia Sorga); Kraszewski: Przygody żaka; Krczek: Zbiór powieści i gawęd; Królewskie dziecię; Laurie: Spadkobierca Robinsona; Lewicka: Z naszych pól i lasów; Lubicz: Oko proroka (2 egz.); Lempicki: Tragedya oceanu: strzaskanie i zatonięcie okrętu Titanic; Mader: Samochodem przez Australię; Majewski: Dr. Muchołąpski; Majewski: Profesor Przedpotopowicz; Maine-Reid: Młodzi żeglarze (2 egz. dary ucznia III. c Theodorowicza i ucznia VI. d Kozłowskiego); Majkowski: Koledzy; Mossoczowa: Młodość poety; Morawska: Jerzy Jaszczur Bażeński; Popławski: Podania o starożytnych bogach i bohaterach; Powalski: W grodzie żaków; Prus: Pisma I—IV. (2 egz.); Rodziewiczówna: Szary proch; Rolle: Rzemiennym dyszlem; Le Rouge: Więzień na Marsie; Le Rouge: Niewidzialni; Rybowski: Baśnie ludu polskiego; Rydel: Katedra na Wawelu; Sienkiewicz: Ogniem i mieczem; Sienkiewicz: Potop; Sienkiewicz: Pan Wołodyjowski; Sienkiewicz: Krzyżacy; Sienkiewicz: Quo vadis; Sienkiewicz: W pustyni i w puszczy (2 egz. 1 egz. darował ucz. III. e Wątarek); Sieroszewski: Bajki; Sieroszewski: Zamorski dyabeł; Sieroszewski: Ze świata; Skalkowski: Rok 1822; Ślczkowska: Z orląt orły; Ślczkowska: Wśród dziejowej zawieruchy; Synoradzki: Przygody towarzysza pancernego (dar byłego ucznia Sorga); Synoradzki: Sąd Boży; Szaniawska: Na pensyi (dar ucznia I. c Kulawika Włodz.); Szczepański: Król powietrza; Szymanowski: Obrazki z życia znakomitych ludzi; Teresa Jadwiga: Przed świtem (dar ucznia III e Mackiewiczza); Teresa Jadwiga: Pojednani (dar byłego ucznia Sorga); Thompson: Dzielny rogacz; Tokarski: Przez Syberję, Mandżurję i Japonię do brzegów Oceanu Spokojnego; Trąmpczyński: Gdy Jagiello szedł na Niemce (dar ucznia IV. d Feuersteina); Umiński: Krzyż i półksiężyc; Umiński: Tajemnicza bandera; Umiński: Krwawy chleb; Umiński: Samolotem naokoło świata; Verne: Wyspa tajemnicza; Węslawska: Poprawa figlarki (dar ucznia III. c Schmerbacha); Wieczory polskie!; Wojciechowski: Bolesław Prus (5 egz.); Wojciechowski: O Zygmuncie Krasińskim; Wojciechowski: Piotr Skarga (3 egz.); Wojciechowski: Wolne chwile; Żłobicki: Wiek pary i elektryczności; Żmijewska: Skauci.

b) *Ruch w bibliotece.* Książki wypożyczano 2 razy tygodniowo. W klasie I. wypożyczono książek 637, w klasie II. 892, w klasie III. 593, w klasie IV. 383. Ogólna liczba książek wypożyczonych 2505.

Biblioteka niemiecka uczniów. a) *Stan biblioteki.* Biblioteka liczyła z końcem roku szkolnego 1913/14 dzieł 958. W bieżącym roku szkolnym powiększyła się biblioteka drogą kupna lub darowizny o następujące dzieła:

Baumbach: Erzählungen, Baumbach: Kaiser Max und seine Jäger, Bayer: Mit dem Hauptquartier in Südwest-Afrika, Boy-Ed Ein königlicher Kaufmann, Boy-Ed: Fast ein Adler, Brandt: China, Brugsch: Im Lande der Sonne, Dahn: Sämtliche Werke, I. Serie, Romane aus der Völkerwanderung. Ein Kampf um Rom, Dahlberg: Palästina, Ebner-Eschenbach: Dorf- und Schlossgeschichten, Filchner: Rätsel des Matschu, Frenssen: Jörn Uhl, Freytag: Verlorene Handschrift, Goethe: Gedichte (2 egzempl., dar), Gymnasial-Bibliothek: Die Römerstädte in Südfrankreich, Hesse-Wartegg: Tunis, Hoffmeister: Kairo-Bagdad-Konstantinopel, Heyse: Novellen vom Gardasee, Keller: Ostafrikanische Inseln, Moderne Kunst (2 roczniki), Raabe: Chronik der Sperlinggasse, Stanleys sämtliche Reisen in Afrika und Emin Paschas, Wissmanns und Dr. Peters Erlebnisse im dunklen Erdteil, Sven Hedin: Im Herzen von Asien.

b) *Ruch w bibliotece.* Wypożyczano książki trzy razy tygodniowo. W klasie IV. wypożyczono książek 108, w klasie V. 210, w klasie VI. 112, w klasie VII. 375, w klasie VIII. 450. Ogólna liczba wypożyczonych książek 1255.

Gabinet archeologiczny. Z końcem roku 1913/14 liczył gabinet 272 przedmiotów. W bieżącym roku zakupiono lub nabyto drogą darowizny: a) obrazy: Bitwa pod Salaminą, Cycero przemawiający w senacie, (Hoffmann-Schmidt Wandbilder), Cyrk (Matsch), Klassische Kunst, Normalformat: 25 obrazów oprawionych z zakresu sztuki starożytnej (dar WP. Prof. Władysława Gruzewskiego), Lew cheronejski (klassische Baudenkmäler), Mucius Scaevola (Hoffmann-Schmidt Wandbilder), Pompei (Forti), Prześladowania chrześcian (Lehmans Wandbilder), Rzym (Forti), Scena ze starożytnego teatru (Matsch), Woźnica delficki (Seemanns Wandbilder), Wyścigi konne w cyrku (Hoffmann-Schmidt Wandbilder). b) 169 przezroczy do skioptykonu. c) Dzieła i publikacje: Dr. Birt: Die Kulturgeschichte Roms, Bulle: Handbuch der Archäologie I., Diehl: Das alte Rom, Gelber: Auf griechischer Erde, Genelli: Bilder zur Ilias, Genelli: Bilder zur Odyssee, Dr. Lamer: Römische Kulturgeschichte, Dr. Lamer: Griechische Kulturgeschichte, Dr. Waser:

Meisterwerke der griechischen Plastik. *d)* Amor napinający łuk (odlew).

Gabinet historyczno-geograficzny. Z końcem roku szkolnego 1913/14 liczył inwentarz 439 pozycji. W bieżącym roku szkolnym zakupiono:

Album malarstwa polskiego, Album Matejki, Bamberg: Monarchia austriacko-węgierska, Bentelli-Stucki: Schweiz. geogr. Bilderwerk (12 tablic), Bilder aus Ost-Europa u. Asien (6 tablic), Gaebler: Półwysep Bałkański, Galizien (Sonder-Nummer Moderner illustr. Zeitung: Reise u. Sport), 8. Grünberg: Mapa rozsielenia ludności polskiej na obszarze dawnej Rzeczypospolitej, Gymnastiks Selskabs Vagbilleder (22 tablic), Haack: Alpenländer, Haack: Planigloby, Hölzel: Obrazy do nauki poglądowej i języków (6 tablic), Kaiser Galerie: Bilder aus dem Leben Kaiser Franz Joseph I. Kampen: Italia, Karta specjalna okolicy Lwowa (wojskowa 1,75.000, 4 egz.), Kiepert: Graecia antiqua, Kiepert: Orbis terrarum antiqui tabula, Langl: Bilder zur Geschichte (16 tablic z tekstem), Lehman: Geogr. Charakterbilder (14 tablic), Letoschek: Tableau der wichtigsten meteorologisch-geogr. Verhältnisse. Portrety: Czackiego, Mickiewicza, Poniатовskiego i Dąbrowskiego, Przeźrocza z zakresu zabytków polskich i krajobrazu polskiego, Spruner-Bretschneider: Historischer Wandatlas (10 map). Stojak szafkowy na obrazy, Strickner: Apparat zur Veranschaulichung der verschiedenen Kartenprojektionen, Swoboda: Liturgische Wandtafeln für den kathol. Religionsunterricht (25 tablic), Tatra-Gebiet (wojskowa 1:25.000). Tschofen: Wandtafeln für den Unterricht im Kartenlesen (12 tablic), Urkunden zur österr. Geschichte (4 tablice z tekstem), Wagner: Lehrmittel zur Einführung in das Kartenverständnis, Wandtafel für den Geschichtsunterricht Nr. 20.

Gabinet historii naturalnej. Z końcem roku szkolnego liczył inwentarz numerów: w dziale I. (zoologia) 504, w dziale II. (botanika) 76, w dziale III. (mineral. i geol.) 124, w dziale IV. (przyrządy) 34, w dziale V (tablic) 32. W bieżącym roku szkolnym zakupiono dydelfa, koczkodana, rosomaka, pumę, wielkie akwaryum i 4 tablice botaniczne. Otrzymano w darze gniazdo szerszenia (T. Szychowski, ucz. kl. II. e), gałązkę eukaliptusa (E. Fischer, ucz. kl. VI. d) i grupę kryształów soli (J. Hołowiński, ucz. kl. VII. a).

Gabinet fizyki. Inwentarz zbiorów do nauki fizyki obej-

muje 461 pozycyi i nadto zbiór przyrządów, ułożony wedle Noacka dla pracowni uczniowskich. W roku szkolnym 1913/14 zakupiono następujące przyrządy: 1) Pompę oliwną Geryka, 2) Barometr stacyjny Lambrechta. 3) Kalorymetr Lavoisier'a. 4) Termometr Sixa. 5) Wagę analityczną z ciężarkami. 6) Induktor Rumkorffa. 7) Przerzywacz Wehnelta. 8) 4 sprężarki stojące. 9) Przyrząd Macha do zmiany pojemności elektrycznej. 10) 4 ogniwa akumulatorów Staneckiego. 11) Opornicę dwukorbową. 12) Łażnię wodną. 13. Przyrząd do destylacji wody. Nadto zakupiono zbiór odczynników, chemikalii, rurek, kolbek, zlewek, sło i parowniczek.

Gabinet psychologiczny. W bieżącym roku szkolnym założono gabinet psychologiczny. Przy zakupie przyrządów kierowano się dwiema zasadami. Po pierwsze starano się, by możliwie najwięcej dziedzin psychologii, dostępnych dla eksperymentów, było zastąpionych w gabinecie: *Z zakresu psychologii wrażeń* zakupiono ośmiościan barw, przyrząd do kontrastu następczego, przyrząd, służący do mierzenia wrażliwości na różnicę w natężeniu światła, barwne papiery do współczesnego i następnego kontrastu, szare szkła dla sprawdzenia prawa Webera, polerowane żelazne płytki do analizy mokrkości, Stillinga pseudoizochromatyczne tablice i t. d. *Z dziedziny psychologii pamięci* zakupiono 100 kartek z pojedynczymi zgłoskami. *Z zakresu psychologii fantazyi* zakupiono sześcian o przekroju równosześciobocznym i 10 przestrzennych łamigłówek. *W celu wyjaśnienia faktów z psychologicznej teorii przestrzeni* nabyto figury z kartonu, zwierciadełko płaskie, różnobarwne pręciki drewniane, kilka odcinków pierścienia kołowego o równej szerokości i jednakowej lub różnej mierze łukowej, krążki barwnego papieru z trzonkiem, figury do stereoskopu i t. d. *Z zakresu psychologii uczuć* nabyto 10 prostokątów o równej powierzchni, których boki pozostają do siebie w równych stosunkach.

Powtórę zaś liczone są z gabinetem fizykalnym naszego gimnazjum. Dlatego niema w powyższym spisie przyrządów, które można wypożyczyć z gabinetu fizykalnego, jak n. p. piszczałek, metronomu, stereoskopu, stroboskopu i t. d.

Gabinet rysunkowy. Inwentarz liczył z końcem roku szkolnego 1913/14 pozycyi 324. W ciągu roku nabyto: 3 stoliki pod majolikę, 4 sztalugi malarskie, 1 półkę ozdobną, 1 kilim, 2 wazy majolikowe.

VII.

NADOBOWIĄZKOWE ZAJĘCIA UMY-
SŁOWE I FIZYCZNE UCZNIÓW.

a) **Kółka i pracownie naukowe.** *Kółko literackie uczniów* klasy V.d odbyło posiedzeń 8 pod kierownictwem prof. Palucha. Przedmiotem każdego zebrania był referat wygłaszany przez ucznia z pamięci i krytyczny rozbiór jakiegoś utworu z zakresu literatury pięknej, poleconego do przeczytania. Wygłoszono następujące referaty: „Mickiewicz w czasie pisania i drukowania P. Tadeusza“ na podstawie listu Zaleskiego do Wład. Mickiewicza (Potencki); Stanisław Witkiewicz: „Mickiewicz jako kolorysta“ (Moszczyński); Eposy indyjskie: Ramayana i Mahabharata na podstawie III. i IV. tomu wydawnictwa Ant. Langego p. t.: „Epos“ i Świącickiego: „Historia liter. indyjskiej“, rozdział XIII. i XIV. (Lessing); „Epizody w Panu Tadeuszu, kreślące publiczną działalność Polaków“ na podstawie Walerego Gostomskiego: „Arcydzieło poezji polskiej“ (Jedliński); Twórczość Henryka Sienkiewicza do r. 1889 na podstawie P. Chmielowskiego: „H. Sienkiewicz w oświetleniu krytycznym“ (Durak); „Życiorys Moliera i obraz teatru francuskiego w XVII. w.“ na podstawie rozprawy dra W. Günthera (Lessing); „Życiorys Szekspira“ na podstawie szkicu krytycznego dr. R. Dyboskiego (Potencki). Z zakresu literatury pięknej omówiono następujące utwory: Sienkiewicz, Niewola tatarska, Janko Muzykant, Z pamiętnika poznańskiego nauczyciela, Bartek Zwycięzca, Legenda żeglarska; Prus, Sen, Placówka; Żeromski, Syzyfowe prace; Moliere, Skąpiec, Chory z urojenia; Szekspir, Król Lear, Kupiec Wenecki. Jedno zebranie w całości poświęcono rozbiorowi wybranych liryk Konopnickiej, Kasprowicza i Tetmajera. W pracach i posiedzeniach kółka brała udział cała klasa.

Kółko literackie klasy VI.d zbierało się co tydzień. Brali w niem udział wszyscy uczniowie klasy. Przeważnie uprawiano lekturę dzieł literatury starszej (wieku XVI-tego), przedstawiano treść tych utworów i omawiano je w związku z nauką szkolną. Wygłoszono następujące referaty sprawozdawcze (niektóre z pamięci): Kallimacha: „Grzegorz z Sanoka“ (Jurkiewicz), Brücknera: „Rej“ (Blauth, Bogdanowicz, Potencki), Kubali: „Stan. Orzechowski“ (Herzel, Burker, Roth), Hoesicka: „Jan Kochanowski w świetle

dotychczasowych wyników krytyki hist.-literackiej“ (Czyżewski), Tarnowskiego: „J. Kochanowski“ i Chlebowskiego: „Jan Kochanowski w świetle własnych utworów“ (Frisch), Sarbiewskiego ody na podstawie własnego tłumaczenia Lyr. lib. III., ode XVI, XXXV, IV. ode IV, XXXVI, Epodon XX, Silviludia I, II, V, X. (Czyżewski), Lyr. lib. III., ode XXXII, IV., ode IV, XXXVI, Epodon lib. XX, Silvil. I. (Fischer), Dr. K. Hecka: „Bartłomiej Zimorowicz“ (Jurkiewicz), Poezya polska wieku XVII. (Roth), Kochowski (Potencki), Chlebowskiego: „Pasek i jego pamiętniki“ (Frisch), Porębowicza: „A. Morsztyn jako przedstawiciel baroku“ (Frisch).

Kółko literackie kl. VIIa odbywało posiedzenia co tydzień. Obecni byli wszyscy uczniowie. Na posiedzeniach czytano utwory, rozprawy i recenzje z doby walk klasyków z romantykami. Uprawiano lekturę Mickiewicza. Wygłoszono następujące referaty sprawozdawcze: O krytykach i recenzentach warszawskich (Kowalski), Mickiewicz naśladowcą Voltaire'a? (Rogawski), Kiedy powstały „Dziady kowieńskie“? Na podstawie Chlebowskiego (Rogawski), Kallenbacha „Tło obrzędowe Dziadów“ (Zeiler), Górskiego „Monsalvat (Lille). — Kółkami klas VI. d i VII. a kierował prof. Krzysztofowicz.

Kółko literackie kl. VIII. a. Na posiedzeniach, które odbywały się co tydzień pod kierunkiem prof. Eminowicza, uzupełniano wiadomości z klasy VI. i VII. w dyskusjach na temat zasadniczych prądów literackich.

Kółko literackie kl. VIII. d. Obejmowało wszystkich uczniów kl. VIII. d, a pozostawało pod kierunkiem prof. Dra Kobzdaja. Praca w kółku szła w dwóch kierunkach: przede wszystkim powtarzano i omawiano materiał literacki z lat poprzednich, przy czem uczniowie pogłębiali wiedzę swą o autorach i ich utworach, — było to więc lektoryum z literatury polskiej, — ponadto wygłosił szereg uczniów referaty z różnych dziedzin pięknego piśmiennictwa, a mianowicie: Sz. Aszkenazy: Na marginesie Kordyana (Ende); Król Duch (Lind); Kucharzewski: Czasopiśmiennictwo polskie (Goldhammer); Zdziechowski i Matuszewski: Lord Byron i wpływ jego na literaturę polską (Tempel); A. Brückner: Różnowiercy polscy (Fluhr); Szykowski: Génie du christianisme a literatura polska (Eifermann); Maykowski: Słowackiego Anhelli (Eifermann); W. Hahn: Tło historyczne w Irydyonie Krasińskiego (Herzel); Dyabeł w poezyi (Wawrausch); Bruchnalski i Zdziechowski: Wi-

zya Krasińskiego (Zabłocki); E. Porębowicz: O tryadach Krasińskiego (Ende); P. Chmielowski: Dzieje krytyki literackiej cz. I. (Ende); A. Krechowicki: C. Norwid (Goldhammer); Dzieje krytyki literackiej cz. II. (Lind); P. Chmielowski: Kobiety Mickiewicza, Słowackiego i Krasińskiego (Kalt). Nad referatami odbywała się dyskusya.

Kółko filologiczne klasy V. a, utworzone w bieżącym roku szkolnym odbywało zebrania co tydzień. Uczniowie uczyli się na nie chętnie. Interpretowano ustępy wybrane z Cyropedyi Ksenofonta, oraz IV. księgę Iliady Homera, nawiązując uwagi o życiu domowym i społecznym starożytnych Greków. Główny nacisk spoczywał na głębszym zrozumieniu języka greckiego. Kółkiem kierował prof. Koczwarą.

Kółko filologiczne klasy VI. a. Uczniowie wygłaszali na podstawie lektury Homera i dzieł Finslera, Leevena i Springera odpowiednie referaty, jak: Rola bóstw w Iliadzie (Moszyński); Porównania w Iliadzie (Weinreb); Opis tarczy Achillesa (II. XVIII. od 345 do końca) w porównaniu z tarczą Agamemnona (II. XI. 32 nn.), z kubkami z Vaphio i mieczami mykeńskimi.

Kółko filologiczne klasy VII. a. Obok interpretacji odpowiednich ustępów z Eneidy (jak VIII. 184—279, 608—731), Liwiusza (I. 7, 4 sqq.) i Owidyusza (Fasti I. 543—84) wygłosili uczniowie na podstawie dzieł Springera i Heinze go referaty: Kultura kretyjska (Biliński); Kultura mykeńska (Borowski); Jak poeta połączył VI. ks. Eneidy z akcją i tendencją całego dzieła? (Rogawski); Porównanie VI. ks. Eneidy z XI. ks. Odyssei (Zeiler); VI. ks. Eneidy a Piekło Dantego (Ortyński); Tarcza Eneasza a Achillesa (Kowalski); Mit o Herkulesie i Kakusie u Liwiusza, Owidyusza i Wergiliusza; Tendencya Eneidy (Rogawski); Porównania w Eneidzie (Lewicki); Rola bóstw w Eneidzie (Jaworski); Podobieństwa między Eneidą a Odysseą i Iliadą (Rogawski). Kółkami klas VI. a i VII. a kierował prof. Pilch.

Kółko archeologiczne. W zebraniach brali udział uczniowie klas VIII. D, VI. a, V. a. Referaty opracowali uczestnicy na podstawie następujących dzieł: F. Winter: Über die griechische Portraitkunst (Eiferman); Thiele: Im Jonischen Kleinasien (Herzel); Cramer: Afrika (Jasiński); Collignon: Geschichte der griechischen Plastik (Lind); Müller: Attisches Bühnenwesen (Tempel); G. Fritsch: Delos (Wawrausch); Guhl i Kohner: Topografia Aten

(Wieniewski); Guhl i Kohner: Olympia, Delfy (Brzozowski); Wasser: Meisterwerke der griechischen Plastik: Myron, Fidysz i Polyklet (Moszyński); Lamer: Römische Kultur im Bilde: Publiczne budowle i życie publiczne Rzymian (Czołowski); Lamer: Griechische Kultur im Bilde: Publiczne budowle greckie (Dijak). Nadto wygłosili wykłady z obrazami świetlnymi: prof. Szczepański: Podróż po Grecyi; Najważniejsze pomniki rzeźby greckiej, a prof. Gruzewski: Rzym; Pompei. Kółkiem kierowali prof. Szczepański i Gruzewski.

Kółko niemieckie klasy VI. d liczyło 16 członków. Prócz lektury dramatu Schillera: „Kabale und Liebe“ przeprowadzono dyskusję na tematy poruszone przez uczniów: „Pan Tadeusz“ a „Hermann und Dorothea“ (Czyżewski); Don Karlos w historii a dramat Schillera (Dresdner); Faust Goethego cz. I. (Fischer); Dzieła dramatyczne Schillera (Weiner). Nadto zdawali uczniowie sprawę z przeczytanych w domu utworów Goethego, Schillera, Grillparzera, Th. Körnera, Scheffla, Freytaga i Moliera (Burker, Dresdner, Fischer, Frisch, Herzel, Potencki, Roth, Stankiewicz, Weiner). Kółkiem kierował prof. Józefik.

Kółko historyczne klasy VI. A i VI. D. Uczniowie wygłosili z pamięci następujące sprawozdawcze referaty: O powstaniu styczniowym (Bogdanowicz); Czermak: Polska, Francya a Szwecya w XVII. i XVIII. w. (Dresdner); Bostel: Elekcyja Aleksandra Jagiellończyka, Finkel: Elekcyja Zygmunta I. (Frisch); Czermak: Grunwald (Stankiewicz); Papée: Historia miasta Lwowa (Herzel); Łoziński: Prawem i lewem Tom II. (Stahl-Mansch); Kubala: Szkice historyczne Tom I. (Potencki); Wawel a) katedra (Czyżewski), b) zamek (Fischer) na podstawie: Wojciechowskiego: Kościół katedralny w Krakowie, Bąkowskiego: Dzieje Krakowa, Rocznika Krakowskiego tom VI. (z obrazami świetlnymi). Kółkiem kierował prof. Tarnawski.

Kółko historyczne uczniów klasy VII. a i VII. d odbywało posiedzenia w miarę zgłoszonych referatów w związku z nauką historyi w tej klasie. Treść referatów: Rycerstwo polskie na podstawie Piekosińskiego (Kołodziejski); Stosunki Kazimierza Sprawiedliwego z Rusią podług K. Górskiego (Chorylko); Sejmiki ziemskie według Pawińskiego (Kołodziejski); Powstanie sejmików i sejmów według Kutrzeby (Krzemiński); Małecki jako historyk i Małeckiego „Bolesław Krzywousty“ (Rogawski); Napoleon a Polska (Zeiler); Ustrój Ks. Warszawskiego (Łsyzk); Askenazego:

Ks. Józef Poniatowski (Kowalski i Paygert); Powstanie listopadowe (referat ustny -- Łuczkiwicz); Mochnickiego poglądy na powstanie listopadowe (Goldhammer i Kołaczyński); Murawiew — jego charakterystyka (Koch). Nadto tłumaczyli uczniowie z łaciny na polskie szereg dokumentów, odnoszących się do dziejów kultury (Lille, Zeiler i t. d.) i urządzali dla kolegów obchody w ważniejsze rocznice narodowe. Uczestników kółka było 48; kierownikiem był prof. Kucharski.

Ćwiczenia historyczne w klasach VIII. a i VIII. d. Uczniowie przedłożyli referaty z następujących dzieł i rozpraw: Silnicki: Prawo elekcyi królów w dobie jagiellońskiej (Adamek); Ohanowicz: Ciężary duchowieństwa w Polsce (Brzozowski); Kalinka: Galicya pod panowaniem austryackiem (Ende); Kalinka: Konstytucya 3-go Maja (Kalt); Askenazy: Książę Józef Poniatowski (Selig, Kalt, Tempel); Korzon: Tadeusz Kościuszko (Kalt); Balicki: Parlamentaryzm (Lind); Gumplowicz: Prawodawstwo polskie względem żydów (Lind); Sierpniak: Rządy niemieckie w Galicyi (Kruszyński); Łomnicki, Doliny rzek podolskich i wschodnio-karpackich (Łazoryk); Bron. Pawłowski: Kwestya włościańska w Królestwie Polskiem 1815—1830 (Wieniewski); Marylski-Łuszczewski: Stanowisko włościan w Polsce do 13. wieku (Zabłocki). Kierownikiem kółka był prof. Łukasiewicz.

Kółko geograficzne kl. VI. A i VI. D. Uczniowie wygłaszali z pamięci referaty, opracowane na podstawie następujących dzieł i podręczników: Groll: Kartenkunde; Günther: Astronomische Geographie; Jędrzejewicz-Ernst: Kosmografia; Libiński: Jak czytać austryackie mapy wojskowe? Nałkowski: Geografia rozumowa; Wagner: Lehrbuch der Geographie. Po referatach omawiano i rozwijano dany temat, w czem wszyscy uczestnicy brali żywy udział. Ćwiczenia były ilustrowane odpowiednimi obrazami, mapami i przyrządami. Kończyła je wycieczka, której celem było oryentowanie się w terenie na podstawie karty specjalnej. Omówiono następujące tematy: Stanowisko ziemi we wszechświecie (Fischer, Frisch); Sposoby wyznaczania na ziemi szerokości i długości geograficznej (Potencki); Tryangulacya (Bogdanowicz); Pomiar wysokości (Czyżewski); Projekcyje kartograficzne (Stankiewicz); Rzut Merkatora (Bogdanowicz); Karta specjalna (Blauth); Wycieczka z kartą specjalną w okolice Lwowa (Hołosko W., Kleparów). Kółkiem kierował prof. Tarnawski.

Pracownia fizyczna. W roku szkolnym 1913/14 wprowadzono pracownię fizyczną dla uczniów klasy VII. i VIII. pod kierownictwem prof. Lichtenberga i Strutyńskiego. Uczniowie klasy VII. wykonywali ćwiczenia z mechaniki, badając warunki równowagi sił w różnych wypadkach (napiecie sprężynki, tarcie, równoległobok sił, dźwignia) i ważąc ciała z różną dokładnością na wagach różnego rodzaju. Stosując prawo Archimedesesa obliczali ciężar właściwy ciał stałych, niektórych ciekłych i roztworów soli wagą hydrostatyczną, piknometrem, ważką Mohr'a. W związku z nauką o gazach zajmowali się stwierdzeniem prawa Boyle'a przy pomocy kapillary Melde'go. Wyznaczali współczynnik rozszerzalności gazów, równoważnik wodny kalorymetru, ciepło właściwe ciał stałych i ciekłych, ciepło rozszerzalności i parowania i wysokie temperatury w sposób kalometryczny. Uczniowie klasy VIII. wykonywali również powyższe ćwiczenia, a nadto w związku z nauką szkolną ćwiczenia: z elektrostatyki (pojemność butelki lejdejskiej), z galwanizmu (pomiar oporów), z magnetyzmu (pole magnetyczne ziemskie), z optyki, z akustyki. Na ćwiczenia uczęszczało przeciętnie ośmiu uczniów.

Ćwiczenia przyrodnicze. W gabinecie pracowało kilku uczniów, oznaczając swe zbiorki (zielniki, owady); w związku pozostawały wycieczki, podczas których starano się także o materiał do założonego akwaryum. Z wycieczek dalszych urządzono dwa razy dwudniową wycieczkę do Podhorzec i Oleska.

b) **Teatr i sala koncertowa.** Gremialnie uczęszczali uczniowie na następujące przedstawienia teatralne i koncerty: Uczniowie kl. IV. d byli z prof. Żurawskim w listopadzie na przedstawieniu „Dziadów“ w teatrze miejskim. W grudniu 200 uczniów było na przedstawieniu „Zemsty“, urządzonem przez artystów Teatru Nowego. Towarzyszyło młodzieży wielu członków grona nauczycielskiego. Uczniowie klas wyższych z prof. Józefikiem, Strycharskim i Żurawskim byli obecni na przedstawieniu komedii Plauta p. t. „Strachy“. Z koncertów, na które młodzież wspólnie uczęszczała, wymienić należy dwa koncerty, urządzone staraniem sekcji muzycznej nauczycielek i koncert uczniów konserwatorium. Młodzieży towarzyszył prof. Żurawski.

c) **Orkiestra smyczkowa** odbywała próby w miesiącach zimowych dwa razy na tydzień. Odegrano kilka marszów, jeden

polonez, trzy uwertury. Próby odbywały się w sali filii lwowskiego Instytutu muzycznego pod kierownictwem prof. Polańskiego.

d) **Pracownie praktyczne.** *Pracownia fotograficzna* była czynna od grudnia 1913. Brali w niej udział uczniowie wyższego gimnazjum, a wyjątkowo uczniowie kl. IV., zbierając się przeciętnie po pięciu co soboty w godzinach wieczornych. Programem pracy było: wywoływanie, utrwalanie, wzmacnianie i osłabianie płyt i błon, kopiowanie przy świetle sztucznym, sporządzanie powiększeń, wskazówki co do sposobu naświetlania płyt i błon, sporządzania chemikaliów i t. p. Kierownikiem pracowni był prof. Strycharski.

Pracownia introligatorska i robót piletzkowych. Uczniowie klas V.—VIII. opracowali w pracowni pod kierownictwem prof. Wilka książki własne i wyrzynali z drzewa różne ozdobne przedmioty, pokrywając jedynie koszta materiału. Pracownia liczyła 45 uczestników, którzy uczęszczali na ćwiczenia partiami, przeciętnie po 14. Zbierano się dwa razy tygodniowo i pracowano po dwie godziny. W ubiegłym roku szkolnym opracowali uczniowie przeszło 500 książek, a rezultaty swej pracy przedstawili na urządzonej w dniach 4., 5. i 6. kwietnia wystawie, którą zaszczylił Swą obecnością c. k. Inspektor krajowy szkół Radca Dr. Franciszek Majchrowicz.

Nadto uczęszczali uczniowie tutejszego Zakładu do warsztatów studenckich Ligi Pomocy przemysłowej, a jeden z nich (uczeń kl. II. Luft) otrzymał nagrodę za pracę w oddziale drzewnym.

e) **Wychowanie fizyczne.** *Gry i zabawy.* Obok obowiązkowej nauki gimnastyki odbywały się przez cztery miesiące letnie dla młodzieży tutejszego Zakładu ćwiczenia i gry w parku T. Z. R. Program zabaw był bardzo rozmaity. Młodzież uprawiała ćwiczenia wolne systemem Linga, musztrę, grę w palanta, w piłkę uszată, w wieżę i t. d. Piłkę nożną ograniczono do klas najwyższych. W ubiegłym roku wprowadzono ćwiczenia w oddychaniu, hokey, oraz strzelanie z łuku. Uczniowie używali parku dwa razy w tygodniu. Liczba uczestników we wrześniu i październiku dochodziła do 200, w maju i czerwcu do 150. Ćwiczenia nadzorował i prowadził prof. Żurawski.

Nauka strzelania. Na naukę strzelania uczęszczało 53 uczniów z klasy VII. i VIII. Nauka odbywała się początkowo w sali gimnastycznej I. Szkoły realnej, a od maja na strzelnicy wojskowej.

Ośmiu uczniów pod opieką prof. Wilka brało udział w strzelaniu konkursowym we Wiedniu.

f) **Wycieczki.** Do celów naukowych, jak też do celów wychowania fizycznego służyły wycieczki szkolne pod kierownictwem profesorów. Odbyto ich w ubiegłym roku szkolnym kilkanaście, a z nich ważniejsze następujące: Pod kierunkiem prof. Żurawskiego zwiedzili uczniowie klasy IV. d w listopadzie Winniki, w maju fabrykę konserw Ruckera i butów „Gafota“, a w czerwcu cukrownię w Chodorowie. W czerwcu 70 uczniów klas I. e, II. e, III. e, i III. f brało udział w wycieczce do Żółkwi w celu zwiedzenia pamiątek historycznych i huty szklanej; wycieczkę prowadzili prof. Paluch, Tarnawski, Wilk. W tym samym miesiącu udali się uczniowie klasy VII. a pod przewodnictwem prof. Hrycaka i Pilcha do elektrowni miejskiej na Persenkówce, by zapoznać się z jej urządzeniami. Prof. Fuliński odbywał z uczniami liczne wycieczki przyrodnicze dla poznania fizyografii najbliższych okolic Lwowa.

VIII.

INSTYTUCYE SZKOLNE.

A. Szkolna kasa oszczędności uczniów. Ciężkie przesilenie ekonomiczne, jakie w ostatnich latach kraj nasz przeżywa, odbiło się i na kasie. Podczas gdy w r. 1912/13 wkładki uczniów wynosiły 1499·60 K, w r. 1913/14 były o 593·87 K mniejsze, t. j. wynosiły 905·73 K.

Uczniowie, opuszczający Zakład, oddają nieraz część swych oszczędności na fundusz budowy IV. gimnazjum; z tych darów zebrała się kwota 40·68 K. Uczniom wypłacono 741·36 K., na druki wydano 6·50 K., razem 747·86 K. Pozostałą kwotę 157·87 K. umieszczono na książeczce Kasy oszczędności nr. 74719.

W r. 1911/12 i 1912/13 złożono	.	.	2210·88 K
„ 1913/14	.	.	157·87 „
razem	.	.	2368·75 K

Komisję skonstruującą stanowili ks. Kanonik Dziurzyński, prof. Krzysztofowicz i prof. Strutyński. Kasą kieruje prof. Pilch.

B. Pomoc dla ubogich uczniów. Fundusze pochodzą z drobnych datków zbieranych przy wpisach. W ubiegłym roku

szk. zakupiono dla biblioteki ubogich uczniów 85 podręczników szkolnych za kwotę 200 K., a uczniowie darowali 205 podręczników wartości 225 K. Zaopatrzone 256 uczniów ubogich w 1245 podręczników szkolnych. 12 uczniom sprawiono ubrania wartości 245 K. Zapomogi w gotówce udzielono 2 uczniom, jednemu w kwocie 30 kor., drugiemu w kwocie 20 K.

C. Fundusze składkowe. 1. *Składki na budowę bursy dla uczniów c. k. gimnazjum IV.*

Przy wpisach z drobnych datków zebrano	122 K	—	h
WP. Dr. Aschkenase Tobiasz, adwokat krajowy	10	„	— „
„ Bielowski Jan, c. k. radca domen i lasów	10	„	— „
„ Bierowski Franciszek, przemysłowiec	17	„	— „
„ Chlipalski Karol, nadradca leśnictwa	5	„	— „
„ Drewnowski Ignacy, nadinspektor kolejowy	7	„	— „
„ Gadomski Władysław, c. k. starszy radca bu- downictwa	15	„	— „
„ Dr. Goldhammer Artur, adwokat krajowy	94	„	— „
„ Gosiewski Antoni, dyrektor Towarzystwa cu- krowniczego	10	„	— „
„ Jarymowicz Emanuel, architekt	10	„	— „
„ Jurkiewicz Wacław, starszy kontrolor pocztowy	5	„	— „
„ Dr. Kowalski Mieczysław, chemik	7	„	— „
„ Kunstmann Jan, kierownik szkoły sukienniczej	10	„	— „
„ Dr. Lebedowicz Emil, lekarz powiatowy	5	„	— „
„ Lessing Dawid, urzędnik bankowy	5	„	— „
„ Mehrer Emanuel, urzędnik Banku hipotecznego	20	„	— „
„ Hr. Miączyński Antoni	6	„	95 „
„ Neuhoff Stefan, inspektor kolejowy	6	„	80 „
„ Dr. Pazdro, Zbigniew, profesor Techniki	10	„	— „
„ Piątkowski Stanisław, urzędnik bankowy	10	„	— „
„ Roszko Michał, właściciel realności	100	„	— „
„ S. J.	10	„	— „
„ Dr. Schaeffer Edmund, inspektor kolejowy	5	„	— „
„ Strzelecki Aleksander, właściciel dóbr	10	„	— „
„ Strutyński Kazimierz, profesor gimn., w dniu swych imienin	20	„	— „
„ Theodorowiczowa Felicya, wdowa po sekreta- rzu sądowym	5	„	— „

do przeniesienia 535 K 75 h

	z przeniesienia	535	K	75	h
WP. Dr. Wawrausch Zdzisław, radca Namiestnictwa		5	„	—	„
„ Wieser Leib, przemysłowiec		20	„	—	„
„ Wolski Eustachy, właściciel dóbr		10	„	—	„
„ Zajączkowski Mieczysław, właściciel dóbr . . .		20	„	—	„
„ Zieliński Mieczysław, właściciel dóbr		37	„	—	„
Kupony od listów zastawnych za r. 1913		24	„	—	„
Opust przy zakupnie zeszytów w całym gimnazjum		102	„	64	„
Reszta zebranej przez Grono profesorów kwoty na wie- niec i klepsydry śp. ks. dr. Krypiakiewicza		8	„	44	„
Uczniowie występujący z Kasy uczniowskiej (Amon, Aschkenase, Cwojdziński, Diakuńczak, Ei- senklam, Eitelberg, Feder, Grünfeld, Hal- ber, Haselbach, Horowitz, Łopatkiewicz, Matzka, Paygert, Rybicki, Szczerba, Selig, Trojan)		30	„	20	„
Uczniowie Zakładu jako dochód z wieczorku Mickie- wiczowskiego (w tem dar 50 kor. W Pana Strzeleckiego Aleksandra, właściciela dóbr)		165	„	20	„
Uczniowie klasy I e w dniu imienin gospodarza klasy		14	„	50	„
„ „ „ jako resztę kwoty, zebranej na zapłacenie czesnego za ubogiego kolegę .		8	„	20	„
Uczniowie klas I e, II e, III e, III f jako resztę kwoty, zebranej na wycieczkę do Żółkwi		35	„	28	„
Uczniowie klasy III a i IV a		2	„	36	„
Uczniowie klasy IV d (z r. 1912/13)		1	„	34	„
„ „ IV d w dzień św. Mikołaja na ręce gospodarza klasy		7	„	—	„
Uczniowie klasy IV d z okazji imienin gospodarza klasy		10	„	—	„
Uczniowie klasy VII a w dzień św. Mikołaja na ręce gospodarza klasy		6	„	—	„
Uczniowie klasy VIII a w dniu imienin prof. Stru- tyńskiego		10	„	—	„
Uczniowie klasy VIII d w dniu imienin prof. Stru- tyńskiego		15	„	—	„
Uczniowie klasy VIII d		7	„	—	„
Zjazd maturzystów z roku 1903		11	„	—	„
Razem		1085	K	91	h.

Obecny stan funduszków na budowę bursy:

1. Na książeczke gal. Kasy oszcz. nr. 16.732 . . .	4813 K 22 h.
2. „ „ „ „ „ nr. 141.508 . . .	3187 „ 86 „
3. „ „ „ „ „ nr. 142.444 . . .	4087 „ 73 „
4. „ „ „ „ „ nr. 145.623 . . .	2165 „ 02 „
5. Sześć 4% listów zastawnych Tow. kred. ziemsk. Serya V. nr. 6174, 11252, 31398, 11916, 33044 i 33148 à 200 K.	1200 „ — „
6. Los „Basilica“ nr. 1531 s. 52 wartości	20 „ — „
7. Gotówka	231 „ 60 „
Razem	<u>15705 K 43 h.</u>

Funduszami bursy zawiaduje prof. Strutyński.

2. Na kolonie wakacyjne *Towarzystwa Nauczycieli szkół wyższych w Podsobniu koło Liska* złożyli uczniowie: Klasa I a 8 K 96 h., I e 34 K 84 h., II a 8 K 94 h., II e 14 K, III a 80 h., III e 33 K 06 h., III f 10 K, IV a 5 K 70 h., IV d 22 K 70 h., V a 2 K 06 h., V d 11 K 25 h., VI a 10 K 78 h., VI d 10 K 44 h., VII a 21 K, VII d 44 K, VIII a 34 K 20 h., VIII d 36 K 62 h. Razem 309 K 35 h.

3. *Fundusz maturzystów z r. 1896 na wyjątkowe ulgi w opłatach szkolnych* w kwocie 190 K., złożony na książeczkę Banku krajowego Nr. 34931, wzrósł w ubiegłym r. szk. przez dar W.Pani Henryki de Teisseyre o 20 K. Z funduszu tego udzielono zasiłku jednemu uczniowi w kwocie 20 K. Pozostaje więc kwota 190 K + %7 K 52 h.

4. *Fundusz na urządzenie ołtarza w auli Zakładu* wyniósł 250 K. Kwotę tę złożono na książeczkę Banku krajowego Nr. 35533.

IX.

STATYSTYKA

	W klasie			
	I.		II.	
	a	e	a	e
1. Liczba uczniów:				
Z końcem roku 1912/13 było	46	51	52	55
Z początkiem roku 1913/14 przyjęto	52	53	54	54
W ciągu roku szkolnego przybyło	3	—	—	2
Przyjęto razem	55	53	54	56
Między tymi było:				
a) Przybyłych z obcych zakładów z klasy niższej	48	50	11	6
powtarzających klasę	2	—	2	1
b) Ponownie przyjętych z klasy niższej	—	—	35	42
powtarzających klasę	5	3	6	7
W ciągu roku wystąpiło	9	7	3	9
Liczba uczniów na końcu roku 1913/14	46	46	51	47
Między tymi było:				
Publicznych	46	46	48	46
Prywatnych	—	—	3	1
2. Miejsce urodzenia:				
Ze Lwowa	26	27	33	27
Z powiatu lwowskiego	—	—	—	5
Z innych powiatów Galicyi	19	15	16	12
Z W. Ks. Krakowskiego	—	1	1	1
Z Królestwa Polskiego	1	2	1	—
Z Austrii Niższej	—	1	—	—
Z Bukowiny	—	—	—	1
Ze Ślązka austriackiego	—	—	—	—
Z Rosyi	—	—	—	—
Z Włoch	—	—	—	1
Z Rumunii	—	—	—	—
Razem	46	46	51	47
3. Język ojczysty:				
Polaków	44	46	42	47
Rusinów	2	—	9	—
Razem	46	46	51	47

UCZNIÓW*)

W k l a s i e													Razem
III.			IV.		V.		VI.		VII.		VIII.		
a	e	f	a	d	a	d	a	d	a	d	a	d	
28	30	29	37	31	39	40	31	32	32	35	31	33	632
39	40	39	43	45	31	30	38	39	31	33	32	36	689
—	—	1	2	—	—	1	2	1	2	1	1	—	16
39	40	40	45	45	31	31	40	40	33	34	33	36	705
4	7	8	9	7	2	4	5	6	4	3	2	2	178
3	1	5	—	2	—	3	2	—	1	1	1	—	24
28	30	24	32	33	27	21	33	34	25	29	28	33	454
4	2	3	4	3	2	3	—	—	3	1	2	1	49
5	3	4	5	1	2	3	5	3	3	1	2	1	66
34	37	36	40	44	29	28	35	37	30	33	31	35	639
32	34	34	40	42	28	27	34	33	28	32	31	31	612
2	3	2	—	2	1	1	1	4	2	1	—	4	27
25	21	26	22	21	18	16	19	17	16	17	9	12	352
—	—	—	—	2	3	1	1	—	—	—	1	1	14
9	12	9	17	15	7	10	14	19	11	15	18	19	237
—	1	1	1	1	1	—	1	1	—	1	2	—	13
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	6
—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	3
—	1	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	4
—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	2
—	—	—	—	2	—	—	—	—	2	—	1	—	5
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
34	37	36	40	44	29	28	35	37	30	33	31	35	639
28	37	36	34	44	26	28	29	37	21	33	25	35	592
6	—	—	6	—	3	—	6	—	9	—	6	—	47
34	37	36	40	44	29	28	35	37	30	33	31	35	639

*) W statystyce nie uwzględniano klas Oddziałów równorzędnych, których Kierownictwo ogłasza drukiem osobne sprawozdanie, aczkolwiek zatrzymano numerację wspólną.

	W klasie			
	I.		II.	
	a	e	a	e
4. Wyznanie religijne:				
Katolików rz.-kat.	28	37	30	37
„ gr.-kat.	11	—	12	—
„ orm.-kat.	—	—	—	—
Wyznania ewangel.	—	—	—	1
„ mojżeszowego	7	9	9	9
Razem	46	46	51	47
5. Miejsce pobytu rodziców:				
Miejscowych	41	41	45	45
Z powiatu lwowskiego	2	—	1	1
Z innych powiatów Galicyi	3	5	4	1
Z Królestwa Polskiego	—	—	1	—
Z Rosyi	—	—	—	—
Razem	46	46	51	47
6. Stan lub zatrudnienie rodziców:				
Właściciele i dzierżawcy większych posiadłości	—	1	1	1
Właściciele realności miejskich	2	11	4	—
Kapitałiści	—	—	—	—
Włościanie i rolnicy	—	—	—	—
Rzemieślnicy i przemysłowcy	8	2	5	4
Kucy	5	2	6	6
Urzędnicy, słudzy rządowi i autonomiczni	17	15	21	25
Nauczyciele	—	3	—	3
Notaryusze, adwokaci, lekarze, inżynierowie	2	6	2	—
Literaci, dziennikarze, artyści	1	—	—	1
Ofycjaliści i słudzy prywatni	7	1	6	2
Zarobnicy dzienni	—	—	1	—
Wdowy	4	4	5	5
Sieroty po obojgu rodzicach	—	1	—	—
Razem	46	46	51	47
7. Wiek uczniów:				
Lat 11 miało uczniów	31	38	—	—
„ 12 „ „	11	8	16	32
„ 13 „ „	4	—	17	11
„ 14 „ „	—	—	14	3
„ 15 „ „	—	—	4	1
„ 16 „ „	—	—	—	—
„ 17 „ „	—	—	—	—
„ 18 „ „	—	—	—	—
„ 19 „ „	—	—	—	—
Do przeniesienia	46	46	51	47

W k l a s i e													Razem
III.			IV.		V.		VI.		VII.		VIII.		
a	e	f	a	d	a	d	a	d	a	d	a	d	
26	26	23	19	29	13	13	18	24	14	22	17	25	401
7	—	—	12	—	12	—	10	—	9	—	6	—	79
1	—	—	—	2	—	—	—	1	—	1	—	—	5
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2
—	11	13	9	13	4	15	7	12	7	10	7	10	152
34	37	36	40	44	29	28	35	37	30	33	31	35	639
33	36	36	32	37	22	25	28	32	26	28	24	31	562
—	—	—	3	1	1	1	4	—	1	3	—	—	18
1	—	—	5	6	5	2	3	5	2	2	6	4	54
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	1	—	3
34	37	36	40	44	29	28	35	37	30	33	31	35	639
—	—	—	—	3	1	2	—	1	2	2	2	1	17
4	10	—	—	3	2	3	2	2	4	—	5	—	52
—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	1	3
—	—	—	—	—	1	1	1	—	1	—	4	3	11
4	2	6	7	3	4	3	4	1	1	4	3	5	66
1	5	5	5	4	2	6	3	3	4	3	4	5	69
20	12	22	16	18	13	10	19	13	12	13	2	9	257
—	—	—	1	1	—	—	2	1	1	—	—	—	12
—	5	1	1	1	—	—	1	3	2	2	1	2	29
—	1	—	—	—	—	—	1	—	1	1	1	—	7
1	—	—	4	6	2	1	—	1	—	1	—	1	33
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2
4	2	2	4	5	3	2	—	11	2	5	6	8	72
—	—	—	2	1	—	—	2	—	—	1	2	—	9
34	37	36	40	44	29	28	35	37	30	33	31	35	639
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	69
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	67
21	17	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	85
6	12	12	25	29	—	—	—	—	—	—	—	—	101
5	6	6	11	5	16	13	—	—	—	—	—	—	67
1	2	3	2	7	11	4	13	23	—	—	—	—	66
1	—	—	2	2	1	8	9	9	16	20	—	—	68
—	—	—	—	—	—	2	2	6	3	9	8	17	60
—	—	—	—	—	1	1	3	1	2	3	2	9	22
34	37	36	40	43	29	28	31	36	27	31	19	24	605

		W klasie			
		I.		II.	
		a	e	a	e
	Z przeniesienia	46	46	51	47
Lat 20	miało uczniów	—	—	—	—
" 21	" "	—	—	—	—
" 22	" "	—	—	—	—
" 23	" "	—	—	—	—
" 24	" "	—	—	—	—
" 26	" "	—	—	—	—
	Razem	46	46	51	47
8. Klasyfikacja					
z końcem roku szkolnego 1913/14:					
Do klasy następnej było (wzgl. klasę najwyższą ukończyło):					
	Chlubnie uzdoln. (z wynikiem chlubnym)	4	5	3	2
	Uzdolnionych (z wynikiem dobrym)	30	31	32	35
	Na ogół uzdolnionych	3	2	2	2
	Nieuzdolnionych (z wynikiem niedostatecznym)	7	8	11	7
	Pozwolenie na egzamin poprawczy otrzymało	2	—	—	—
	Nie klasyfikowano	—	—	0 ^s	0 ⁱ
	Razem	46	46	48 ^s	46 ⁱ
Uzupełnienie klasyfikacji za rok szkolny 1912/13:					
	Pozwolenie na egz. poprawczy otrzymało	1	2	1	—
	Egzamin poprawczy złożyło	1	2	1	—
	Egzaminu poprawczego nie złożyło (albo nie zgłosiło się	—	—	—	—
	Do egzaminu uzupełniającego przeznaczono	—	—	—	—
	Do egzaminu uzupełniającego nie zgłosiło się	—	—	—	—
Ostateczny wynik klasyfikacji za rok szkolny 1912/13					
Do klasy następnej było (wzgl. klasę najwyższą ukończyło):					
	Chlubnie uzdolnionych (z wynikiem chlubnym)	2	4	4	4
	Uzdolnionych (z wynikiem dobrym)	32	33	35	34 ⁱ
	Na ogół uzdolnionych	1	6	5	7
	Nieuzdolnionych (z wynikiem niedostatecznym)	11	8	7	9
	Nie klasyfikowano	—	—	0 ⁱ	—
	Razem	46	51	51 ⁱ	54 ⁱ

W k l a s i e														Razem
III.			IV.		V.		VI.		VII.		VIII.			
a	e	f	a	d	a	d	a	d	a	d	a	d		
34	37	36	40	43	29	28	31	36	27	31	19	24	605	
—	—	—	—	—	—	—	3	1	1	—	5	5	15	
—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	2	4	2	11	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	2	5	
—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	
34	37	36	40	44	29	28	35	37	30	33	31	35	639	
1	2	6	1	5	2	3	—	5	3	2	6	8	58	
22 ¹	24 ²	19	27	32	16	17	29	24	23	25	24	20 ⁴	430 ⁷	
—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	
9	7 ¹	8	9	5	7	6	4 ¹	3	2	4	1	1	98 ²	
—	—	—	2	—	3	1	1	1	—	1 ¹	—	2	14 ¹	
0 ¹	—	0 ²	—	0 ²	0 ¹	0 ¹	—	0 ⁴	0 ²	—	—	—	0 ¹⁷	
32 ²	34 ³	34 ²	40	42 ²	28 ¹	27 ¹	34 ¹	33 ⁴	28 ²	32 ¹	31	31 ⁴	612 ²⁷	
—	—	—	—	1	6	5	1	3	4	—	2	4	30	
—	—	—	—	1	6	5	1	3	4	—	2	4	30	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	2	2	2	3	2	5	2	2	6	7	2	5	54	
17	23	19	22	17	33	29	26	29	22	22 ⁴	27	28	443 ⁵	
5	1	2	5	2	—	—	—	—	—	—	—	—	34	
6	4	5	7 ¹	8 ¹	3 ¹	5	2 ¹	—	4	2	2	4	87 ⁴	
—	—	0 ¹	—	—	—	0 ¹	—	0 ¹	—	—	—	1	1 ⁴	
28	30	28 ¹	36 ¹	30 ¹	38 ¹	39 ¹	30 ¹	31 ¹	32	31 ⁴	31	33	619 ¹⁸	

Frekwencja na przedmioty nadobowiązkowe: Na naukę dziejów ojczystych uczęszczało uczniów 62; na naukę jęz. ruskiego 108; na naukę jęz. francuskiego 62; na naukę jęz. angielskiego 23; na naukę rysunków 7; na naukę śpiewu 117; na naukę stenografii 46.

Oplaty uczniów: Oplatę szkolną składało: w I. półroczu uczniów 176, w II. 204. Oplata szkolna wynosiła w obu półroczach 15.160 K. Od opłaty szkolnej było uwolnionych: a) w I. półroczu 491 uczniów, w II. 437 uczniów. Taksy wstępne wynosiły 848 K 40 h., datki na zbiory naukowe 1410 K., taksy za duplikaty świadectw 64 K.

Stypendya: Liczba stypendystów 13. Ogólna kwota stypendyów 3865 K.

X.

EGZAMIN DOJRZAŁOŚCI.

Termin jesienny 1913. Egzamin pisemny odbył się w dniach 15—17. września, a ustny w dniach 22—24. września 1913 r. pod przewodnictwem Dyrektora Zakładu.

Tematy zadań: Z języka polskiego: a) Wpływ nieszczęść osobistych i narodowych na twórczość Mickiewicza, b) Polska a Francya. (Ich wzajemny stosunek), c) Znaczenie dróg wodnych dla kraju. Z języka łacińskiego: Cicero, In Verrem IV. 18 w całości. Z języka greckiego: Xen. Hell. III c. IV § 16—19 włącznie. Świadectwo dojrzałości przyznano 7 uczniom, reprobowano 2 uczniów na $\frac{1}{2}$ roku, a 2 na rok.

Termin zimowy 1914. Egzamin pisemny odbył się w dniach 9—11. lutego, a ustny w dniach 16. i 17. lutego 1914 pod przewodnictwem Dyrektora Zakładu.

Tematy zadań: Z języka polskiego: a) Jakie postacie z dzieł Mickiewicza są odbiciem jego własnych uczuć i myśli? b) Zasługi domu Jagiellońskiego około państwa i narodu polskiego, c) Mój przyszły zawód. Z języka łacińskiego: Cicero, Pro T. Annio Milone, c. 93 i 94. Z języka greckiego: Plato, Laches, 7.

Świadectwo dojrzałości przyznano 7 uczniom.

Termin letni 1914. Egzamin pisemny odbył się w dniach 11—13. maja, a ustny w dniach 2—12. czerwca 1914 pod przewodnictwem Delegata c. k. Rady Szkolnej Krajowej, profesora Uniwersytetu lwowskiego Dr. Józefa Kallenbacha.

Tematy zadań: Dla uczniów oddziału A: Z języka polskiego: a) Porównać sądy trzech naszych Wieszców o poezji, b) Znaczenie Rzymu dla cywilizacji, c) Wymowa jako narzędzie w walce o byt w starożytności i dzisiaj. Z języka łacińskiego: C. Plin. Epist. II, 10. Z języka greckiego: Plutarchi Aristides epp. XXII i XXIII.

Dla uczniów oddziału D: Z języka polskiego: a) Przeszłość i przyszłość narodu motywem polskiej literatury, b) Wpływ chrześcijaństwa na nowe społeczeństwa w zaraniu wieków średnich, c) Myśl autora Irydyona: „Idź i czyn choćbyś zwątpił o braci twojej, czyn ciągle i bez wytchnienia“, — drogowskazem pracy. Z języka łacińskiego: Tacitus, Annal. II, 17, 18. Z jęz. greckiego: Protagoras XIV.

Świadectwo dojrzałości przyznano 52 uczniom, reprobowano na $\frac{1}{2}$ roku 4 uczniów.

WYKAZ ABITURYENTÓW,

którym przyznano świadectwo dojrzałości:

(Gwiazdka przy nazwisku oznacza chlubny wynik egzaminu).

a) W terminie jesiennym 1913:

Imię i nazwisko	Data urodzenia	Miejsce urodzenia	Religia	Zamierzone studia dalsze
1. Bielowski Witold	22/3 1893	w Michowej	rz.-kat.	Górnictwo
2. Domiszewski Władysław	27/6 1895	we Lwowie	rz.-kat.	Inżynieria
3. Dzieliński Kazimierz	10/9 1894	„ „	rz.-kat.	Inżynieria
4. Podwin Witold	15/7 1895	w Krakowie	rz.-kat.	Prawa
5. Szewc Józef	17/9 1895	we Lwowie	rz.-kat.	Prawa
6. Giżewski Ignacy (ekst.)	14/7 1884	w Kopyczyńcach	rz.-kat.	Filozofia
7. Raps Józef (ekst.)	6/11 1889	w Jaryczowie N.	mojżesz.	Prawa

b) W terminie zimowym 1913.

1. Bar Aleksander	27/2 1895	w Przemyślu	rz.-kat.	Prawa
2. Błaćke Jan (ekst.)	15/12 1884	w Szczercu	rz.-kat.	Filozofia
3. Duceżyński Jan (ekst.)	24/6 1892	w Złoczowie	rz.-kat.	Agronomia
4. Hausman Bronisław	25/7 1893	we Lwowie	mojżesz.	Prawa
5. Knopf Samuel	22/6 1892	w Ulanowie	mojżesz.	Kupiectwo
6. Lutwak Szloima (ekst.)	25/10 1893	w Sopotowie	mojżesz.	Prawa
7. Niedożyński Adam	15/12 1894	w Stanisławowie	rz.-kat.	Prawa

Nazwisko i imię	Data urodzenia	Miejsce urodzenia	Religia	Zamierzone studia dalsze
c) W terminie letnim 1914.				
1. Adamek Eugeniusz *)	8/9 1895	we Lwowie	rz.-kat.	Filozofia
2. Aschkenase Stefan	10/7 1896	we Lwowie	mojżesz.	Filozofia
3. Bielak Józef	31/10 1891	w Stojach	rz.-kat.	Prawa
4. Borowski Waclaw *)	19/2 1895	w Małorosyi	rz.-kat.	Medycyna
5. Brzozowski Kazimierz *)	28/8 1895	w Berezowicy w.	rz.-kat.	Filozofia
6. Buczkowski Mieczysław	8/12 1894	we Lwowie	rz.-kat.	Prawa
7. Cwojdzński Antoni	9/10 1896	w Brzeżanach	rz.-kat.	Inżynierya
8. Diakuńczak Jerzy	13/3 1892	w Beniowie	gr.-kat.	Teologia
9. Eifermann Alfred *)	22/3 1896	w Drohobyczu	mojżesz.	Akad. handl.
10. Ende Józef	2/12 1895	w Uściu Ziel.	mojżesz.	Prawa
11. Feder Jan	8/8 1896	we Lwowie	mojżesz.	Prawa
12. Fedyn Adam	24/11 1895	we Lwowie	gr.-kat.	Medycyna
13. Frisch Alfred *)	20/9 1896	w Limanowej	mojżesz.	Inżynierya
14. Gilczyński Jan	5/7 1896	w Tarnopolu	gr.-kat.	Medycyna
15. Goldhammer Karol	21/5 1896	w Sanoku	mojżesz.	Filozofia
16. Gorski Tadeusz	4/11 1895	w Przemyślu Z.	rz.-kat.	Prawa
17. Grünfeld Józef	17/2 1896	we Lwowie	mojżesz.	Prawa
18. Herzel Józef	22/2 1896	we Lwowie	mojżesz.	Teologia
19. Iwanicki Adam *)	21/7 1896	w Truskawcu	gr.-kat.	Prawa
20. Jasiński Tadeusz	22/8 1894	we Lwowie	rz.-kat.	Prawa
21. Jaskmanicki Maksymilian	6/10 1894	w Strzyżowie	rz.-kat.	Prawa
22. Kahane Wilhelm	25/7 1896	w Jeziernie	mojżesz.	Medycyna
23. Kalt Juliusz	22/2 1896	we Lwowie	mojżesz.	Prawa
24. Kamienobrodzki Tadeusz	16/7 1896	we Lwowie	rz.-kat.	Prawa
25. Kolbuszowski Władysław	5/2 1896	we Lwowie	rz.-kat.	Filozofia
26. Kruczek Mieczysław	8/7 1895	w Borowem R.	rz.-kat.	Agronomia
27. Kruszynski Tadeusz	23/10 1895	we Lwowie	rz.-kat.	Prawa
28. Krygiel Maryan	9/9 1894	we Lwowie	rz.-kat.	Weterynarya
29. Langenfeld Witold	9/4 1896	we Lwowie	rz.-kat.	Prawa
30. Lewicki Adam *)	24/12 1895	w Sanoku	rz.-kat.	Inżynierya
31. Lind Leopold *)	8/12 1896	w Przemyślu	mojżesz.	Prawa
32. Łazoryk Bohdan *)	18/3 1896	w Huczku ad D.	rz.-kat.	Inżynierya
33. Łopatkiewicz Jan *)	7/7 1895	w Krakowie	rz.-kat.	Prawa
34. Olszewski Kazimierz *)	24/12 1895	w Bóbrce	rz.-kat.	Prawa
35. Ornstein Samuel	1/11 1896	we Lwowie	mojżesz.	Akad. eksport
36. Proskurnicki Eugeniusz	2/8 1894	w Horodnicy	gr.-kat.	Prawa
37. Selig Jonasz	5/1 1895	w Mostach w.	mojżesz.	Medycyna
38. Skulicz Kazimierz	30/8 1893	w Stryju	rz.-kat.	Medycyna
39. Smidowicz Zdzisław	6/10 1892	w Podgórzu	rz.-kat.	Prawa
40. Sochocki Zdzisław	30/7 1896	we Lwowie	rz.-kat.	Prawa
41. Szyjkowski Leon	7/6 1894	w Czerniowcach	rz.-kat.	Agronomia
42. Tempel Oskar *)	9/7 1896	we Lwowie	mojżesz.	Medycyna
43. Thorn Lazar	13/10 1893	w Tarnobrzegu	mojżesz.	Prawa
44. Towarnicki Stanisław	5/3 1894	w Kleparowie	rz.-kat.	Prawa
45. Urbanowicz Władysław	1/8 1896	w Skolem	rz.-kat.	Prawa
46. Wawrausch Adam	24/3 1896	w Samborze	rz.-kat.	Prawa
47. Weiner Artur	9/6 1895	w Horodence	mojżesz.	Prawa
48. Wieniewski Ignacy *)	28/1 1896	w Tarnopolu	rz.-kat.	Filozofia
49. Wróbel Maryan *)	25/11 1895	we Lwowie	rz.-kat.	Akad. handl.
50. Zablocki Bronisław *)	20/2 1896	w Wiedniu	rz.-kat.	Inżynierya
51. Biegus Józef (pryw.)	14/3 1893	w Biskowicach	rz.-kat.	Teologia
52. Ćupka Jan (pryw.)	16/6 1892	w Hrabowej	rz.-kat.	Teologia

XI. IMIENNY SPIS UCZNIÓW.

Klasa I. A.

Antonów Michał	Kuczma Józef
Bochonko Władysław	Kunstmann Adam
Bujanowski Klemens	Lutman Tadeusz
Chomyn Józef (31/3 1914 ¹⁾)	Łaskiewicz Józef
Chowanec Tadeusz	Matula Jan
Czajka Julian (18/11 1913)	Matz Rudolf
Dąbrowiecki Włodzimierz	Nadolski Tadeusz
Eisler Karol	Niedźwiedzki Józef (31/3 1914)
Fluss Zygmunt	Nováček Włodzimierz
Gancarski Jan (31/1 1914)	Pawłowski Tadeusz
Gedzar Stefan	Pociurko Stefan
Herches Zygmunt (25/11 1913)	Ptasznik Maryan
Herrman Tadeusz	Rapaport Karol
Hickiewicz Jan	Reiche Maryan
Januszewski Władysław	Schubert Stefan
*Kamienobrodzki Władysław	Schulz Kazimierz (18/11 1913)
Kinda Kazimierz	Sikorski August
Kirchner Jerzy	Soldat Zygmunt
Klarfeld Leon (31/10 1913)	*Stachoń Bolesław
Kollek Jan	Strowski Karol
Kosar Konstanty	*Susła Michał
Kozła Eugeniusz (10/11 1913)	Świca Aleksander
*Kozak Józef	Szolin Czesław
Kozicki Piotr	Wilhelm Maryan
Kretz Herman	Wohl Gustaw
Kril Stanisław	Wojnarowicz Ludwik
Kubiś Jan (24/11 1913)	Wysocki Mieczysław
	Zelnik Henryk.

Klasa I. E.

Balicki Jan	Bodyński Adam
Bądryński Stefan	Bołoboński Kazimierz
Bik Edward	Dangelmaier Fryderyk

¹⁾ Data oznacza dzień wystąpienia z Zakładu.

^{*)} Uzdolniony chlubnie wzgl. ukończył klasę z wynikiem chlubnym.

Durski Stanisław	Lochman Stanisław
Fischer Bronisław	Łokietko Paweł (17/2 1914)
Friedberg Witold	Łuszczkiewicz Jan
Głogowski Henryk	Madfes Bronisław
Grabowski Jan	Misky Stanisław
Gritzman Adolf	Neuhoff Zbigniew
Gulewicz Stanisław (31/1 1914)	*Opuszyński Zygmunt
Herold Jakób	Pazdro Zdzisław
*Hornung Zbigniew	Piątkowski Roman
Kania Aleksander (31/3 1914)	Rappaport Salo
Katlewicz Tadeusz	Rusiniak Maryan
Kleczeński Tadeusz	Sało Mieczysław (29/11 1913)
Koch Ludwik	Schutty Eugeniusz
*Kofler Oswald	*Socha Ziemowit
Konturek Aleksander	Teisseyre Zdzisław
Kostylek Józef	Tindel Szymon
Koziej Edmund	*Waligórski Maryan
Kranter Juliusz (15/5 1914)	Waśków Włodz. (27/11 1913)
Kuchar Mieczysław	Wasserman Emanuel
Kulawik Włodzimierz	Wątopek Mieczysław
Kulawik Zdzisław	Weber Kazimierz
Lauterbach Artur	Zajączkowski Janusz
Lewicki Kazimierz	Zubrzycki Bronisław (20/3 1914)

Zych Kazimierz.

Klasa II. A.

Artymowicz Stanisław	*Hlibowicki Aleksander
Barłów Dominik	Hupert Stanisław
Bednarczuk Bronisław	Janota Zdzisław
Czapran Kazimierz	Kłoda Rudolf
Decko Andrzej (pryw. 15/1 1914)	Kmita Jarosław
Demiński Władysław	Koch Tadeusz
Diduszko Włodzimierz	Konieczny Adam
Dobrzański Roman	Konturek Władysław
Dornfest Leon	Kösler Leon
Finster Bolesław	Kruczkowski Stan. (31/3 1914)
Gorecki Adam	Kulczycki Zbigniew
Herzig Mozes (pryw.)	Kuliński Teofil (pryw.)
Hipp Franciszek	*Luft Roman

Madfes Zygfryd
 Malec Apoloniusz
 Mann Juliusz
 Martyniuk-Łotocki Eugeniusz
 Michalski Antoni
 Misiński Tadeusz
 Oehlberg Adolf
 Olejnik Roman
 Ostermann Abraham (pryw.)
 Paszkiewicz Aleksander
 Paszkiewicz Mikołaj
 Pawlik Stanisław
 Pawluś Jan
 Pizar Romuald

Podhorodecki Stefan
 Rogowski Stanisław
 Rożański Franciszek
 Sawków Tadeusz
 Serkes Eustachy
 Stachy Alfred
 *Stanecki Stanisław
 Sycz Włodzimierz
 Szajdek Ludwik
 Szajna Henryk
 Szydłowski Tadeusz (24/3 1914)
 Wojnarowicz Józef
 Wojtasiewicz Maryan
 Zawadzki Zygmunt.

Klasa II. E.

Adler Ludwik
 Ajdukiewicz Stefan
 Barczewski Jerzy
 Beigel Juliusz
 Blumenkranz Wilhelm
 Chodkiewicz Stan. (14/5 1914)
 Ciompa Adam
 Espenhan Otto
 Falkowski Jan Kanty
 Fayrich Roman
 Friedländer Anzelm (pryw.
 25/2 1914)
 Gibowski Ryszard
 Goralewicz Mieczysław
 Jakliński Jan
 Jarosz Stanisław
 Jurkiewicz Stanisław (14/5 1914)
 Kapuściński Maryan
 Kessler Leopold
 Keyha Władysław
 Klinghofer Dawid
 Kysiak Teodor (30/3 1914)
 *Liebling Mieczysław

Łuczkiwicz Zygmunt
 Machalski Jan Kanty
 Madura Kazimierz
 Maler Norbert
 Maresch Stanisław
 Miączyński Feliks (9/5 1914)
 Michalski Feliks
 Najwer Marcin
 Neumark Meschulem v. Maksy-
 milian (pryw. 31/3 1914)
 Olearczyk Mieczysław
 *Patelski Romuald
 Piątkowski Henryk
 Pochroń Mieczysław
 Rafałowski Stefan
 Roguz Jan
 Rojek Alojzy
 Rudnicki Aleksander
 Ruebenbauer Kazimierz
 Rzepecki Jerzy
 Schornstein Maryan
 Seńkowski Feliks (15/5 1914)
 Sicher Karol (31/3 1914)

Smolka Mieczysław	Tännenbaum Maurycy (pryw.)
Stankiewicz Stanisław (14/5 1914)	Weintraub Ernest
Staško Józef	Wygrzywalski Feliks
Strzelecki Kazimierz	Wysocki Rudolf
Świerczewski Edmund	Zieliński Zbigniew
Szychowski Tadeusz	Zych Władysław.

Klasa III. A.

Bohucki Władysław	Krzysztofowicz Józef
Borowiczka Karol	Kulikowicz Ferdynand
Borysławski Fryderyk	Pawlik Władysław
Choraży Adam	Podgórski Józef
Cisowski Eugeniusz	Rajtarowski Izydor (31/1 1914)
Dudek Edward	Rucki Eugeniusz
Flasza Józef	Sajkiewicz Maryan
Franczuk Maryan	Schaeffer Edmund
Galas Józef (10/3 1914)	Słowikowski Emil
Gerono Franciszek (31/10 1914)	Sroka Józef
Górecki Tadeusz	Starzewski Stanisław
Gryń Tadeusz	Stojków Włodzimierz
Halkiewicz Jakób (31/1 1914)	Suchorowski Tadeusz
Hlibowicki Włodzimierz	Szajdek Władysław
Hryńków Włodzimierz (pryw.)	Szancer Władysław (pryw.)
Kocowski Kazimierz	Ślepecki Władysław (24/3 1914)
Kral Jarosław	Tota Tadeusz
Kruszelnicki Ludwik	*Walczewski Józef
Kruszyński Kazimierz	Warski Tadeusz

Zapłatyński Antoni.

Klasa III. E.

Beigel Ferdynand	Jabłonowski Ludwik (pryw.)
Bělohávek Gustaw	Jaszcz Tadeusz
Bendel Artur	Kamienobrodzki Jan
*Bierowski Tadeusz	Katz Marek
Chlipalski Jan	Kellner Juliusz
Fein Józef	Kleinkopf Edward
Flecker Teofil	Knobloch Stefan
Gadomski Kazimierz (pryw.)	Knopf Ozyasz (1/5 1914)
Gorczak Tadeusz (14/11 1913)	Krynicki Stefan

Kunze Karol	Rafałowski Jerzy
Legeżyński Wiktor	Schmerbach Peretz (pryw.)
Lewandowski Feliks	*Stahl Zdzisław
Łuczkiwicz Jan	Strzygowski Alfred
Mackiewicz Stefan	Szykowski Stefan
Mehrer Zygmunt	Theodorowicz Mieczysław
Międzyrzecki Mojsze	Vogelfänger Joachim
Misiewicz Kazimierz	Wątarek Feliks
Ostrowski Roman	Więckowski Antoni
Paygert Zbigniew	Wojnarowski Stan. (27/2 1913)
Posament false Chuwis Bernard	Wygrzywalski Jan.

Klasa III. F.

Alster Abraham	Kottik Adam
Balik Salomon	Majchrowicz Stanisław
Begleiter Lorenz	Najsarek Kazimierz
Borkowski Roman	Orłowski Alojzy
Brill Juliusz	Pasternak Marek (30/10 1913)
Deblessem Józef	Przybylski Maryan (31/3 1914)
Dreńgiewicz Kazimierz	*Richter Adam
Friedman Filip	Roguz Maryan (pryw.)
Fuchs Ludwik	Schwieger Leopold
Goldstern Sami	Siechowski Wilhelm (31/1 1914)
Gross Rudolf	Sobel Ernest
Gruber Mieczysław	Thorn Abraham
Hobert Maciej	Urbanowicz Zygmunt
Inasiński Zdzisław	Wahrsager Izaak
Jawański Franciszek	Wajdowski Emilian (pryw.)
*Kocwa Aleksander	Wajdowski Stanisław
*Kołodziejski Leszek	*Weinsaft Juliusz
*Koniuszewski Kazimierz	Wihnanek Włodz. (14/5 1914)
*Koniuszewski Stanisław	Witek Tadeusz
Kordik Kazimierz	Wygnaniec Franciszek

Klasa IV. A.

Arje Izydor	Berenhaut Emil
Baczyński Włodzimierz	Bilecki Michał
Badian Arnold	Błażek Kornel

Brzozowicz Bolesław	Monné Kazimierz
Brzozowski Mieczysław	Obfidowicz Karol
Chmielowski Jan	Olejniki Aleksander
Chmura Seweryn	Pańczak Jan
Czopaj Aleksy	Pawlisz Maryan (29/9 1913)
Dobrzański Stefan	Pilawski Roman
Gerono Jan (31/10 1913)	Scheininger Izrael
Goldstaub Ignacy	Siess Henryk (2/3 1914)
Hnatyk Włodzimierz	Socha Tadeusz
Jekiel Roman	Sochocki Adam
*Kawałek Ludwik	Stojałowski Roman
Keller Maryan	Stranger Adolf (31/1 1914)
Kolasiński Eugeniusz	Strzelecki Franciszek
Krakowiecki Jan	Styrna Franc. (pryw. 8/10 1913)
Kuchta Jan	Szeremeta Paweł
Lachowicz Józef	Sznapp Lajzar
Laufer Jakób	Ukraiński Eustachy
Lind Karol	Wadas Leon
Martyklas Jan	Wieser Juliusz

Ząbek Władysław.

Klasa IV. D.

Beneszek Tadeusz	Ickowicz Kazimierz
Blachowski Władysław	Kamiński Maryan
Blaicher Adam	Kampel Stanisław
Blum Maks (pryw.)	Kormes Marek
*Czyżewski Józef	Koszła Władysław (4/2 1914)
Decowski Maryan	Krzemiński Stanisław
Dygas Stanisław	Kulik Jan
Eberl Karol	Mecherzyński Władysław
Eidelheit Feliks	Müller Stefan
*Feuer Michał	*Niemczynowski Tadeusz
Feuerstein Leopold	Podolski Kazimierz (pryw.)
Fischler Józef	Rayski Stefan
Gleich Bernard	Romaszkan Jan
*Gosiewski Tadeusz	Skawiński Zygmunt
Gritzmann Tadeusz	Soja Waleryan
Grossinger Abraham	Sołtysik Józef
Hahn Wawrzyniec	Stankiewicz Apolinary

Wachtel Ignacy
 Weinbaum Lazer
 Weiss Henryk
 Wierzbiański Emil
 Wojnarowski Eugeniusz

Zabłocki Jan
 Zajączkowski Zbyszko
 *Zakrzewski Kazimierz
 Zarudzki Dominik
 Zieliński Stanisław

Zych Stefan.

Klasa V. A.

Balicki Waleryan
 Batih Józef
 Chorosz Jan
 Cimura Jarosław
 Czerkas Włodzimierz
 Dudziński Piotr
 Dzielski Stanisław
 *Exelbirt Leon
 Fastnacht Adolf (31/1 1914)
 Halber Zygmunt (31/10 1913)
 Hautz Jan
 Hołowiński Jarosław
 Hubel Tadeusz
 *Klinghoffer Leon
 Kolbe Mieczysław

Lebedowicz Emilian
 Liwczak Mikołaj (pryw.)
 Łaban Henryk
 Łabega Antoni
 Łoziński Andrzej
 Martyniec Włodzimierz
 Nadzoga Alfred
 Roszko Tadeusz
 Różycki Adam
 Różycki Michał
 Sachajdak Michał
 Seliger Izaak
 Ślepecki Eugeniusz
 Turczyn Ludwik
 Turzański Józef

Zacharków Bazyli.

Klasa V. D.

Adler Józef
 Deblessem Jan (31/1 1914)
 Dicker Emanuel (pryw.)
 Durak Jan
 Fleker Wilhelm
 Frey Arnold
 Goldenberg Dawid
 Gottlieb Karol
 Jakimko Józef
 Jedliński Jacek
 Kahane Arnold
 Kay Maurycy

Klein Karol
 Krukowicz Józef
 Landau Marcin
 Lan Izaak
 *Lessing Henryk
 Łysakowski Roman
 Matula Ludwik
 Mischalek Fryderyk
 *Moszczyński Wacław
 Neuberger Chaim
 Neuss Lejzor
 *Potencki Stanisław

Rombek Bronisław
 Süssermann Narcyz
 Szpon Jan

Szydłowski Zygmunt (13/9 1913)
 Teicher Eljasz (22/11 1913)
 Weissmann Artur

Zimmer Gustaw

Klasa VI. A.

Balas Fryderyk
 Berber Herman
 Bojarski Tadeusz
 Czołowski Stefan
 Dijak Michał
 Drewnowski Ignacy
 Dyduszyński Jan (26/9 1913)
 Gerynowicz Michał
 Glos Wincenty
 Gruber Emil
 Ilczko Roman
 Jagusiński Maryan
 Jarymowicz Emanuel (pryw.)
 Kocowski Zdzisław (4/10 1913)
 Kuberczyk Piotr (pryw. 10. 5 1914)
 Lewko Piotr
 Majcher Maryan
 Mansch Ludwik
 Moszyński Adam
 Neustein Marcelli

Olearczyk Aleksander
 Paszkiewicz Stefan
 Pichler Maryan
 Pliszewski Tadeusz
 Rauch Władysław
 Rekszyński Stanisław
 Rudnicki Eugeniusz
 Schargel Dawid (21/3 1914)
 Schwarz Juda
 Siciński Kazimierz
 Sieteski Tadeusz
 Skicko Miron (16/12 1913)
 Służański Henryk
 Staszaków Marcin
 Strisower Jan
 Szymanowicz Jan
 Weidberg Salo
 Weinreb Jakób
 Wencek Bojomir
 Własijczuk Jarosław.

Klasa VI. D.

Blaicher Michał
 Blauth Jerzy
 Błocki Zygmunt (pryw.)
 Bobryk Józef
 *Bogdanowicz Adam
 Brüll Maurycy
 Burker Herman
 *Czyżewski Kazimierz
 Dahlke Jan
 *Dresdner Sami

Eberle Jan
 Ehrlich Edmund
 *Fischer Ernest
 *Frisch Eugeniusz
 Gabryszewski Roman
 Glücker Leon
 Herzel Emil
 Iwański Kazimierz (pryw.)
 Jankowski Rudolf (pryw.)
 Jurkiewicz Tadeusz

Kozłowski Władysław (pryw.)	Stahl Roman
Kulczycki Kazimierz	Stankiewicz Wilhelm
Kulik Stanisław (21/3 1914)	Strowski Marian
Lubiński Franciszek	Szefer Adam
Mandel Henryk	Szkodziński Józef (31/1 1914)
Pesches Marcin	Szozda Stanisław
Potencki Władysław	Walocha Adam (31/1 1914)
Roth Naftali	Watzke Edward
Rothbach Marek	Weiner Wilhelm
Słowikowski Edward	Wolski Roman.

Klasa VII. A.

Aschenberg Włodz. (2/5 1914)	Koch Edward
Baczes Marian	Kołączyński Tadeusz
Barłóg Witold	*Kowalski Maciej
Bereźnicki Antoni	Leszczyński Ludwik
*Biliński Klemens	Lewicki Benedykt
Bilo Józef (31/10 1913)	Lille Ludwik
Borowski Jerzy	Mahler Leopold
Chorylko Józef	Ortyński Jerzy
Doleżał Ludwik	Paygert Włodzimierz
Eberhardt Piotr	*Rogawski Eugeniusz
Hołowiński Julian	Schubert Józef
Hüttner Ludwik (pryw.)	Sroka Marian
Jankiewicz Roman (11/2 1914)	Szostakiewicz Stefan
Jaworski Włodzimierz	Telichowski Zdzisław
Jeziński Włodzimierz (pryw.)	Ukraiński Teofil
Klus Jan	Wurm Leon

Zeiler Karol

Klasa VII. D.

Baczes Maurycy	Hein Karol
Blaim Józef	Hipp Józef
Friedberg Adam	Kessler Herman
Friedman Ignacy	Koch Herman
Goldhammer Feliks	*Kołodziejski Mieczysław
Grünfeld Bernard	Krzemiński Zdzisław
Grünstein Rudolf	Lutman Roman
Hausman Michał	Luczkiewicz Adam

Łyszyk Zenon
 Majewski Jan (pryw.)
 Maliszewski Tadeusz
 *Nagelberg Izidor
 Nieświatowski Wacław
 Piotrowski Władysław
 Pokora Stanisław
 Romaszkan Jerzy
 Skąpski Henryk

Skrzywan Stefan (4/4 1914)
 Ślądek Stanisław
 Szczerbicki Stanisław
 Szolin Ferdynand
 Szumański Mieczysław
 Szymanowicz Stanisław
 Waligórski Bolesław
 Weitz Henryk
 Zych Jan

Klasa VIII. A.

Aschkenase Stefan
 Bielak Józef
 Bis Franciszek
 Bisanz Leonard
 *Borowski Wacław
 Cwojdzński Antoni
 Daniluk Teofil (10/11 1913)
 Diakuńczak Jerzy
 Dzerowicz Eugeniusz (11/9 1913)
 Feder Jan
 Fedyn Adam
 *Frisch Alfred
 Giliczyński Jan
 Gorski Tadeusz
 Grünfeld Józef
 *Iwanicki Adam

Kaczmarek Włodzimierz
 Kolbuszowski Władysław
 Król Władysław
 Kruczek Mieczysław
 Krygiel Marian
 *Łopatkiewicz Jan
 Ornstein Samuel
 Pauluchów Mieczysław
 Proskurnicki Eugeniusz
 Rotter Roman
 *Selig Jonasz
 Skulicz Kazimierz
 Smidowicz Zdzisław
 Urbanowicz Władysław
 Weiner Artur
 *Wróbel Marian

Zajączkowski Jan

Klasa VIII. D.

*Adamek Eugeniusz
 Biegus Józef (pryw.)
 *Brzozowski Kazimierz
 Buczkowski Mieczysław
 Čupka Jan (pryw.)
 Czarkowski Kazimierz
 Czuczwar Stanisław
 Eifermann Alfred
 Ende Józef
 Fluhr Salezy

Goldhammer Karol
 Hałas Antoni (pryw.)
 Herzel Józef
 Jasiński Tadeusz
 Jaskmanicki Maksymilian
 Kahane Wilhelm
 Kalt Juliusz
 Kamienobrodzki Tadeusz
 Kanas Józef (pryw.)
 Kocowski Miecz. (4/10 1913)

Kruszyński Tadeusz
 Langenfeld Witold
 *Lewicki Adam
 *Lind Leopold
 *Łazoryk Bohdan
 Olszewski Kazimierz
 Podwiński Stanisław
 Sochocki Zdzisław

Strzelecki Stanisław
 Szykowski Leon
 *Tempel Oskar
 Thorn Łazarz
 Towarnicki Stanisław
 Wawrausch Adam
 *Wieniewski Ignacy
 *Zabłocki Bronisław.

XII.

KRONIKA ZAKŁADU.

Dnia 3. września 1913 uroczyste nabożeństwo zainaugurowało rok szkolny.

Dnia 4. września pierwszym lekcjom nowego roku szkolnego przysłuchiwał się JWPan Wiceprezydent c. k. Rady Szkolnej Krajowej Dr. Ignacy Dembowski.

Dnia 9. września odprawione zostało żałobne nabożeństwo jako w rocznicę śmierci ś. p. Cesarzowej Elżbiety.

W dniach 15.—17. września odbył się pisemny, zaś w dniach 22.—24. września ustny egzamin dojrzałości w terminie jesiennym.

W ciągu września zwiedziła młodzież wystawę pamiątek z r. 1863, urządzoną w Pałacu sztuki.

Dzień 4. października, jako dzień Imienin Najjaśniejszego Pana, święcony był uroczystym nabożeństwem szkolnym.

Dnia 9. października brała młodzież udział w pogrzebie ś. p. Antoniego Małeckiego.

Dnia 18. października obchodziła młodzież uroczystym obchodem w auli gimnazjalnej setną rocznicę zgonu ks. Józefa Poniańskiego. Ogólnemu znaczeniu setnej rocznicy bitwy narodów pod Lipskiem poświęcone były osobne wykłady na godzinach historii.

Dnia 23. października obchodził Zakład uroczystość swego Patrona św. Jana Kantego nabożeństwem w kościele.

Dnia 26. października czciła młodzież 1600 rocznicę wydania edyktu medyolańskiego stosownym obchodem w auli.

Dnia 31. października odbyły się w auli produkcje iluzjonisty i telepaty Carmelliniego z zakresu mnemotechniki i sztuki odgadywania myśli.

Dnia 19. listopada święcił Zakład dzień Imienin ś. p. Cesarzowej Elżbiety żałobnym nabożeństwem.

Dnia 25. listopada młodzież obrządku grecko-katol. uczestniczyła w nabożeństwie, urządzonym w cerkwi św. Jerzego, w 300 rocznicę zgonu biskupa włodzimierskiego Hipacego Pocięja, jednego z twórców unii brzeskiej.

Dnia 29. listopada w rocznicę listopadową zamiast pierwszej

godziny nauki rano była młodzież na nabożeństwie żałobnem, a po południu odbył się w auli obchód pamiątkowy.

Dnia 4. grudnia urządziła młodzież w sali Towarzystwa gimn. „Sokół II.“ uroczysty obchód ku uczczeniu pamięci A. Mickiewicza.

Dnia 30. grudnia zwiedzał ponownie Zakład JWPan Wiceprezydent c. k. Rady Szkolnej Krajowej Dr. Ignacy Dembowski, poświęcając swoją uwagę tokowi nauki przeważnie w gimnazyum wyższem.

Dnia 3. stycznia 1914 uczestniczyła młodzież w pogrzebie ś. p. Ministra finansów hr. Wacława Zaleskiego.

Dnia 22. stycznia jako w rocznicę styczniową była młodzież na żałobnem nabożeństwie w miejsce pierwszej godziny nauki, a dnia 29. stycznia urządziła w sali gimnazjalnej obchód, poświęcony pamięci wypadków styczniowych.

Dnia 31. stycznia po mszy św. rozdano uczniom półroczne wykazy cenzur.

Dnia 3. lutego podjęto naukę na II. półroczu.

W dniach 9.—11. lutego odbył się pisemny, zaś w dniach 16.—17. lutego ustny egzamin dojrzałości w terminie zimowym.

Dnia 7. marca przy pomocy lwowskiego oddziału Towarzystwa flotowego urządzono dla młodzieży bezpłatny wykład o „Wybrzeżach Adryatyku“ z obrazami świetlnymi w sali Instytutu technologicznego. Wykład miał prof. W. Kucharski.

Dnia 9. marca młodzież narodowości ruskiej uczestniczyła w jubileuszowym obchodzie ku czci Tarasa Szewczenki, urządzonym przez komitet narodowy.

Dnia 9. marca recytator Bron. Galasiewicz wygłosił dla młodzieży szereg polskich utworów literackich.

Dnia 3. maja uczciła młodzież rocznicę Konstytucji 3-go maja współudziałem w połowej mszy św. na boisku „Sokoła“.

W czasie Zielonych Świąt obrz. rzym.-katol. drużyna strzelecka tutejszych uczniów przy zasiłku c. k. Rady Szkolnej Krajowej brała udział pod przewodnictwem prof. Wilka w premiovem strzelaniu młodzieży szkół średnich Przedlitawii w Wiedniu.

W dniach 11.—13. maja odbył się pisemny egzamin dojrzałości w terminie letnim, zaś w dniach 2.—12. czerwca egzamin ustny pod przewodnictwem delegata c. k. Rady Szkolnej Krajowej Dr. Józefa Kallenbacha, profesora Uniwersytetu lwowskiego.

Dnia 27. czerwca brała młodzież udział w nabożeństwie żałobnem za spokój duszy ś. p. Cesarza Ferdynanda.

W maju i czerwcu, w dniach wolnych od nauki, młodzież starsza zwiedziła wystawę zbiorów ś. p. Wł. Łozińskiego i wiosenną wystawę sztuk pięknych, urządzoną w Pałacu sztuki.

Uczniowie klasy VII. zwiedzili urządzenia elektrowni miejskiej.

Dnia 28. czerwca na podstawie osobnego zarządzenia c. k. Rady Szkolnej Krajowej zakończono rok szkolny uroczystem nabożeństwem, po którym rozdano uczniom świadectwa roczne.

W bieżącym roku szkolnym lustrował naukę religii rzymskokatolickiej delegat konsystorza metropolitalnego obrz. rzym.-kat. ks. Prałat Dr. Aleksander Pechnik, naukę religii grecko-katolickiej komisarz Ordynaryjatu metropol. grecko-kat. ks. kanonik Radca szkolny Julian Fedusiewicz, — a naukę religii mojżeszowej Rabin Dr. Chaskiel Caro.

W ciągu roku przystąpiła młodzież trzy razy do św. Sakramentów Pokuty i Ołtarza, a w czasie przedwielkanocnym odprawiła młodzież rzym.-kat. rekolekcyje pod przewodnictwem ks. kanonika Józefa Dziędzielewicz i katechety filii gimnazjum IV. i tujszego exhortatora ks. Izydora Richtera. Młodzieży obrz. greckokatol. udzielał nauk rekolekcyjnych katecheta tego obrządku ks. Włodzimierz Gurguła.

W biegu wypadków minionego roku żałobnem echem odbił się nagły zgon katechety grecko-katol. ks. Dr. Piotra Krypiakiewicza w dniu 24. stycznia 1914. Pamięć ś. p. Zmarłego, który tu przez lat dziewiętnaście z ogromną gorliwością pełnił obowiązki nauczycielskie, a swoim prawym charakterem pozyskać umiał szacunek kolegów i serca oddanej mu młodzieży, uczcił Zakład złożeniem wieńców od Grona i uczniów na trumnie, gremialnym udziałem w pogrzebie i składką na cele potrzeb szkolnych. Rzewna była chwila, gdy nad otwartym grobem chór gimnazjalny zęgał swego Profesora pieśnią żalu, a prof. Władysław Kucharzki gorącemi słowy słałi Jego ciche, pracowite i pełne zasług życie. Za spokój Jego duszy odprawione zostało nabożeństwo żałobne przy współudziale całego Zakładu, Rodziny i publiczności.

XIII.

OBCHODY SZKOLNE.

W roku szkolnym 1913/14 przyszły do skutku staraniem młodzieży następujące obchody uroczyste:

Dnia 18. października 1913 jako w przeddzień setnej rocznicy zgonu Księcia Józefa Poniatowskiego Kółko historyczne uczniów klasy VII. urządziło w auli gimnazjalnej uroczysty obchód, na który złożyły się: Słowo wstępne (Krzemiński), produkcye skrzypcowe i fortepianowe uczniów klasy VIII. Goldhammera i Aschkenasego i zespołu muzycznego, przedstawienie dat z życia Księcia Józefa przez ucznia kl. VII. Kowalskiego i deklamacya ucznia kl. VII. Nieświatowskiego p. t. „Pogrzeb Ks. Poniatowskiego“ J. U. Niemcewicza.

Dnia 26. października obchodziła młodzież katolicka Zakładu 1600 rocznicę ogłoszenia przez cesarza Konstantyna W. edyktu medyolańskiego. Po nabożeństwie młodzież zebrała się w auli, gdzie prof. Łukasiewicz mówił o znaczeniu edyktu, poczem chór mieszany odśpiewał kantatę ks. R.. Nowowiejskiego p. t. „Tryumf Kościoła“ i pieśń „Bogarodzica“, zespół smyczkowy odegrał utwory Glucka i Gounoda i pieśń „O Sanctissima“, uczeń kl. VI. Pli-

szewski (na fortepianie) Różyckiego „Legendę“ i Pucciniego wiązanekę z opery „Tosca“, a uczeń kl. I. Łuszczkiewicz deklamował wiersz Konopnickiej „Chrystus idzie“.

Dnia 29. listopada odbył się po południu w auli Zakładu obchód listopadowy, urządzony staraniem Kółka historycznego klasy VII. Przebieg wypadków dziejowych przedstawił uczeń klasy VII. Łuszczkiewicz. Uczeń klasy VII. Nieświatowski deklamował Konopnickiej „Łzy i pieśni“, a uczeń kl. II. Kapuściński wiersz p. t. „Polskie dziecię i car“; chór męski odśpiewał Lasoty „Alpuhare“ i „Marsz Burów“, oraz Orłowskiego „Suite pieśni narodowych“, zaś uczeń kl. IV. Romaszkan odegrał na skrzypcach Kreislera „Liebesleid“.

Dnia 4. grudnia urządziła młodzież klasy VIII. w sali gimnastycznej „Sokoła II.“ uroczysty obchód ku uczczeniu pamięci Adama Mickiewicza. Na program złożyły się produkcje chóru męskiego, który odśpiewał Szopskiego „Hasło“ i Orłowskiego-Galla „Pieśni narodowe“, słowo wstępne, wygłoszone przez ucznia klasy VIII. Wieniewskiego, gra na fortepianie Aschkenasego z klasy VIII., który odegrał Chopina „Etudef“ i „Scherzo H-moll“, deklamacja „Farysa“ przez ucznia kl. VIII. Jasińskiego, koncert smyczkowy H-moll Spohra, odegrany przez ucznia kl. VIII. Goldhammera z towarzyszeniem fortepianu, wreszcie deklamacja zbiorowa aktu V. Horsztyńskiego. Na zakończenie przemawiał profesor języka polskiego Dr. Kobzdaj.

Dnia 29. stycznia Kółko historyczne klasy VI. urządziło w auli uroczysty wieczorek styczniowy. Uczeń kl. VI. Bogdanowicz dał podkład wypadków historycznych obchodu, chór mieszany odśpiewał pieśni: „W krwawem polu srebrne ptaszę“, Bojarskiego „Do boju“ i Jarockiego „Straż nad Wisłą“, Urbańskiego „Rok Miatieży“ oddeklamował uczeń kl. III. Krynicki, Romanowskiego „Legendę“ uczeń klasy VII. Blauth, Chopina „Preludyum 20“, „Mazurek 6“ i „Mazurek 10“ odegrał na fortepianie uczeń kl. VI. Fischer, a zespół smyczkowy odegrał kwartet Mazasa.

Dnia 1. marca młodzież narodowości ruskiej uczestniczyła w urządzeniu wieczorku jubileuszowego ku czci poety Tarasa Szewczenki, który odbył się w sali Narodnego Domu staraniem ruskiej młodzieży lwowskich szkół średnich.

XIV.

DO WIADOMOŚCI RODZICÓW I OPIEKUNÓW.

Warunki przyjęcia uczniów do Zakładu. 1. Uczeń, zamierzający zapisać się do klasy I., winien wykazać wiek odpowiedni, t. j. przed upływem tego roku słonecznego, w którym wstępuje do Zakładu, musi ukończyć co najmniej 10 lat życia.

Uczniowie, pragnący zapisać się do klasy wyższej na podstawie egzaminu wstępnego, winni wykazać taki wiek życia, ja-

kiby mieli (z uwzględnieniem powyższego warunku), uczęszczając do szkoły średniej od klasy I., bez przerwy.

2. Wpisu dokonywać mogą tylko rodzice lub opiekunowie uczniów. Przy wpisie należy przedłożyć metrykę chrztu albo urodzenia, ostatnie świadectwo szkolne (ewentualnie roczne z klauzulą odejścia, albo specjalne świadectwo odejścia) i dokładnie wypełniony rodowód z własnoręcznym podpisem ojca (matki), opiekuna, lub nadzorcy domowego. Jeżeli uczeń nie przybywa bezpośrednio z innego zakładu naukowego, mającego charakter szkoły publicznej, winien przedłożyć także świadectwo moralności. Przy zapisywaniu uczniów, którzy bądź to wcale nie uczęszczali jeszcze do szkoły średniej, bądź to przybywają z innego zakładu, należy nadto przedłożyć świadectwo szczepienia ospy.

3. Każdy uczeń opłaca przy wpisie 3 korony tytułem datku na zbiory naukowe i na fundusz zabawowy; uczniowie, nowo wstępujący do Zakładu, uiszczają nadto takse wpisową w kwocie 4 k. 20 h.

4. Wszyscy uczniowie, zapisujący się po raz pierwszy do klasy I., winni poddać się egzaminowi wstępnemu. Za egzamin ten nie pobiera się takse egzaminacyjnej. Uczniowie, którzy pragną poddać się egzaminowi wstępnemu do klasy wyższej, winni wylegitymować się fotografią, stwierdzającą identyczność osoby, tudzież uiścić takse egzaminacyjną w kwocie 24 kor.

Zakres wymagań przy egzaminie wstępnym do kl. I. a) Z religii: wiadomości w zakresie wymogów 4-klasowych szkół ludowych.

b) Z języka polskiego: czytanie płynne i wyraziste, objaśnianie odczytanych ustępów pod względem treści i związku myśli, opowiadanie treści większymi ustępami, znajomość części mowy, odmiana imion i czasowników, znajomość zdania pojedynczego rozszerzonego i rozbiór jego części składowych pod względem składni zgody i rządu. Poprawne napisanie dyktatu z zakresu pojęć, znanych uczniom, i pisemny rozbiór gramatyczny jednego zdania pojedynczego, z kilkoma zwykłymi określeniami. Zdanie to ma być wyjęte z dyktatu.

c) Z języka niemieckiego: czytanie płynne i zrozumiałe, znajomość odmiany rodzajników, rzeczowników, przymiotników i zaimków (osobistych, dzierżawczych, wskazujących i względnych), odmiana słów posiłkowych, czasowników słabych i najzwyklejszych mocnych, zasób wyrazów z zakresu pojęć uczniom znanych. Poprawne napisanie łatwego dyktatu, którego treść przed podyktowaniem poda się uczniom w języku polskim.

d) Z rachunków: pisanie liczb do miliona włącznie, biegłość w czterech działaniach liczbami całkowitemi, pewność w tabliczce mnożenia, znajomość ważniejszych miar metrycznych. Operacje rachunkowe winni uczniowie wykonywać liczbami jakoteż w zakresie łatwych zagadnień z życia codziennego.

Oplata szkolna. Oplata szkolna, którą należy uiścić w pier-

wszycy sześciu tygodniach każdego półrocza, wynosi 40 koron za każde półrocze.

Uczniowie, którzy w półroczu poprzednim uzyskali przy klasyfikacji z zachowania się cenzurę conajmniej dobrą, a we wszystkich przedmiotach nauki cenzury przynajmniej dostateczne, mogą ubiegać się o uwolnienie od opłaty szkolnej. W tym celu należy wnieść za pośrednictwem Dyrekcyi do c. k. Rady Szkolnej Krajowej odpowiednie podanie, dołączając ostatnie świadectwo, tudzież dokładne świadectwo ubóstwa, wystawione przez władzę duchowną, a przez władzę polityczną potwierdzone. Prywatysci albo uczniowie przyjęci do klas II.—VIII. na podstawie egzaminu wstępnego, bezwarunkowo nie będą uwolnieni od opłaty szkolnej.

Uczniowie klasy I. (z wyjątkiem repetentów), mogą uzyskać odroczenie opłaty szkolnej za I. półrocze, o ile przy końcu października konferencya nauczycieli przyzna im z zachowania się cenzurę conajmniej dobrą, z postępu zaś cenzury przynajmniej dostateczne. Podania o odroczenie opłaty szkolnej, udokumentowane świadectwem ubóstwa, należy wnieść za pośrednictwem Dyrekcyi do c. k. Rady Szkolnej Kraj. do końca września. Uczniowie, którym odroczone opłatę szkolną, którzy jednak przy końcu I. półrocza stracili wspomniane wyżej warunki uwolnienia, obowiązani są uiścić opłatę szkolną za półrocze I. zaraz z początkiem półrocza II.

Stancye uczniów. O ile uczeń nie mieszka u rodziców, zależy od uznania Dyrekcyi ocena osobistych kwalifikacji osób, przyjmujących odpowiedzialny nadzór nad uczniami.

Odpowiedzialny nadzorca czuwa nad tem, aby uczniowie dla błahych powodów nie opuszczali nauki szkolnej; w razie, gdyby uczeń musiał pozostać w domu, uwiadamia jak najrychlej gospodarza klasy lub Dyrektora o przyczynie opuszczenia szkoły, a następnie wystawia uczniowi rzetelne poświadczenie, którem uczeń winien absencję usprawiedliwić.

O każdym przypadku choroby zakaźnej (odra, ospa, płonica, dur osutkowy, krztusiec) u któregokolwiek z uczniów, z rodziny lub domowników obowiązany jest nadzorca odpowiedzialny donieść bezzwłocznie władzy sanitarnej bez względu na to, czy takie doniesienie zrobił już prywatny lekarz.

Dyrektorowi Zakładu i członkom grona nauczycielskiego służy prawo zwiedzania w każdym czasie mieszkań uczniów. Odpowiedzialny nadzorca winien im dać wszelkie wyjaśnienia, których zażądata.

Terminy wpisów, egzaminów wstępnych i poprawczych. Wpisy uczniów do Zakładu na rok szkolny 1915/13 będą się odbywały dnia 29. i 31. sierpnia. Późniejsze zgłoszenia tylko w wyjątkowych wypadkach zostaną uwzględniony.

Egzamina wstępne do I. klasy odbędą się 1. września, a do klas II.—VIII. w dniu 2. września.

Egzamina poprawcze odbędą się 29. i 31. sierpnia.

Nabożeństwo wstępne odprawi się dn. 3. września o g. 8. rano.

